

T.C
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÖMER SEYFETTİN'İN ESERLERİNDE FARKLI BAKIŞ
AÇILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAZLUM ÇELİK

HAZİRAN 2022

T.C
İSTANBUL MEDENİYET ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

ÖMER SEYFETTİN'İN ESERLERİNDE FARKLI BAKIŞ
AÇILARI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MAZLUM ÇELİK

DANIŞMAN

PROF. DR. MUHARREM DAYANÇ

HAZİRAN 2022

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığımı ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt ederim.

İmza

Mazlum Çelik

Danışmanlığını yaptığım işbu tezin tamamen öğrencinin çalışması olduğunu, akademik ve etik kuralları gözeterek çalıştığını taahhüt ederim.

Prof. Dr.

Muharrem Dayanç

..... tarafından hazırlanan
'.....' başlıklı bu yüksek lisans/doktora
tezi, Anabilim/bilim dalında hazırlanmış
ve jürimiz tarafından kabul/ret edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı:

Prof. Muharrem Dayanç

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Üyeler: Doç. Dr. Nurullah Sağlam

Kurumu: İstanbul Üniversitesi

Prof.Dr. Seceaattin Tural

Kurumu: İstanbul Medeniyet Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 24/06/2022

ÖNSÖZ

Bu tezde Türk hikâyeciliğinin önemli ismi Ömer Seyfettin'in edebiyat, siyaset ve içtimai meselelere yönelik bakış açıları mercek altına alınmıştır. Yazarın bakış açıları incelenirken yalnızca hikâyeleri değil; çeşitli dergi ve gazetelerde yayımlanan fıkraları, anıları, günlükleri, çevirileri, röportajları ve şiirleri de incelenmiştir.

Yazarın edebiyata bakış açıları ele alınırken; yayımladığı roman, hikâye ve şiirlerinden hareketle yaşadığı değişim ve dönüm noktaları esas alınmıştır. Bu bağlamda; Ömer Seyfettin'in her edebi türe yönelik yaklaşımında meydana gelen değişimlerin üzerinde durularak yazarın edebi bakış açıları; değişim şekli ve nedenlerine göre kategorize edilmiştir.

Müellifin öncelikle şairliği ele alınmış olup şiire bakış açısında *Edebiyat-ı Cedide* etkisi incelenmiştir. Sırasıyla *İkinci Meşrutiyet*, *Yeni Lisan Çalışmaları* ve *Birinci Dünya Savaşı*'nın yazarın şiirlerinde meydana getirdiği değişimler

Ömer Seyfettin'in hikâyeleri, şiirlerindeki benzer değişimler yaşamakla beraber zamansal kronolojide at başı gitmemiştir. Bu durum hikâyelerindeki bakış açıları ele alınırken karşılaştırmalı olarak değerlendirilmiştir.

Müellifin romancılığı ise şiir ve hikâyelerindeki bakış açısındaki doğrusal tekâmülün aksine yazarın yaşadığı değişimlerin bir toplamı ve iç hesaplaşması olarak okurun karşısına çıkmaktadır.

Yazarın edebi bakış açıları neden-sonuç ilişkisi bağlamında birbiriyle karşılaştırmalı olarak değerlendirilip kategorize edilirken yazarın nesirlerinde de benzer noktalar tespit edilmiştir. Bu bağlamda; yazarın siyasi ve içtimai meselelere yaklaşımı mercek altına alınmıştır.

Örneğin; Ömer Seyfettin'in orduya bakış açısının 1904 yılındaki eleştirel tavrı ile 1908 yılındaki yaklaşımının arasındaki farklar nedenleriyle ortaya konulmuştur. Yazarın 1912 yılında yaşadığı esaret hayatının sonuçlarının önceki yıllarda ortaya koyduğu askeri görüşlerde ne gibi farklılıklar meydana getirdiği yine karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır.

Orduya bakışı yanı sıra yazarın eğitime, aileye, jimnastiğe, dine ve bilhassa siyasete bakış açısı ayrıntılı bir biçimde ve nedenleriyle ele alınmıştır.Sonuç bölümünde elde edilen bulgular birbiriyle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

Tez süreci boyunca akademik desteğini esirgemeyen danışmanım Prof. Dr. Muharrem DAYANÇ'a teşekkürlerimi sunuyorum

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

İstanbul Medeniyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü bünyesinde hazırladığım bu yüksek lisans tezinin bizzat tarafımdan ve kendi sözcüklerimle yazılmış orijinal bir çalışma olduğunu ve bu çalışma;

1. Çeşitli yazarların çalışmalarından faydalandığımda bu çalışmaların ilgili bölümlerini doğru ve net biçimde göstererek yazarlara açık biçimde atıfta bulunduğumu;

2. Yazdığım metinlerin tamamı ya da sadece bir kısmı, daha önce herhangi bir yerde yayımlanmışsa bunu da açık ifade ederek gösterdiğimi;

3. Alıntılanan başkalarına ait tüm verileri (tablo, grafik, şekil vb. olmak üzere) atıflarla belirttiğimi,

4. Başka yazarların kendi kelimeleriyle alıntıladığım metinlerini kaynak göstererek atıfta bulunduğum gibi, yine başka yazarlara ait olup fakat kendi sözcüklerimle ifade ettiğim hususları da istisnasız olarak kaynak göstererek belirttiğimi,

Beyan ve bu etik ilkeleri ihlal etmiş olmam halinde bütün sonuçlarına katlanacağımı kabul ederim.

MAZLUM ÇELİK

ÖZET

ÖMER SEYFETTİN'İN ESERLERİNDE FARKLI BAKIŞ AÇILARI

Çelik, Mazlum

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Muharrem Dayanç

24 Haziran 2022, 113 Sayfa

Bu tezde, Türk hikâyeciliğinin önemli ismi Ömer Seyfettin'in hikâyeleri, şiirleri, mektupları, çeşitli dergi ve gazetelerde yazdığı nesirleri, röportajları ve hatıralarından yola çıkarak eserlerindeki bakış açıları incelenecektir. Bu doğrultuda Ömer Seyfettin'in dil, edebiyat, tarih, sanat ve politik meselelerdeki yaklaşımları değerlendirilecektir. “Giriş” bölümünde yararlanılan kaynaklar, yazarın hayatı ve çalışma yöntemi anlatılacaktır. “Birinci” bölümde müellifin edebiyata bakış açısı, “İkinci” bölümde yazarın ordu, eğitim, aile, din ve siyaset konularına yaklaşımı ele alınacaktır. Sonuç bölümünde çalışma boyunca elde edilen bulgular birbiriyle karşılaştırılacak, yazar ve dönemiyle ilgili öngörüler ortaya konulacaktır.

Anahtar kelimeler: Ömer Seyfettin, Genç Kalemler, Yeni Lisan, Türkçülük

ABSTRACT

DIFFERENT PERSPECTIVES ON OMER SEYFETTIN'S WORKS

Celik, Mazlum

Master Degree Thesis The Department of Turkish Language and Literature

24 Haziran 2022, 113 Pages

In this thesis, the stories, poems, letters, prose written in various magazines and newspapers, interviews and memories of Ömer Seyfettin, who is an important name in Turkish storytelling, will be examined. In this direction, Ömer Seyfettin's approaches to language, literature, history, art and political issues will be evaluated. In the "Introduction" section, the sources used, the author's life and working method will be explained. In the "first" section, the author's perspective on literature, and in the "second" section, the author's approach to the army, education, family, religion and politics will be discussed. In the conclusion part, the findings obtained during the study will be compared with each other, and the predictions about the author and his period will be revealed.

Key words: Omer Sefettin, Genc Kalemler, Yeni Lisan, Turkism

İÇİNDEKİLER

BİLDİRİM	i
ÖNSÖZ.....	iii
ÖZET.....	vi
GİRİŞ	1
1.1 Doğumu ve ailesi.....	12
1.2 Eğitim hayatı	12
1.3 Askerlik hayatı	13
1.4 Evlilik hayatı.....	14
1.5 Ölümü.....	16
BÖLÜM 2. EDEBİ BAKIŞ AÇISI.....	18
2.1 Ömer Seyfettin'in şiire bakışı	20
2.1.1 1900-1914 yılları arasında yayımlanan şiirlerin genel özellikleri	22
2.1.2 1914 yılı sonrası yayımlanan şiirlerin genel özellikleri	30
2.2 Ömer Seyfettin'in hikâyeye bakışı.....	34
2.2.1 1911 yılı öncesi yayımlanan hikâyelerin genel özellikleri.....	36
2.2.2 1911 yılı sonrası yayımlanan hikâyelerin genel özellikleri	43
a. Edebi mahfiller bağlamında İzmir'in Ömer Seyfettin üzerindeki tesiri	43
b. Ömer Seyfettin'in Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp ile tanışması ...	45
c. Ömer Seyfettin'in Genç Kalemler Dergisindeki çalışmaları	46
d. Ömer Seyfettin'in Türkçülük ideolojisi	53
e. Harplerin Ömer Seyfettin'in Hikâyeciliğine etkisi	64
2.3 Ömer Seyfettin'in romana bakışı	73
2.3.1 "Hürriyete Layık Bir Kahraman"	75
2.3.2 "Asilzadeler"	76
2.3.3 "Tam Bir Görüş"	77
2.3.4 "Bilgi Bucağı"	78
2.3.5 "Açık Hava Mektebi"	79
2.3.6 "İnat"	79
2.3.7 "Sivrisinek"	80

BÖLÜM 3: ÖMER SEYFETTİN'İN SİYASİ VE İÇTİMAİ MESELELERE BAKIŞI.....	82
3.1 Ömer Seyfettin'in orduya bakışı.....	82
a. Harp notları.....	84
b. Esaret Notları	85
3.2 Ömer Seyfettin'in maarife bakışı	86
3.3 Ömer Seyfettin'in eleştiriye bakışı	88
3.4 Ömer Seyfettin'in aileye bakışı.....	91
3.5 Ömer Seyfettin'in kadına bakışı.....	92
3.6 Ömer Seyfettin'in jimnastiğe bakışı	94
3.7 Ömer Seyfettin'in politikaya bakışı.....	95
3.7.1 İstibdat karşıtı olarak Ömer Seyfettin	96
3.7.2 Ömer Seyfettin'in savaşa bakışı.....	97
3.7.3 İttihat ve Terakki ve Ömer Seyfettin	97
3.7.4 Ömer Seyfettin'in Dünya Savaş sonrası siyasete bakışı	103
3.8 Ömer Seyfettin'in dine bakışı	104
SONUÇ.....	106
KAYNAKÇA	113

KISALTMALAR

TDK: Türk Dil Kurumu

TTK: Türk Tarih Kurumu

Yay: Yayınları

İTC: İttihat ve Terakki Cemiyeti

TD: Türk Derneği

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

İst: İstanbul

C: Cilt

S: Sayı

Giriş

Türk edebiyatının önemli muharrirlerinden Ömer Seyfettin, hikâyeleri ile öne çıkan bir yazar olarak bilinir. Kısa denilecek bir ömür yaşamış olmasına rağmen; şiir, roman, röportaj, anı, çeviri, fıkra ve mektup başta olmak üzere birçok türde eser kaleme alır.

Yazarın külliyatı ölümünden sonra bir araya getirilir, birçok dergi ve gazetede müestear isimlerle eserlerini neşretmesi nedeniyle bugün dahi araştırmacılar müellifin yeni eserlerine ulaşır.

Ömer Seyfettin'in kaleme aldığı eserlerde farklı kimlikler taşıdığı tespit edilir. Bir asker, eğitimci, edebiyatçı ve politikacı gibi bakış açıları ile konulara eğilen yazar; fikirlerinde zamanla değişimler yaşadığı gibi bazı hususlarda yaşadığı dönemin şartlarını zorlayan radikal görüşler ortaya atar.

Müellifin bakış açılarını etkileyen politik hadiseler; Sultan Abdülhamid rejimi, *İkinci Meşrutiyet*'in ilanı, 1912 yılı sonrası meydana gelen savaşlar, *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ile kurduğu ilişki ve “Türkçülük” ideolojisi; edebi ve kültürel anlamda ise *Edebiyat-ı Cedide* edebiyat topluluğu ve *Yeni Lisan Hareketi* ile kurduğu münasebet; fikri zeminde ise Ziya Gökalp'in öğretilerinin müellif üzerindeki etkileri gibi başlık sayılabilir.

Yazarın ilk edebi çalışması, 1900 yılında *Mekteb-i Harbiye*'de öğrenci olduğu sırada *Mecmua-i Edebiye*'nin dokuzuncu sayısında -“Terâne-i Giryân” (1900)- yayımlandığında Osmanlı tahtında Sultan Abdülhamid bulunur.

Padişah Abdülhamid, tahta oturduğunda ilk kez Parlamento'yu açarak anayasayı ilan eden sultan olmasına rağmen 1877-78 yılında meydana gelen Osmanlı-Rus Harbi (93 Harbi) nedeniyle meclisi kapatarak anayasayı askıya alır. Türk aydınının hamisi konumunda bulunan meşrutiyet müdafisi Mithat Paşa, Taif'e sürgüne gönderilir. Türkçe'nin sadeleştirilmesi konusunda ilk görüş bildiren aydınlardan birisi olan Ali Suavi'nin *Basiret Gazetesi* 19 Mayıs 1878 tarihli nüshasında kaleme aldığı darbe bildirisi sonrası gerçekleştirdiği başarısız “Çırağan Baskını” (1878) padişahı evham

sarmalına sürükler ve bu durum 1908 yılına kadar sürecek şedit bir “İstibdat” rejiminin başlamasına neden olur.¹

Devrin siyasi atmosferi kültürel hayatı da etkiler. Matbuatın sıkı bir denetim ve sansür altında tutulması edebiyat hareketlerini siyasi ve içtimai olayları ele almaktan uzaklaştırır. Ömer Seyfettin’in edebi bakış açısını etkileyen ve ilk eserlerini etkisinde kalarak kaleme aldığı *Servet-i Fünun Dergisi* bu koşullar altında 1891 yılında yayın hayatına başlar.

Servet-i Fünun Dergisi, Ahmet İhsan’ın *Âlem Matbaası*’nı satın almasından sonra *Servet* gazetesinin bir eki olarak yayınlanmaya 27 Mart 1891 tarihinde başlar.² Derginin, ihtiva ettiği konuların edebiyat sahasına yoğunlaşması ise 1896 yılında Tevfik Fikret’in *Servet-i Fünun Dergisi*’nde yazmaya başlaması ile olur. Bu tarihten itibaren dergi “*Servet-i Fünun*” isminden ziyade “*Edebiyat-ı Cedide*” olarak anılır.

Türk edebiyat dünyasının gündemini 1896 yılından 1901 yılına kadar kesin hatlarla belirleyen dergi, 5 Aralık 1901 tarihli 554. sayısında Hüseyin Cahit Yalçın’ın kaleme aldığı “Edebiyat ve Hukuk” (1901) yazısı sebebiyle kapatılır.³

Servet-i Fünun Dergisi, bahsi geçen tarihten sonra açılıp uzun yıllar yayın hayatına devam etse de Ömer Seyfettin’in edebi ve fikri teamüllerine etki ettiği aralık Tevfik Fikret’in dergide yazmaya başlaması sonrası olarak ele alınabilecek 1896-1901 yılları arasındır.

Müellif, *Edebiyat-ı Cedide* sanatçılarından ilk kez şiir türünden yararlanır. Hızla modernleşen Osmanlı edebiyat sahasında Batılı anlamda en iyi eserleri sunan *Edebiyat-ı Cedide* şairleri⁴ seçtikleri konular ve üslupları nedeniyle anlaşılması zor bir şiir anlayışı ortaya çıkarırlar. Biçimsel anlamda *Divan edebiyatı* şiirinin yapısını Fransız edebiyatının özellikleri ile harmanlayan *Edebiyat-ı Cedide* sanatçıları, son derece sembolik bir dil kullanır. Bu bağlamda Cenap Şehabettin ve Tevfik Fikret isimleri dönemin önemli şairleri olarak ön plana çıkar.

¹ Hüseyin Çelik, “Ali Suavi Hayatı ve Eserleri” (Doktora Tezi. Van: Van Üniversitesi, 1990), 284.

² Ahmet İhsan Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım*, (İstanbul: İletişim Yayınları, 1993) 54.

³ Tokgöz, *Matbuat Hatıralarım*, 89.

⁴ Kenan Akyüz, *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*, (İstanbul: İnkılap Yayınevi, 1990) 92.

Edebiyat-ı Cedide şairlerinin temel maksatlarından birisi “Yeni bir edebiyat dili” inşa etmek olur. Bu teşebbüs aynı zamanda *Edebiyat-ı Cedide* edebiyat topluluğuna yöneltilen eleştirilerin merkezi haline gelir. Sade bir Osmanlıca dil anlayışına şiddetle karşı çıkan *Edebiyat-ı Cedide* şairleri, Arpça ve Farsça kelimelerin yanı sıra Fransızca sözcüklerden fazlasıyla yararlanırlar.⁵

Ömer Seyfettin, 1900-1905 yılları arasında yayımladığı ilk 14 (on dört) şiirinin tamamını *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin etkisinde kaleme alır. Şair; tematik olarak aşk, tabiat, ayrılık ve yalnızlık gibi bireysel konuları tercih ederken biçimsel olarak aruz vezni ve sone nazım biçimini sıklıkla kullanır.

Müellif, şiirde olduğu gibi hikâye sanatında da *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının etkisinde ilk eserlerini kaleme alır. Batı kaynaklı “natüralizm ve romantizm” edebiyat akımlarının etkisinde eserler meydana getiren *Edebiyat-ı Cedide* sanatçıları, hikâye-roman sahasında Türk edebiyatının teknik anlamda en üstün örneklerini ortaya koyar. Sanatkârane üslup, şiir sahasında olduğu gibi hikâye alanında da *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının öne çıkan özelliği olur. Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf roman/hikâye sahasında dönemin öne çıkan ve Ömer Seyfettin üzerinde önemli izleri bulunan yazarlar olur.

Ömer Seyfettin, 1902 yılında *Sabah* gazetesinde “Tenezzüh” (1902) ismiyle yayımlanan ilk hikâyesinde, şiirlerinde olduğu gibi *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının edebiyat zevkini yansıtır. Müellif, dönemin önemli hikâye yazarları olarak kabul edilen Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf’un tesirinde sanat yüklü tasvirler, kapalı imgeler ve yoğun şekilde yabancı terkipler kullanır. Konu seçimi olarak ise bireysel bir tema olan “Yaşlılık” tercihinde bulunur. Muharririn hikâyeciliği 1908 yılında ilan edilen *İkinci Meşrutiyet*’e kadar genel olarak bu çizgide sürer.

Yazarın, fikri ve edebi bakış açısında kırılma noktalarından birisi, 23 Temmuz (Hicri 10 Temmuz) 1908 tarihinde ilan edilen *İkinci Meşrutiyet* olur. Gizli bir yapılanma olarak kurulan *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’nin sivil kanadı Rumeli’de bulunan bir Osmanlı şehri Manastır’dan Yıldız Sarayı ve konsolosluklara telgraflar çekmesi ve askeri kanadının dağa çıkarak isyan başlatması üzerine Sultan Abdülhamid, *Kanun-i*

⁵ Zeynep Kerman, “Servet-i Fünûn Edebiyatı” *Türkler Ansiklopedisi*, C. 15 (Ankara: Yeni Türk Yayınları, 2002) 217.

Esasi'yi (1876) yeniden yürürlüğe sokup *Meclis-i Mebusan*'ı açacağını ilan eder. İzleyen günlerde Said Paşa hükümeti istifasını sunar ve Kamil Paşa sadarete gelir.⁶ Sonuç olarak, ilk kez 23 Aralık 1876 tarihinde açılan meclis 32 sene sonra yeniden açılır ve Sultan Abdülhamid iktidarını halk ile paylaşmak zorunda kalır.

Ömer Seyfettin, “Hürriyet” ilan edilene kadar şiirleri, hikâyeleri ve nesirlerinde siyasi-içtimai konuları işlemekten kaçınır. Bu tarihten sonra; Ağustos 1908 tarihinde “Müvekkile-i Hürriyete” ve 1909 yılında *Bahçe Dergisi*'nde yayımlanan “Yıldıza” şiirleri ile siyasi perspektifli dizeler kaleme alır. Müellif Şiirlerinde olduğu gibi hikâyelerinde benzer bir duruş sergiler. 9 Aralık 1908 tarihinde, *Aşîyan Dergisi*'nde yayımlanan “İki Mebus” (1908) ve “Yaşasın Dolap” (1908) hikâyeleri siyasi ve toplumsal bir bakış açısının ürünü olan eserler şeklinde okuyucunun karşısına çıkar.

Müellifin, şiirleri ve hikâyelerinde olduğu gibi “1908” tarihi nesirlerinde de toplumcu bakış açısının güçlendiği bir tarihtir. “Hedm-i İstibdat” (1908) yazısında daha önce yapmadığı üzere nesirlerine siyasi konuları taşıyan yazar, Sultan Abdülhamid rejimini sert bir biçimde eleştirirken “devr-i sabık” talebi ile ortaya çıkar. Bu yazının hemen ardından kaleme aldığı “Mebus Kimi İntihab Edelim? (1908) fıkrasında da güncel politik meselelere eğilir.

1908 yılında ilan edilen *İkinci Meşrutiyet*, fikri hürriyet ortamı yaratması devletin ayakta kalmasını sağlayacak bazı ideolojilerin de tartışılmasına imkân sağlar. Bu bağlamda Ömer Seyfettin'in edebi eserlerinde ve nesrindeki bakış açısını belirleyen en önemli olayların başında “Türkçülük” düşüncesinin bir fikir akımı olarak ortaya çıkması olur.

“Türkçülük” ideolojisinin edebi sahada bir tartışma olarak ele alınması *Tanzimat Dönemine* kadar uzanır. İlk kez Şemsettin Sami, “Kâmûs-i Türkî” sözlüğünün mukaddime kısmı olan “İfâde-i Merâm” bölümünde Türkçülüğü edebi sahada bir fikir olarak ortaya atar ve “Turan Türkçesi” tartışmalarını başlatır; ama dönemin siyasi konjonktürü ve fikri havsalası içerisinde ciddi bir karşılık bulmaz. 1904 yılında Yusuf Akçura'nın kaleme aldığı “Üç Tarz-ı Siyaset” (1904) çalışması ise “Türkçülük” fikrini bir doktrin olarak aydınların gündemine taşır. *İkinci Meşrutiyet*'in ilanından hemen

⁶ Ahmet Bedevi Kuran, Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele, (İstanbul: Celtül Matbaası, 1959) 477.

sonra kurulan “Türk Derneği” (1908) Yusuf Akçura’nın Türkçülük fikirlerini aydınlar arasında bir entelektüel tartışma olmaktan kurtarıp halka benimsetmeyi amaçlar. Yusuf Akçura, Ahmet Mithat Efendi, Hüseyin Cahit Yalçın ve Ahmet Ağaoğlu gibi devrin önemli aydınları *Türk Derneği*’nin çalışmalarına katılır; ama dernek kendi içerisinde yaşadığı fikir ayrılıkları nedeniyle beklenen sonucu alamaz.

Ömer Seyfettin, gerek Yusuf Akçura’nın Türkçülük ile ilgili düşüncelerini gerekse de *Türk Derneği*’nin çalışmalarını yakından takip eder. Ziya Gökalp’in İtalyan yazar Dante’nin “La Vita Nova” (1295) eserinden esinlenerek ortaya attığı “Yeni Hayat” fikri ve bu doğrultuda yayımlanan eserler/yazılar Ömer Seyfettin’in “Türkçülük” fikrini edebi sahaya taşımasını sağlar. Bu bağlamda kaleme alınan “Primo Türk Çocuğu” (1911) eseri Türkçülük tartışmalarını teorik tartışmalardan kurtararak edebi sahada ilk somut örneğin hayata geçirildiği eser olur.

Ömer Seyfettin’in eserlerindeki bakış açılarını belirleyen ve yazarın kimliğini inşa eden hadiselerden birisi de *Genç Kalemler Dergisi*’nde başlatılan *Yeni Lisan Hareketi* olur. Müellifin Ali Canip Yöntem vasıtasıyla tanıştığı *İttihat ve Terakki Umumi İdare Üyesi* Ziya Gökalp, *Genç Kalemler Dergisi*ni daha geniş kitlelere yayacak bir mefkûre çatısı altında yayınlamayı teklif eder.

Esasen, Ömer Seyfettin, bir asker olarak İzmir’de görev yapmaya başladığı sırada tanıştığı Baha Tevfik ve Türkçü Necip sayesinde nesirlerinde toplumsal konulara eğilme temayülü başlar; ama İkinci Meşrutiyet’in ilanı ve “Yeni Lisan” (1911) makalesi yayımlanıncaya kadar edebi eserlerinde toplumcu bir bakış açısından kaçınır. 1911 yılında Ali Canip Yöntem’e yazdığı mektupta “Bir Teklif” (1910) başlığı ile dilde sadeleşme önerisinde bulunur. Ziya Gökalp’in desteği ile *Genç Kalemler Dergisinde* yazı heyeti adına Ömer Seyfettin’in kaleme aldığı “Yeni Lisan I-II-III” (1911) makaleleri müellifin edebi eserlerinde ve nesrinde bir dil devrimi başlatır.

Yazarın “Yeni Lisan” (1911) makalesi öncesinde; Namık Kemal, Şinasi, Şemsettin Sami, Ali Suavi, Türkçü Necip ve Ahmet Mithat gibi isimler dilde birliği ve sadeleşmeyi öneren tekliflerde bulunur; fakat bu isimlerin hiçbirisi eserlerinde bu görüşü destekleyen çalışmalarda bulunmaz. Öte yandan yazarın İzmir edebi mahfillerinde tanıştığı Türkçü Necip, bu anlamda sade bir Türkçe’nin benimsenmesi adına sistematik çalışmalar yapsa da talebini yalnızca bilimsel çalışmalarla sınırlar.

Ömer Seyfettin ise “Yeni Lisan” (1911) makalesini yayımladıktan hemen sonra “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesini kaleme alır. Yazar, hikâyenin her bir bölümünde “Yeni Lisan” (1911) makalesinde ele aldığı; “Eski Lisan”, “Edebiyatımız”, “Milli Edebiyatımız”, “Şarka Doğru”, “Garba Doğru”, “Bugünküler”, “Başkaları”, “Hastalıklar”, “Tasfiye”, “Nasıl?”, “Milliyete Doğru”, “Tasfiye Sarfı”, “İsimler ve Sıfatlar”, “İmla ve Gaye”, “Ey Gençler” ve “Netice” alt başlıklarını örneklendirerek dilde sadeleşme fikrini teorik bir düşünce olarak kalmaktan kurtarır. Yazar, “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesinin hemen arkasından kaleme aldığı “İrtica Haberi” (1911) hikâyesi de “Yeni Lisan” (1911) makalesini müdafaa eden ve gelen eleştirilere cevap mahiyeti taşıyan bir bakış açısıyla kaleme alır.

Ömer Seyfettin’in edebi eserlerinde ve nesrinde bakış açısını etkileyen bir diğer önemli hadise de 1912 yılında meydana gelen Trablusgarp işgali ve Balkan Harbi olur. 1911 yılında İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin desteği ile askerlik vazifesinden ayrılan yazar, İtalya’nın emperyalist gayeler ile bir Osmanlı vilayeti olan Trablus’u işgal etmesi üzerine dönemin aydınları gibi dehşete düşer.

İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin önemli isimlerinden Kemal Nesrin, *Genç Kalemler* (1910) dergisinde kaleme aldığı “İtalya Trablus’u Çiğnerken” (1912) şiiri Ömer Seyfettin’in edebi eserlerinde Türkçülük mefkûresini ve tematik özellikleri yeniden yorumlamasını sağlar.

Yazar, Türkçülük mefkûresinin kültürel sınırlarını genişleterek Arapların ve Kürtlerin; Türk halkı ile aynı kaderi paylaşması nedeniyle Türklük mefkûresinin asli unsurlarından birisi olarak ele alır. Müellif, Türk’e hizmet ile Türklüğe hizmet etmenin farklı şeyler olduğunu söyleyerek “Türkçe” dilini ve İslamiyet’i halkların birleştirici gücü olarak ele alır. Eserlerindeki bakış açılarındaki tematik değişim ise yazarın Türk tarihini yeniden yorumlamasıyla gerçekleşir.

Yeni Lisan (1911) çalışmaları yazarın şiirleri, hikâyeleri ve nesirlerinin biçimsel dönüşümünün yanı sıra tematik değişimini de hızlandırır. Ömer Seyfettin, Türk tarihindeki önemli zaferleri Türk kimliğinin önemli bir unsuru olarak ele alan şiir, hikâye ve nesirleri ile Türk aydınının toplumuna yabancılaşmasını sert bir şekilde eleştirmeye başlar. Şiirde Köroğlu, Dadaloğlu gibi halk kahramanlarını işlerken

Viyana Kuşatması, Bağdat'ın fethi gibi önemli olaylar müellifin hikâyelerinde genişçe yer alır.

1914 yılında meydana gelen Cihan Harbi'nin önemli cephelerinden birisi olan Çanakkale'ye bizzat Enver Paşa'nın riyasetinde giden Yazar, “Eski Kahramanlar” ve “Yeni Kahramanlar” serisini kaleme alarak 1912 yılında eserlerinde başlattığı tematik değişikliği 1915 yılında zirveye taşır.

Bu gelişmelerin yanı sıra Ömer Seyfettin, edebi eserlerini ve nesirlerini kaleme alırken bakış açısını etkileyen bir takım kimlikler taşır. O, her şeyden önce bir asker olmasının sorumluluğunun farkındadır. 1903 yılında Makedonya'da baş gösteren çetecilik faaliyetleri sebebiyle henüz son sınıfta olmasına rağmen mezun edilerek cepheye gönderilir. Yazar, ordunun durumunu hiç beğenmez ve 1904 yılında İzmir'de tanıştığı Baha Tevfik'in görüşlerinden etkilenerek antimilitarist bir dünya görüşünü benimser. 24 Aralık 1904 tarihinde *İzmir Dergisi*'nin 43. Sayısında yayımlanan “Sulh Felsefesinden – I” (1904) başlayarak harplerin anlamsızlığı üzerine yazılar kaleme alır.

Zaman içerisinde edebi ve siyasi görüşleri olgunlaşan yazar, “Dünya kardeşliği” ve “Dünya barışı” gibi fikirleri terk eder. 1908 yılında Meşrutiyet'in ilanı ile ordu hakkındaki görüşlerini daha açık ve cesur bir şekilde ifade etmeye başlar. 26 Ağustos 1908 tarihinde kaleme aldığı “Evvela Ordu” (1908) yazısından başlayarak Türk ordusunun teknik ve stratejik kusurlarını kaleme alır. Yazar, ordu komutanlarının birbiriyle iletişimin zayıf olduğunu, kritik komutanlıklara siyasi isimlerin atandığını ve harekât kabiliyetinin bulunmadığı gibi eleştirilerini 1912 yılında Balkan Harbi sırasında bizzat tecrübe eder. 1911 yılında askerlikten istifa etmesine rağmen savaş sebebiyle vazifesine dönen Ömer Seyfettin, *Balkan Savaşı* sırasında Yunanlılara esir düşer. “Balkan Notları” ismiyle tuttuğu hatıratlarından da anlaşıldığı üzere ordunun ahvali hakkında 1908 yılından itibaren yaptığı eleştiriler büyük bir haklılığa sahip olur.

Müellif, ordudan ilk kez 1911 yılında istifa ettiğinde “Yeni Lisan” (1911) çalışmalarının yanı sıra bir sivil olarak maarif meselesi üzerine hassasiyetle eğilir. Bir aydın kimliği ve sorumluluğu ile henüz askerken kaleme aldığı “Tedrisat-ı İptidaiye Levazımatından Siyah Tahta” (1903) gibi yazılarla meseleyi işlese de 1911 sonrası maarif meselesini Türkçülük mefkûresi ve dilde birlik tartışmaları ile beraber ele alır.

Yazar, o dönem içerisinde ülkenin dört bir yanında açılan ve yabancı dillerde eğitim veren misyon okullarını bir sivil olarak/kimliği ile sert bir şekilde eleştirir. Müellife göre; henüz kendi lisanında eğitim göremeyecek talebelerin yabancı dilde yetiştirilmesi ülke için bir güvenlik riski oluşturur. 1914 yılında *Çocuk Dünyası Mecmuası Neşriyatı*'nda yayımladığı “Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi” (1914) yazısıyla konuyu irdelerken 1912 yılı sonrasında Türklük mefkûresinin alt kimliklerine ilgili makalesinde değinir. Kürt ve Arap talebelerini Türklük mefkûresi kimliği altında değerlendirir. Dolayısıyla; Arap ya da Kürt vilayetlerinde açılan misyon okullarının en az İstanbul ve İzmir’de açılanlar kadar Türklüğe zarar verdiği görüşünü savunur.

Ömer Seyfettin bir aydın olarak roman ve hikâyelerinin yanı sıra nesirlerinde toplumu ilgilendiren birçok konuyu ele alır. Aile, kadın, ekonomi ve hatta jimnastik sporu bunların başında gelir. Bunun yanı sıra bir münekkıt olarak devrinin eleştiri ahlakı ve yöntemi üzerine önemli çalışmalar üretir.

Müellif, “Tenkidin Faydası” (1918) yazısında tenkit geleneğini sanat ve içtimai hayatta hastalıkları iyileştirecek, aksaklıkları giderecek ve “muhteris” olarak tanımladığı kişileri susturacak bir uğraş olarak ele alır. Bu bağlamda eleştiriye bir disiplin olarak görür ve eser/icraat odaklı bir yöntemi benimsediğini dile getirir. Oysa nesirlerinde bu bakış açısından uzak bir yol izleyen yazar; devrinin önemli aydınları olan Hüseyin Cahit Yalçın, Ali Kemal ve Tevfik Bölükbaşı gibi isimlere hakarete varan tenkitler yapması kendisi ile çelişmesine neden olur. “Matbuatta Palavra” (1914) ve Bir Cevap” (1914) gibi nesirlerinde ve “Efruz Bey” (1918) romanında bahsi geçen kişileri; fikirlerinden ziyade doğrudan şahıslarını hedef alması “Tenkidin Faydası” (1918) ile ortaya koyulan disiplinle yazarın çeliştiğini gösterir.

Ömer Seyfettin’in bir aydın olarak üzerinde hassasiyetle durduğu konu “aile” olur. Müellife göre; anne ailenin kurucu unsuru olarak okuyucularının karşısına çıkar. Yazar, gerek hikâyelerinde gerekse nesirlerinde anneyi dilin taşıyıcısı olarak tanımlaması nedeniyle aynı zamanda kimliğin başat aktörü olarak ele alır. Müellif, “İlk Namaz” (1905) hikâyesinden başlayarak “anne” figürünü kimlik inşası ve Türklük mefkûresi içerisinde değerlendirir.

Yazarın anneye biçtiği misyon aile temelinde ele alınsa da “kadın”ı kapalı mekanlar arkasına hapseden anlayışa karşı savaş açar. Toplumun o günler için şiddetle karşı çıktığı birçok fikri dile getir; örneğin yazar bir “Hanımlar Cemiyeti” teşkil edilerek Türk kadınının siyasi ve toplumsal haklarını elde etmesini savunur. Bu bağlamda kadın hakları ile ilgili yazar; birçok hikâye, fıkra, okur mektubu ve çeviri kaleme alır.

Yazarın bir aydın olarak üzerinde hassasiyetle durduğu konulardan birisi de “Jimnastik” olur. Ömer Seyfettin, jimnastik sporunu milli kimliğin bir parçası olarak ele alır. Yazara göre, bedenın icra ettiğı sporlar, kişinin milli kültürü ile yakından ilişkilidir. “Milli Jimnastik” (1911) yazısında Türk’ün kas ve adale şişirmek suretiyle yapılan sporlar yerine zekâsı ve kültürünü tanınması adına okçuluk, cirit, koşu ve güreş gibi sporlar yapması gerektiğini Türkçü bir bakış açısıyla ele alır.

Ömer Seyfettin bir politikacı olarak İkinci Meşrutiyet (1908) ilan edilene kadar ne edebi eserlerinde ne de nesirlerinde görüş beyan etmez. 1908 yılından sonra siyasi konulara hakkında hikâye ve nesirler kaleme alan yazar 1911 yılında *Genç Kalemler Dergisi* münasebetiyle *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ile yakın ilişkiler kurar. Müellifin siyasi bir taraf olarak *İttihat ve Terakki Cemiyeti* partizanlığı ise 1914 yılı sonrası yoğunlaşır. Enver Paşa ile kurduğu yakın ilişkiler münasebetiyle cemiyete karşı büyük bir inanç besleyen muharrir, sonraları farklı yazılarla yüzleşmek zorunda kalacağı “Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset” (1914) yazısını kaleme alır.

Müellif, bir politikacı olarak ilgili yazısında *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’ne karşı muhalefette bulunmayı Türklüğe ve vatana ihanet olarak ele alır. 1918 yılında cemiyetin lider kadrosunun yurt dışına kaçması üzerine “Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür” (1919), “Siyasi İcmal” (1918) ve “Türkçülük Meselesi ve İttihat ve Terakki” (1919) pek çok yazısıyla siyasi hataları ile yüzleşmekten kaçınmaz. Müellif, edebi sahada ise 1914 yılı ve 1918 yılları arasındaki edebi/siyasi muhasebesini ise *Efruz Bey* karakteri üzerinden yapar.

Bu tezde; Aka Gündüz, Ali Canip Yöntem, Tahir Alangu, Fevziye Abdullah Tansel, Nazım Hikmet Polat ve Hülya Argunşah gibi birçok araştırmacının Ömer Seyfettin’in hayatı, şiirleri, hikâyeleri, romanları, fıkraları, röportajları, çevirileri, mektupları ve hatırları üzerine yaptığı çalışmaların tümü dikkatle ele alınarak yazarın bir edebiyatçı,

aydın, asker/sivil ve politikacı olarak sosyal ve siyasal meselelere bakış açısı taşıdığı kimliklere göre dikkatle ele alındı.

Yapılan araştırmalar sonucu; Ömer Seyfettin'in külliyyatında durağan bir perspektife sahip olmadığı, döneminin şartlarını zorlayan önerilerde bulunduğu, öngörü sahibi bir reformist olarak koşulları değiştiren bir bakış açısına sahip olduğu örnekleri ile açıklanmıştır.

Yazarın eserlerindeki bakış açıları incelenirken öncelikle yazarın ana metinleri üzerinde durularak kronolojik bir sıra takip edildi. Birbiriyle çelişen bilgilere ve kaynaklara rastlanıldığında ana metin ve araştırmacıların konuyla ilgili dipnotları birbiriyle karşılaştırılarak çıkarsamalar yapıldı ve şerhler dikkatle incelendi.

Bu bağlamda; çalışma esnasında literatür taraması sonucu ele alınan kaynaklar ve yöntem şu şekilde açıklanabilir: Ömer Seyfettin'in iki hatıra defteri bulunur. Bunlardan birincisi 23 Mart 1967 tarihinde Niyazi Ahmet Banoğlu tarafından yayıma hazırlanır; ikinci ve en bilinen hatıra defteri ise 1912 yılında Balkan Savaşları sırasında ve Atina'daki esaret hayatında kaleme aldığı notlarından oluşur. "Balkan Harbi Hatıraları" olarak yayımlanan ikinci eserde orijinal defter bulunmaması nedeniyle bazı araştırmacılar bu kaynağa şüphe ile yaklaşır.

Müellifin, günlükleri ise "Ruzname" ismiyle 8 Aralık 1922 tarihinde ilk kez Ali Canip Yöntem tarafından yayımlanır. "Ruzname" eserinin eksik bölümleri ise 15 Mart 1957 tarihinde Şerif Hulusi Kurbanoglu tarafından yayımlanır.

Yazarın bazı mektupları ilk kez 1 Şubat 1968 tarihinde Şevket Rado tarafından derlenerek yayıma hazır bir hale getirilir.

Ömer Seyfettin'in henüz hayatta iken yayımlanan kitaplarını ise Nazım Hikmet Polat şöyle sıralar: "*Tarih Ezelî Bir Tekerrürdür (1911), Millî Jimnastik (1911), Yeni Lisan ve Bir İstimzaç (Gökalp, Yöntem, Duru, ve M. Nermi ile 1911), Vatan! Yalnız Vatan... (1911), Ticaret ve Nasip (1914), Yarınki Turan Devleti (1914), Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi (1914), Millî Tecrübelerden Çıkarılmış Amelî Siyaset (1914), Turan*

Masalları: İhtiyarlıkta mı Gençlikte mi? (1914), Ashab-ı Kehfimiz (1918), Harem (1918), Efruz Bey (1919)”⁷

Yazarın birçok rumuz kullanması ve birbirinden farklı dergilere hikâye, şiir, çeviri, mektup ve eleştiri yazıları göndermesi nedeniyle eserlerinin sayısı hakkında kesin bir tespitte bulunulamaz. İlk kez yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem, 1935 yılında “Ömer Seyfettin – Hayatı ve Eserleri” (1935) kitabını yayımlayarak müellifin kitap olarak bir araya getirilmemiş olan çalışmalarını ele alır.

1968 yılında Tahir Alangu’nun yayıma hazırladığı “Ömer Seyfettin – Ülkücü Bir Yazarın Romanı” (1968) eseri yazara yönelik ilgiyi artırarak yeni çalışmaların ortaya çıkmasını sağlar. Aynı yıl, 1 Mart 1968 tarihinde, Şevket Rado’nun hazırladığı “Edebiyat Tarihine Vesikalar: 1 Ömer Seyfettin’in Bir Edebiyat Meraklısına Mektupları” yazarın eserlerinde kullandığı müstear isimler hakkında yapılan çalışmalara ivme kazandırır. Bu bağlamda Fevziye Abdullah Tansel yazarın birçok eserini tespit ederek edebiyat sahasına kazandırır.

Yazara dair son yıllarda en güncel çalışmaları Hülya Argunşah ve Nazım Hikmet Polat yapar. İki araştırmacı da yazarın nesirlerini ve hikâyelerini bir araya getirerek yayımlar.

Ömer Seyfettin’in bugüne kadar tespit edilen 88 şiiri bulunur.

Yazar, 1900 yılında *Mecmua-i Edebiye*’den başlayarak “*Aşîyan, Bahçe, Çocuk Bahçesi, Çocuk Dünyası, Diken, Donanma, Edebiyat-ı Cedide, Felsefe Mecmuası, Genç Kalemler, Haftalık İzmir, Haftalık Serbest İzmir, Halka Doğru, Hayat, Hayat Tarih, Hıyaban, Hüsn ü Şi’r, İrtika, Kadın, Kırım, Mâlumat, Musavver Eşref, Musavver Hale, Piyano, Talebe Defteri, Tanin, Tenkid, Türk Dünyası, Türk Kadını, Türk Sözü, Türk Yurdu ve Yeni Mecmuada*” yayımlar.

Ömer Seyfettin, bahsi geçen süreli yayınlarda “*Ayas, Ayın, Ayın Ha, Ayın Hı, Ayın Kef, Ayın Sin, Camsab, C.C. Nazmi, Ç. Kemal, Enver Perviz, Feridun, F. Nezihi, M. Enver, N. Nazmi, Ömer Tarhan, Perviz, Sin, Süheyl Feridun, Şit, Tarhan, Tekin*” rumuzlarını kullanır.

⁷Nazım Hikmet Polat, Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011) 1.

Yazarın hikâye ve romanlarının tespitinde ise bazı fikir ayrılıkları bulunur. Bu tartışmanın nedenleri “*Ömer Seyfettin’in Edebiyata Bakışı*” faslında ayrıntılarıyla ele alınmıştır.

1.1 Doğumu ve ailesi

Türk hikâyeciliğinin önemli isimlerinden Ömer Seyfettin 11 Mart 1884 tarihinde Balıkesir’e bağlı Gönen’de dünyaya gelir. Yazar henüz hayatta iken hakkında Çerkez olduğuna dair yapılan tartışmaları reddeder ve ailesinin Türk menşeli olduğunu söyler:

*“Pederim Sarıyar’da Hüseyinağa Mahallesi’nde 38 numaralı hanede mukim, piyade binbaşılığından mütekait Ömer Şevki Efendi’dir. Kendisi bir kelime Çerkezce bilmez.”*⁸

Babası Şevki Bey, redif taburlarında görev yapan ve yüzbaşı rütbesine kadar yükselen bir Osmanlı askeridir. Annesi Fatma Hanım da asker kökenli bir ailenin mensubudur. Yazarın annesi Fatma Hanım’ın babası İsfendiyyaroğulları’ndan Ankaralı Topçu Kaymakamı Mehmet Bey’dir. Dayısı Faik Paşa, Osmanlı Devleti’nin önemli Sadrazamlarından Kamil Paşa’nın damadıdır.

Ömer Seyfettin’in kendisi dışında 3 (üç) kardeşi bulunur, yazar ailenin ikinci çocuğu olarak babasının görev yeri olan Gönen’de dünyaya gelir. Müellifin kendisinden büyük “Güzide” isimli bir ablası ve kendisinden küçük “Hasan” isminde bir kardeşi bulunur. Yazarın, bir kız kardeşi ise henüz küçük yaşta hastalıktan ölür.⁹

1.2 Eğitim hayatı

Ömer Seyfettin’in eğitim hayatı 6 (altı) yaşında Gönen’de bulunan bir mahalle mektebinde başlar. 1891 yılında babasının askeri vazifeleri nedeniyle İnebolu ve Ayvancık’ta kısa süreyle bulunur; fakat validesi “Fatma Hanım”, oğlunu alarak Kocamustafapaşa’daki aile konağına taşınır. Yazar, burada *Mekteb-i Osmaniye*’ye başlar. 1893 yılında asker çocuklarının gidebildiği *Eyüp Askeri Rüştîyesi*’ne kaydı yapılır. Yazar buradaki eğitimini tamamladığında, 1896 yılında, Edirne Askeri

⁸ Nazım Hikmet Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2020), 31.

⁹ Tahir Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), 25-26.

İdadisine başlar. Bu beklenmeyen tercihi, yazarın yakın arkadaşı, Aka Gündüz dönemin şartları içerisinde karşılaştıkları sınıf farkı ile açıklar:

“O zaman ‘Kuleli’ iki kısımdı. Bir aristokrat kısım vardı. Orası zâdegân kısmı idi. Sınıf-ı mahsustu. Ama bizim Eyüp’teki gibi sınıf-ı mahsus değildi. Bir de haylazlar kısmı vardı. Birinci kısma giremezdik. İkinci kısım da bizim işimize gelmezdi. Edirne’yi daha cazip bulduk. Orası hem bir hudut şehriydi hem de talebesi az sakindi. Öte taraftan Edirneli talebelere nazaran daha görgülüydük... Önce Ömer Edirne’ye gitti. Ben önce Kuleli’ye geçmişken ‘Ömer oradadır’ diye sonra ben de Edirne’ye gittim.”¹⁰

Ömer Seyfettin 1900 senesinde *Edirne İdadisindeki* eğitimini tamamlayıp *Mekteb-i Harbiye-i Şahane*’ye kaydını yapar. Harbiye’deki eğitiminin henüz son sınıfında bulunduğu sırada, 2 Ağustos 1903 tarihinde, Makedonya’da çetecilik faaliyetleri baş gösterir. Okul, bölgeye gerekli asker sevkini gerçekleştirmek adına yazarın da içinde bulunduğu son sınıf talebelerini “*Sınıf-ı müst’cele*” sıfatıyla derhal mezun eder.

1.3 Askerlik hayatı

Ömer Seyfettin, tahsilini tamamladıktan sonra askerlik hayatına ana karargâhı Selanik’te bulunan 3. Ordunun İzmir’deki Redif Fırkasında üsteğmen olarak başlar. İzmir’deki görevinden önce Pirlepe’de vazife alır. 1907 tarihinde İtalyan Subayı Miralay Thomas ile birlikte *Jandarma Alay Mektebi*’nin İzmir’deki kuruluşuna yardım eder. 1909 senesinde ise İzmir’den ayrılarak Selanik’teki taburuna dönüş yapar. “Balkan devresi” olarak tanımlayacağımız süre zarfında Velmefçe, Pirlepçe, Osenova ve Serez gibi pek çok noktada görev alır.¹¹

Ömer Seyfettin, 1911 yılında edebi çalışmalarına daha fazla vakit ayırmak adına *İttihat ve Terakki Umumu-i İdaresi Üyesi* Ziya Gökalp’in desteği ile ordudan istifa eder ve Selanik’e yerleşir. Balkan Savaşları’nın ortaya çıkması sebebiyle 14 Eylül 1912 yılında tekrar orduya çağırılır. Yazar, üsteğmen rütbesiyle *Garp Ordusu’nun 39. Alay 3. Taburu*’nda Komanova ve Yanya’da düşmana karşı savaşır. 20 Ocak 1913 tarihinde

¹⁰ Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 58.

¹¹ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 32.

Kanlıtepe savunması sırasında Yunan birliklerine esir düşer ve yaklaşık on ay esaret altında kalır.

Yazarın esaret hayatı sona erdiğinde 22 Şubat 1914 tarihinde yeniden askerlikten ayrılır. Bazı kaynaklar bu durumu ‘istifa’ olarak ele alsa da Polat’ın tespitine göre Ömer Seyfettin esasen ordudan ihraç edilir:

“Gazi Ahmet Muhtar Paşa Büyük Kabinesi’nin 8 Ekim 1912’de çıkardığı askerlerin siyasetle uğraşmasını yasaklayan geçici kanuna muhalefetten dolayı hakkında dava açılmış ve 31 Ocak 1914’te Divan-ı Harb-i Örfinin oy birliği ile verdiği hükümle ordudan ihraç edilmiştir. Bu hüküm 22 Şubat 1914’te kesinleşmiştir. Yani onun askerlikten ayrılışı istifa değil, ihraç sonucudur.”¹²

Yazar ordudan ikinci kez ayrıldıktan sonra bir daha bu göreve dönmez ve bir sivil olarak hayatına devam eder.

1.4 Evlilik hayatı

Ömer Seyfettin’in babası Şevki Bey sert bir mizaca sahip bir askerdir. Yazar, bu nedenden dolayı annesi Fatma Hanım’a son derece düşkün olduğu bilinir. Bu bağlamda; 1913 yılında annesini kaybetmesi müellifin ciddi psikolojik sorunlar yaşamasına neden olur. Yazar, annesini kaybetmesi ve peşi sıra karşılaştığı bazı ailevi sorunlar sonrası ruhi durumunu 4 Eylül 1918 tarihinde günlüklerine “Ocağımız dağıldı” şeklinde kaydeder:

“Beş sene evvel annem öldü. Babam evlendi. Ablam zırdeli... Tabi ocağımız dağıldı. Ben apartmanlara düştüm.”¹³

Annesinin ölümünden sonra yazarın manevi ve fiziki anlamda toparlanması için çaba gösteren arkadaşları ve komşuları Doktor Besim Ethem Bey’in kızı Calibe Hanım ile Ömer Seyfettin’in izdivacına vesile olur:

“... Evlenmeğe kalkınca bir komşum karımı tavsiye etti. Ailesi için çok güzel şeyler söyledi. Bir gün sabahleyin Fenerbahçe’de buluştuk. Ben onu

¹² Polat, Ömer Seyfettin’in Bütün Nesirleri, 35.

¹³ Polat, Ömer Seyfettin’in Bütün Nesirleri, 35.

fena bulmadım. Zaten güzellikte gözüm yoktu. Hayalimde daima bir ev hanımı yaşattığım için onu, sadece çarşafıyla, mahcup halleriyle tam zevkime münasip buldum. Nişanlandıktan sonra evlerinde buluşmaya başladık.”¹⁴

Yazar, annesinin ölümünden tam iki sene sonra 1915 yılında Calibe Hanım ile dünya evine girer ve Doktor Besim Ethem Bey’in evine iç güveysi olur. Oysa bu evlilik müellifin tasarladığı gibi sürmez ve 5 Eylül 1918’de nihayete erer. Bu evliliğin sürmemesindeki en büyük neden Ömer Seyfettin ve Calibe Hanım’ın farklı hayat beklentileri olur.

Calibe Hanım; Avrupai tarzda yetişmiştir ve müellifin zihnindeki Türk kadını imajı ile uyuşmaz. Oysa Ömer Seyfettin’in idealize ettiği kadın; ne alaturka kaidelere mahkûm kalır ne de alafranga nümayişlerle aileden uzaklaşmış bir tip olur. Tahir Alangu, yazarın ailesinden aldığı anı defterindeki notta muharririn bir kadından beklentisini aktarır:

“...Zihnimde planını hazırladığım hazırladığım ‘Ararken’ romanına başlasam diyorum. Bu roman azıcık ısmarlama bir şey olacak. Muhitimizde milli Türk kadını yok. Alaturkalarla alafrangalar var. Alaturkalar, hayatta geri kalmış, hala ümmet devrinin zihniyeti ile yaşayan zavallılar... Bunlar, model Türk kadını olamazlar. Medeniyete giren, Avrupalılaşırlarsa, önemli değil! Kimi Fransız, kimi İngiliz, kimisi Alman terbiyesi alan kuklalar... Evlenmek isteyen bir genç kendisine karı ararken bu kuklaları görecek! Bir türlü halis ‘Türk emmuzeci’ bulamayacak. Kahramanım ararken epeyce gülünç şeyler görecek.”¹⁵

Ömer Seyfettin, yukarıdaki tespitlerine rağmen Avrupai bir eğitim ve terbiye ile yetişen Calibe Hanım ile evlenmesi onun için büyük bir hata olur. Nitekim bu evlilik, dostlarının defalarca araya girmesine rağmen devam etmez. Sonuç olarak yazar, sorunlu bir evlilik yapar ve boşandıktan sonra büyük bir boşluğa düşer.

¹⁴ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 268.

¹⁵ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 271.

Evliliğin problemlerine rağmen; aile hayatının yazara sağladığı düzen ve disiplin boşanmayla beraber yitirilmiş olması yazarın hayatını olumsuz anlamda etkiler. Müellifin annesi Fatma Hanım'ı kaybetmesiyle yaşadığı ruhi bunalımlar, bu başarısız evlilik nedeniyle daha da derinleşir ve zaman içerisinde fiziki rahatsızlıklarının artması ile sonuçlanır.

1.5 Ölümü

Ömer Seyfettin, ömrünün son günlerini askerlik hayatında komutanlığını yapan Cavit Paşa'dan kiraladığı Kalamış'taki konakta sürdürür. "Münferit Konak" ismini verdiği bu evde gözlerden uzak kalmaya çalışır.

Yazar, uzun süreden beri şeker hastalığı ile mücadele eder. Art arda yaşadığı ruhi sıkıntılara doktorların yanlış teşhis ve tedavisi eklenince fiziksel anlamda tanınmayacak hale gelir. Müellifin arkadaşlarından Hıfzı Tevfik, ölümüne yakın onu fiziki anlamda halden düşmüş bir şekilde gördüğünde "biçare" olarak tanımlar:

"Ömer Seyfettin merhumun ölümünden biraz evvel iştahsızlıktan pek müşteki idi. Ağzına bir tek lokma girmiyor ve bittabi günden güne kuvvetten düşüyordu. Birgün Ali Canip Bey ile birlikte Babıali caddesinden aşağıya iniyorlardı. Dilencinin biri Ömer Seyfettin'e elini uzatıp yalvardı:

-Bir sadaka açım!

Ömer Seyfettin, herifin eline beş on para sıkıştırmakla beraber:

-Vallahi cancağızım, dedi, hiç şikâyet etme. İkimiz de fakiriz, ama sen benden bahtiyarsın. Bak maşallah acıkıyorsun!

*Ve bunu söylerken biçare Ömer'in gözlerinde ilk olarak bu haset duygusu okunuyordu"*¹⁶

Müellif, 1920 yılında iyiden iyiye hastalanır. Arkadaşları onu Haydarpaşa Hastanesine yatırır. Bu süreçte yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem, yazarı biran olsun yalnız

¹⁶ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 477.

bırakmaz. 6 Mart 1920 tarihinde müellif, doktorların tüm müdahalelerine rağmen İstanbul’da hayata gözlerini yumar.

Cenazesi 7 Mart 1920 tarihinde İstanbul talebelerinin ve dostlarının omuzları üstünde “*Mahmut Baba Mezarlığına*” defnedilir. 23 Ağustos 1939 tarihinde na’şı, bölgedeki altyapı çalışmaları nedeniyle bugün Zincirlikuyu’da bulunan “*Asri Mezarlık*”taki yerine nakledilir.

BÖLÜM 2. EDEBİ BAKIŞ AÇISI

Türk edebiyatının önemli ismi Ömer Seyfettin, hikâyeleri ile bilinir. Oysa yazarın şiir, roman, mektup ve hatırat başta olmak üzere birçok türde eserleri bulunur.

Müellif, *Feridun* rumuzuyla 26 Kasım 1903 tarihinde *Musavver Fen ve Edebiyat Dergisinin* 210. Sayısında kaleme aldığı “Şiir ve Edebiyatta İstidat” (1903) yazısında edebiyata dair görüşlerini açıklar.

Yazar, şiirin diğer türlerden farklı olarak bir istidat meselesi olduğu kanaatini taşır.¹⁷ İstidadı doğuştan gelen bir ilham olarak değerlendiren müellif, iyi bir şair olmanın yalnızca yetenek ile olmayacağı görüşündedir. Ömer Seyfettin’e göre marangoz olmak için de kişinin istidat sahibi olması gerekir; ama hiç tahsil görmeyen bir kişinin iyi bir marangoz olması nasıl ki mümkün değilse “vecibe-i esasiye” olarak tanımladığı tahsilsiz şairliğin de mümkün olmadığı görüşünü savunur.

Ömer Seyfettin’in 5 Eylül 1918 tarihinde *Serbest Fikir Dergisinin* 1. Sayısında kaleme aldığı “İlham Bahanesi” yazısında sanatı yalnızca bir ilham meselesi olarak gören ve “şiirsiz şairler” olarak tanımladığı kimselerin istidadı; gayret ve tahsilden arındırarak yalnızca “ilham” çerçevesinde ele almalarını bir çeşit edebi tembellik olarak yorumlar. Yazar, sanatçının muhayyilesini inşa eden unsurun “hayal” olduğunu kabul etmekle beraber, hayali gayrete tabii kılar. Hislerin sanatçının kendisinden mündemiç olduğunu beyan eden müellif, hariçten bir rüzgârın esmeyeceğini söyler.

Müellif, kişinin edebi anlayışını güçlendirecek en önemli metodu “sihr-i telkin” olarak tanımladığı okumak olarak açıklar. 14 Aralık 1907 tarihinde *Haftalık İzmir Dergisinin* 18. Sayısında kaleme aldığı “Okumak” (1907) yazısında tüm iyi edebiyatçıların evvela iyi bir okur olduğunu dile getirir. Rousseau, Montaigne ve Plutarque örneklerini veren yazar, Fransız edebiyatının kurucu isimlerinin büyük eserlerini meydana getirmeden evvel iyi ve sistematik bir okuma yaptıklarını söyler.¹⁸

Ömer Seyfettin’e göre; iyi bir edebiyatçının okuma sistemi çok eser okumak ile ölçülemez, doğru kaynakları okumakla anlaşılabilir bir edim ile elde edilir. “Bunaltacak derecede okumak” kişinin edebiyata dair istidadı ve mevhibesini

¹⁷ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 144.

¹⁸ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 178.

zayıflatacağını düşünen müellif, midenin nasıl ki çok ve çeşitli yemeği hazmetmesi zorsa insanın da her eseri okumasının edebi açıdan bir faydası olmadığı görüşünü savunur.

Doğru eserlerin dikkat ve ciddiyetle okunması halinde kişinin edebi muhayyilesinin gelişeceğini belirten müellif, Türk edebiyatında nesir sahasında Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf'u; şiirde ise Tevfik Fikret ve Cenap Şahabettin'i mücessem mümessiller olarak değerlendirir.

Yazar, okuma ediminde dikkati oluşturan en önemli hususun ise taklitten sakınmak olduğunu söyler. İyi bir edebiyatçı üslup ve içeriği değil, esteti özümsemesi gerekliliğini vurgular.

Ömer Seyfettin, 28 Aralık 1907 tarihinde yine *Haftalık İzmir Dergisinin* 20. Sayısında kaleme aldığı “Yazmak Tavsiyeler” (1907) yazısında bu kez iyi bir edebiyatçının nasıl yazması gerektiği üzerine görüşlerini açıklar. Müellife göre iyi bir edebiyatçı yazacağı konuyu bazen haftalar bazen aylar önce düşünmüş olması gerekir. Düşünülen konunun zihinde olgunlaşması beklenmeli ve aceleyle kalem oynatılmamalıdır.

Yazar, yazılacak konu zihinde olgunlaştıktan sonra anlatılacak mekân veya kişi ile mutlak bir özdeşim kurulması gerektiğini söyler. Örneğin, bir sokak tasvir edilecekse gece ıssız bir saatte resmedilecek sokağa giderek gözlemleri çıplak gözlerle yapmak iyi bir yazarın tercihi olacağını söyler.¹⁹ Öte taraftan, müellif, müşahede edilen mekân veya kişiyi olduğu gibi satırlara geçirmenin ancak kötü bir yazarın yapacağı bir iş olduğunu dile getirir. Gerçeklik, ancak hayale ve hatıraya ilham olması için başvurulacak bir yoldur. Kişi gözlemlerini yaptıktan sonra mutlak surette hayal gücünün anlattıklarını kaleme almalıdır değerlendirmesinde bulunur.

Müellife göre; edebiyat interdisipliner bir alanı ihtiva eder. Tarih, sosyoloji, felsefe, psikoloji gibi alanlarla yakın ilişki içerisinde bulunur. Bunun yanı sıra; bir muharririn eserlerini meydana getirirken fikri hürriyete sahip olması gerekliliği üzerinde durur. 1 Ağustos 1908 tarihinde *Haftalık İzmir Dergisinin* 46. Sayısında kaleme aldığı “Hürriyet ve Edebiyat” (1908) yazısında Sultan Abdülhamid'in “İstibdat Rejimi”nin en büyük zararı edebiyat dünyasına verdiğini iddia eder. Bu bağlamda Türk

¹⁹ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 182.

edebiyatının edebiyatın *İkinci Meşrutiyet* (1908) ile beraber dil ve zihniyet değişimi de yaşaması gerektiğini savunur.

Yaklaşık 33 yıllık sabık rejim dönemindeki sansürden dolayı birçok eserin kaleme alınamadığını belirten müellif, hürriyet ile beraber Türk edebiyatının yeni bir inşa süreci başlatması gerektiğini dile getirir. Yazarın “kayıp” olarak değerlendirdiği yılların oluşturduğu boşluğun doldurulması için edebi eserlerin estetik zevkler kadar, hatta bundan evvel, düşünsel maksatlara evvela hizmet etmesi gerektiğini vurgular. Yazar, *İkinci Meşrutiyet*’in (1908) sağladığı hürriyet ortamını tüm yasaklara rağmen edebiyat araçları ile başarıldığını ve özgürlük ortamının da ancak güçlü bir edebiyat ile korunacağını savunur.²⁰

2.1 Ömer Seyfettin’in şiire bakışı

Ömer Seyfettin’in edebi hayatı, 1900 yılında, Mekteb-i Harbiye’de öğrenci olduğu sırada şiir türüyle başlar.²¹ Ruşen Eşref Ünaydın ile yaptığı edebi mülakatta henüz küçük bir çocukken evlerinde bulunan divanlardaki gazellerin şair yönünü beslediğini söyler.²² Şair yönü hikâyeciliğinin gölgesinde kalan yazarın tespit edilen 88 şiiri bulunur. İlk şiiri “Terâne-i Giryân” (1900) ismiyle *Mecmua-i Edebiye*’nin dokuzuncu sayısında yayımlanır.²³

Ömer Seyfettin’in edebi eserleri üzerine önemli çalışmaları bulunan Argunşah²⁴ ve Polat²⁵; Yazarın şairlik dönemini iki devrede ele alırlar. Onların tespitine göre; müellif, 1900 yılından 1914 yılına kadar aşk, tabiat ve ayrılık gibi bireysel temaları ele alan şiirler yazar. Ölçü olarak aruzu, biçim olarak ise çoğunlukla soneyi tercih eder. Yazar, *Edebiyat-ı Cedide*’nin şiir anlayışı üzerindeki etkisini kendisi de kabul eder:

²⁰ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 204.

²¹ Nazım Hikmet Polat, *Şair Ömer Seyfettin: Bütün Şiirleriyle*. (Ankara: TDK Yayınları, 2014), 35.

²² Ruşen Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki*. (İstanbul: MEB Yayınları, 1972), 221.

²³ Fevziye Abdullah Tansel (Tansel, 1992: 57-58) ve Nazım Hikmet Polat’a (Polat, 2014: 35) göre Ömer Seyfettin’in ilk şiiri 1900 yılında *Mecmua-i Edebiye*’de yayınlanan “Terâne-i Giryân”dır. Hikmet Dizdaroğlu (Dizdaroğlu, 1964:23) ise ilk şiirin *Mecmua-i Edebiye*’de yayınlanan “Yâd” olduğunu belirtir. Son dönemde Ömer Seyfettin hakkında yaptığı çalışmalarla öne çıkan Hülya Argunşah’ın (Argunşah, 2000: 12) tespitine göre ise Ömer Seyfettin’in ilk şiiri “Lâne-i Garam” ismiyle 1898 yılında *Pul Mecmuası*’nda yayınlanır.

²⁴ Argunşah, “Ömer Seyfeddin’in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler”, 35.

²⁵ Nazım Hikmet Polat, “Ömer Seyfeddin” *İslam Ansiklopedisi*, C.34 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 2007) 80-82.

*“Hâmid'i pek o kadar anlıyamıyorum. Ekrem Beye gelince. Nejad'ı için yazdığı şeylere hâlâ bayılırım. Bunlar ne kadar insana tesir eden şeylerdir... Fikret! İşte bana 'mükemmellik' şevk ve isteğini veren kimse! Lise sınıflarında iken hep "Rûbab"ı okuyordum.”*²⁶

Ömer Seyfettin'in kendi ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; ilk devre şiirlerinde Edebiyat-ı Cedide şairleri, onun şiir anlayışında etkili olur ve özellikle Tevfik Fikret'i beğenerek takip ettiğini söyler.

Müellifin 1914 yılı sonrası kaleme aldığı şiirler için kırılma noktası Balkan Savaşları olur. Bu devrede sosyal konular ve milli hassasiyetler şiirin temel ögesi haline gelir. Ömer Seyfettin, Halk edebiyatı tesiri altında olduğu 1914 sonrası şiirlerinde hece veznini kullanır.

Yazar, 1914 yılı sonrası milli bir şiir zevki ve anlayışı yaratma tezi ile kaleme aldığı şiirlerini yorumlarken bir aydının içinde yaşadığı toplumdan kendisini soyutlayamayacağını söyler:

*"Bakınız ben millî edebiyattan ne anlarım: Vezinle dilin tam Türkçe yani tabîî olması... Zira yaratıcı bir sanatkârın duygularına sınır çizilemez. Bu sanatkâr karakterine, aldığı terbiyeye, nelere karşı meyil duyuyorsa onlara göre yazar. Hem zannetmem ki, bir adam mademki bir topluluğun içinde yaşıyor, duyusu, tarzı millî anlayışı dışında olsun.”*²⁷

Polat ve Argunşah tarafından ikinci devre olarak tespit edilen 1914 sonrası şiirlerinde müellifin, İstanbul Türkçesini 'şiirin zemini' olarak ele aldığını ifade eder. Yazar, milli vezin olarak hece ölçüsünün kullanılmasını dağınık Türk edebiyatını bütünleştireceğini ve Türk dünyasının bir ülkü etrafında toplanmasını kolaylaştıracağını savunur.

²⁶ Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki*, 221.

²⁷ Eşref Ünaydın, *Diyorlar ki*, 221.

2.1.1 1900-1914 yılları arasında yayımlanan şiirlerin genel özellikleri

Nazım Hikmet Polat, Ömer Seyfettin'in şiirlerini 1914 öncesi ve sonrası olarak iki devrede inceler. Öte taraftan Polat, yazarın 1914 yılına kadar yayımlanan şiirlerini de iki bölüme ayırmayı tercih eder. Birinci bölümü *Edebiyat-ı Cedide* etkisi ile açıklar, ikinci bölümü ise 1908 yılında meydana gelen *İkinci Meşrutiyet Hadisesi* ile başlatır ve geçiş dönemi olarak değerlendirir. Polat'a göre; *Edebiyat-ı Cedide* tesiri, Ömer Seyfettin'in 1905 yılına kadar *Mecmua-i Edebiye*'de yayımlanan 14 (on dört) şiirinde gözlemlenir; ama bu yıldan sonra yayımlanan şiirleri, işlenen konular itibarıyla bir geçiş özelliği gösterir.²⁸ Hülya Argunşah ise böyle bir tasnife başvurmaz ve yazarın şiirlerini 1914 öncesi ve sonrası olarak iki bölüme ayırarak inceler.²⁹ Fevziye Abdullah Tansel³⁰ ve Tahir Alangu³¹ da müellifin ilk şiirlerini *Edebiyat-ı Cedide* etkisinde kalarak birey merkezli bir bakış açısını yansıtarak kaleme aldığını saptar.

Ömer Seyfettin'in 1905 yılına kadar *Mecmua-i Edebiye*'de yayımlanan ilk 14 (on dört) şiirinin tamamı mazmun olup *Edebiyat-ı Cedide*'nin edebi kaygıları ile paralellik gösterir. Yazarın ilk şiirleri ile *Edebiyat-ı Cedide*'nin önemli isimlerinden Tevfik Fikret'in kaleme aldığı şiirler arasında önemli benzerlikler bulunur.

Dizdaroğlu'na göre; müellif edebi anlamda öylesine güçlü şekilde Tevfik Fikret etkisindedir ki şiirlerinin altına imzası bulunmasa, kaleme aldığı satırların Ömer Seyfettin'e mi, yoksa Tevfik Fikret'e mi ait olduğu ayırt edilemezdi.³²

Müellifin; şekil, içerik ve biçim anlamında *Edebiyat-ı Cedide* sanatçılarının, özellikle de Tevfik Fikret'in, etkisinin gözlemlendiği ilk şiiri, aynı zamanda yayımlanan ilk şiiri olan, "Terâne-i Giryân" olarak kabul edilir:

"Çırpınırken bu rûh-ı ma'sûmum...

Ufk-ı üryân-ı infisâlinde,

²⁸ Nazım Hikmet Polat, "Şair Olarak Ömer Seyfettin" *Ömer Seyfettin İçin*, haz. Nazım Hikmet Polat ve Filiz Ferhatoglu (İstanbul: Türk Ocağı Yayınları, 2020), 132.

²⁹ Argunşah, "Ömer Seyfeddin'in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler", 27.

³⁰ Fevziye Abdullah Tansel, *Ömer Seyfettin'in Şiirleri* (Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1972), 57-58.

³¹ Tahir Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı* (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020), 75.

³² Hikmet Dizdaroğlu, *Ömer Seyfettin* (Ankara: TDK Yayınları, 1964), 23.

Bana bir ses, figân-ı nâlede Ooh...

Söyler ki şimdi mecrûhum.

Şimdi aşkım yetîm ü pejmürde

Sürünür bir semâ-yı mâzîye

Ooh, artık şikeste-i hevesât

Bu emeller, ümîdlerim bî-tâb.

Arıyor âsumân-ı zulmette

Bir hayâl, bir neşîde-i heyhât!..

O leyâl-i garâm-sûz u nihân

Şimdi okşar fezâ-yı firkatte

Şi'r-i sevdâmı âh...

Belki hayât...

Ezdi ümmîdimi, emel nisyân..."³³

Yazarın kaleme aldığı bu şiirin nazım şekli, Türk edebiyatında ilk defa *Edebiyat-ı Cedide* şairleri tarafından kullanılan sonedir. *Edebiyat-ı Cedide* şairleri bu biçimi çağın bir gerekliliği olarak kabul eder ve Ömer Seyfettin de bu fikri paylaşır. Üstelik müellif, sone nazım biçimini 1905 yılına kadar değil, Polat'ın geçiş dönemi olarak kabul ettiği, 1905-1909 yılları arasında da kullanır.³⁴ Bu bağlamda; Ömer Seyfettin'in sone nazım şekli ile kaleme aldığı toplam 53 şiiri bulunur.³⁵

Yazar, vezin olarak da *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin izinden gider ve aruz veznini kullanır. "Terâne-i Giryân" şiirinde de görüleceği üzere aruzun fâilâtün (feilâtün)/

³³ Polat, "Şair Olarak Ömer Seyfettin", 133.

³⁴ Polat, "Şair Olarak Ömer Seyfettin" 133.

³⁵ Hülya Argunşah, Ömer Seyfettin'in şiirlerini incelediği çalışmaların hiçbirinde 1914 öncesini kategorilere ayırmaz. Argunşah'ın bu tercihi Ömer Seyfettin'in şiirindeki biçimsel yönün eski şiir özelliklerini sürdürüyor olması ile açıklanabilir. Nazım Hikmet Polat da 1914 yılına kadar Ömer Seyfettin şiirlerinin biçiminde ciddi bir değişim meydana gelmediğini tespit eder; fakat Ömer Seyfettin'in şiirinin içerik ve konu özelliklerinde yaşanan değişimi bir geçiş dönemi olarak kabul eder.

mefâilün/ feilün (fa'lün) kalıbını tercih eder. Müellif, yayımlanan 88 şiirinin 51 tanesinde vezin olarak aruzu kullanır.

Polat'a göre; Ömer Seyfettin, daha ilk şiiri "Terâne-i Giryân" ile biçimsel kusursuzluğu arar ve *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin tüm kurallarına dikkatle uyar. Bu anlamda, müellifin, "Terâne-i Giryân" şiirindeki cümle yapısını dahi dönemin edebi temayüllerine uygun şekilde kurgular:

*"Terâne-i Giryân"da Edebiyat-ı Cedidenin geliştirdiği diğer bir özellik, şiir cümlesi itibarıyladır. Klasik Türk şiirinde ve şekil bakımından büyük ölçüde onu örnek alan (Edebiyat-ı Cedide'ye kadar) metinlerde şiir cümlesi; tesadüflere bağlı istisnalar dışında, mısra, beyit, üçlük veya dörtlük gibi bir anlam-birimde başlayıp biter. Edebiyat-ı Cedide şiirinde bu kural kırılmıştır. "Terâne-i Giryân"da da aynı durum görülmektedir. Mesela son üçlükte iki cümle vardır ve ikinci mısraın ortasında ilk cümle bitip ikincisi başlamaktadır."*³⁶

"Terâne-i Giryân" şiirinde bulunan bir başka *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin etkisi ise kullanılan dil ve üsluptur. *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin şiirlerinde kapalı bir dil, hayale dayanan mazmunlar ve gerçek hayatta bir anlam ve karşılığı bulunmayan tamlamalar söz konusudur. Polat, Ömer Seyfettin'in "Terâne-i Giryân" şiirinde bulunan "Ufk-ı üryân-ı infisâl" (ayrılığın çıplak/açık ufkı) tamlamasının maddi hayatta bir karşılığı bulunmadığını örnek olarak söyler.³⁷ Ayrıca bu şiirde kullanılan terkipler, kaideler ve uzayıp giden tamlamaların tamamı 'biçimsel süs' amacı taşır.

Ömer Seyfettin'in "Terâne-i Giryân" şiirinde tercih ettiği kelimelerin bir diğer özelliği şiirsel ahenktir. Yazar, biçimsel kusursuzluğu yakalamaya çalıştığı bu şiirde seçtiği kelimeler ve cümle kurgusuyla bir ritim oluşturmaya çalışır. Müellif, bu ritmi yakalamak için bazı kelimelerin anlamlarından vazgeçme pahasına cümle sonu ve iç kafiyeyle müzikaliteyi oluşturmaya çalışır. Polat'a göre bu niyetini henüz şiirine seçtiği başlıkta okuruna gösterme kaygısı taşır:

³⁶ Polat, "Şair Olarak Ömer Seyfettin", 134.

³⁷ Polat, "Şair Olarak Ömer Seyfettin", 134

“Terâne-i Giryân”ın Edebiyat-ı Cedide şiir anlayışına bağlı diğer bir yanı, dilin güzelliğini “anlaşılma” ve Türkçe kelime kadrosuyla yazmak yerine “ahenkli söyleyiş”te aramaktır. Bu meyil üzerinde durduğumuz metin gibi pek çok şiirin başlığından da bellidir. Farsça terkîb-i tavsîfi kuralına göre yapılan “Terâne-i Giryân” sıfat tamlamasını “ağlayan nağme” diye Türkçeleştirebiliriz. Tamlamanın asıl (tanımlanan) unsuru “terâne” yani “nağme=şarkı”dır. Dilde bir ritim kurma arzusu, daha başlıkta başlamaktadır. Nitekim “nağme”, sözlükte de “1. nağme, ahenk, makam. 2. ed. dört mısradan oluşan ve birinci, ikinci ve dördüncü mısraları birbiriyle kafiyeli [ses uyumlu] olan şiir, dörtlük” (Devellioğlu, 2013) diye anlamlandırılmaktadır.”³⁸

Ömer Seyfettin’in 1914 öncesi yazdığı ve *Edebiyat-ı Cedide* etkisinde kaldığı ilk şiirleri (1900-1905) sırasıyla “Terâne-i Giryân, Hiss-i Münecmid, Âsudegî-i Tahassür, Sedâ-yı Mahmûr, Yâd, Geceleyin, Evelki Va’din, Tedfîn-i Hülyâ, Edirne Hatıralarından [I], Ömr-i Bî-tâb, Mehtâpta, Bir Yâd-ı Garâm, Dâimâ, Yâd-ı Melûl, Sevgilimi Beklerken, Ra’ş-e-i Temenni [I], Tahassüs-i Garâm, Güfte-i Elem, Ra’ş-e-i Temenni [II], Yeşil Dalgalar, Sevdiğime, Sarhoşluk, Lerze-i İstiğrak” şeklinde sıralanabilir.³⁹

1900-1905 yılları arasında yazılan ve büyük bir kısmı *Mecmua-i Edebiye*’de yayımlanan bu şiirlerin ortak özelliği/bakış açısı dönemin hâkim edebiyat topluluğu olan *Edebiyat-ı Cedide* etkisinde olmalarıdır.

Ömer Seyfettin, yıllar sonra bu tarzda yazdığı şiirler hakkında genel bir cevap niteliği taşıyan bir yazı kaleme alır. Bu yazıda dönemin güçlü kalemi Tefik Fikret ile arasında geçen bir diyalogdan hareketle dönemin hâkim edebiyat düşüncesine uygun şiirler kaleme almakla beraber kullanılan ağdalı dili ve Acem terkiplerini daha o yıllarda beğenmediğini söyler:

*“Edebiyatta muharrirleri tabiata davet etmek pek haklı bir harekettir!
Buna ben daha çocukken kaildim. Vaktiyle -galiba şimdi on sekiz sene*

³⁸ Polat, “Şair Olarak Ömer Seyfettin”, 135.

³⁹ Polat, “Şair Olarak Ömer Seyfettin”, 135.

oluyor- Ekrem Bey isminde bir zat Mecmua-i Edebiye unvanlı haftalık bir risale çıkarırdı. Ben ilk şiirlerimi bu risalede bastırttım. Celâl Sahir'i, Süleyman Nesib'i bu mecmuanın idarehanesinde tanıdım. Üst katta da Teyfik Fikret otururdu. Bir gün bir şair arkadaşım beni yukarı çıkardı, Fikret'e takdim etti.

Daha basılmamış şiirlerimi gösterdi. Fikret gayet nazikti. Bugünün üstatları gibi öyle kurum filân satmazdı. Saçmalarımı beğendi. Fakat ben: - Heyhat! Beyefendi, dedim, bunlar gayet fena şeyler! Çünkü manasını kimse anlamıyor... Fikret: - Emin Bey'in şiirlerini beğeniyor (mu)sunuz? diye sordu. Onları da beğenmediğimi söyledim. Arapça, Acemce terkiplerle az çok Türkçe kelimelerin, Türkçe sîgaların [kiplerin] içine girmek ihtimali olmayan yabancı Acem aruzunun bizi tabiatından ne kadar uzaklaştırdığını dilim döndüğü derecede anlattım. Sevgili Fikret, "Zavallı çocuk!" diye belki bana acıdı. Avam lisanı ile edebiyat lisanının birbirinden ayrı olduğunu, ediplerin halkın konuştuğu lisanla yazmasını değil, bilâkis halkın edebiyat lisanını öğrenmesi lâzım geldiğini ispata muhtaç olmayan bir mütearife gibi tekrarlardı."⁴⁰

Ömer Seyfettin, biçimsel anlamda tereddüt yaşadığını söylese de şiirindeki dönüşümü biçimsel olarak değil, içerik anlamında başlatır. Dolayısıyla 1905-1914 yılları arasında yazdığı şiirleri geçiş dönemi olarak ele alınabilir; çünkü biçimde *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin etkisini sürdürse de konu itibarıyla sosyal meseleleri şiirine taşır. Polat, bu geçiş dönemini "Şahsiyetini Bulmaya Doğru" başlığı altında değerlendirir.⁴¹

⁴⁰ Polat, "Şair Olarak Ömer Seyfettin", 135.

⁴¹ Böyle bir başlığın tercih edilmesi Ömer Seyfettin'in şiirinde değişimin başladığı ama bahsi geçen yıllarda şairin henüz kimliğini tam anlamıyla bulamadığına atfen kullanılır. (Polat, "Şair Olarak Ömer Seyfettin", 135.) Argunşah, Tansel ve Dizdaroğlu da bu dönemdeki değişimi tespit etmekle beraber müstakil bir dönemlendirme ya da geçiş evresi olarak ele almamışlardır. Bunun iki temel nedeni bulunur. Öncelikle Ömer Seyfettin 1905 yılı sonrasındaki şiirlerinin önemli bir kısmında bireysel meseleleri işlemeye devam eder. Bir diğer neden ise Ömer Seyfettin şiirlerinin biçiminde köklü bir değişimin görülmemesi ile açıklanabilir.

Ömer Seyfettin; geçiş dönemi şiirlerinde (1905-1914) vezin olarak aruzu kullanır, nazım olarak da soneyi terk etmez; ama bazı şiirlerinin içeriği değişim göstermeye başlar. Bu değişimin net bir şekilde görüldüğü şiirlerinden ilki 1908 yılında meydana gelen *İkinci Meşrutiyet Hadisesinden* hemen önce, kaleme aldığı “Hatt-ı Âlî” şiirdir.⁴²

Ömer Seyfettin, “Hatt-ı Âlî” şiirinde “Hicaz Demiryolu/Hattı” olarak bilinen projeye övgülerde bulunur. Bu şiir, henüz II. Meşrutiyet ilan edilmeden önce yazılır ve Sultan II. Abdülhamid tahtta bulunur.⁴³ Yazarın, şiir anlayışı içerisinde değerlendirildiğinde, konu itibariyle, sosyal bir meseleyi ele alan anlayışla okurun karşısına çıkar:

“Geçer... ki gittiği yer menbâ ‘-ı maâlidir,

Zalâmı parçalayan dîn-i Ahmedî elidir,

Onunla her sene binlerce âbid ü zâir

Gidip tavafecektir civâr-ı kiblemizi!

Evet bu yol, bu vagonlar, bu ma‘bed-i şâir

Yakın eder o büyük tâk-ı bâr-gâha bizi...”⁴⁴

Biçimsel olarak değerlendirildiğinde; Ömer Seyfettin, “Hatt-ı Âlî” şiirinde ilerleyen yıllarda bir ülkü haline getireceğı ve halkın kullandığı sade dili tercih etmez. Şiirin son mısraında kullandığı “tâk-ı bâr-gâha” gibi Farsça tamlama ve terkipler şiirin bütününde gözlemlenir. Kullanılan dilin yanı sıra, vezin olarak aruzun seçilmiş olması gözlerden kaçmayan bir detaydır. Özetle; Ömer Seyfettin, “Hatt-ı Âlî” şiirinde biçim olarak eskiyi sürdürür; ama işlenen konu itibariyle, eski olandan, özellikle *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin tarzından ayrılır.

⁴² Haftalık İzmir Gazetesi, Sayı: 33, 19 Nisan 1324 [2 Mayıs 1908], s. 1

⁴³ Şiirde Sultana herhangi bir methiyede bulunmaması Ömer Seyfettin’in politik duruşu hakkında önemli ipuçları verir. Bilindiğı üzere “Hicaz Demiryolu Projesi” Sultan Abdülhamid’in büyük gayretleri sonucu 1 Eylül 1908 yılında hizmete açıldı. Ömer Seyfettin, bu şiirde projenin öneminden ve Osmanlı toplumuna sağlayacağı faydanın üzerinde dikkatle durmasına rağmen projenin asıl mimarı olan Sultan Abdülhamid’e herhangi bir referansta bulunmaz. Ömer Seyfettin’in bu tutumu pasif bir muhalefet olarak değerlendirilebileceğı gibi -ismini anmasa da- Sultan’a yönelik bir iltifat olarak da ele alınabilir.

⁴⁴ Haftalık İzmir Gazetesi, Sayı: 33, 19 Nisan 1324 /2 Mayıs 1908, s. 1

1905-1914 yıllarını bir geçiş dönemi olarak değerlendirilmesinin nedeni Ömer Seyfettin'in biçime dokunmamak kaydıyla içerikte yaptığı değişikliklerdir. Oysa bu devrede bazı şiirlerinde içerik olarak da *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin etkisini sürdürür.

Ömer Seyfettin'in *Enver Perviz* rumuzuyla kaleme aldığı "Terâne-i Giryedâr" şiiri işlenen konu ve biçimsel özellikleri dikkate alındığında tamamen *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin etkisindedir.⁴⁵

"Elinde köhne bir armon. Sokak sokak dolaşır,

Dilinde bir ebedî infiâl-i zerd-i hazân;

Uyûn-ı bî-feri bir ebr-i pâre-i nâlân.

*Bütün şetâret-i bî-sûd-ı ömre dargındır."*⁴⁶

Argunşah, "Terâne-i Giryedâr" şiirini edebiyat dünyasına ilk kez tanıtırken bu şiirin tamamen *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin etkisinde olduğunu söyler.⁴⁷ Bu şiirin yazılış tarihi 1910 senesidir. *Edebiyat-ı Cedide* bir edebiyat topluluğu olarak 16 Ekim 1901 senesinde etkinliğini kaybettiği ve Türk edebiyatını önemli bir biçimde etkileyen *İkinci Meşrutiyet Hadisesinin* meydana geldiği göz önüne alındığında "Terâne-i Giryedâr" şiiri Ömer Seyfettin'in şiir sahasında henüz kendi kimliğini bulamadığı şeklinde yorumlanabilir.

Ömer Seyfettin'in şairliğinde geçiş dönemi olarak kabul edilen 1905-1914 yılları arasında şiirinin içeriğinde en büyük değişikliği yaptığı şiir, 1 Ağustos 1908 tarihinde kaleme aldığı "Müvekkile-i Hürriyete" kabul edilebilir.⁴⁸ Ömer Seyfettin, bu şiirinde biçim olarak eski edebiyatın geleneklerini sürdürürken içerik olarak siyasi bir konuyu işler. Bu müellifin ferdiyetçi şiirden toplumsal faydayı önemseyen şiire geçişinde önemli bir noktadır. Polat, Ömer Seyfettin'in "Müvekkile-i Hürriyete" gibi toplumsal faydayı önceleyen şiirler kaleme almaya başlamasına rağmen geçiş döneminde ferdiyetçi anlayışı şiirlerinde sürdürdüğünü söyler:

⁴⁵ Argunşah, "Ömer Seyfeddin'in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler", 28

⁴⁶ Hüsün ve Şiir, no. 3, 25 Haziran 1326/8 Temmuz 1910, s. 8

⁴⁷ Argunşah, "Ömer Seyfeddin'in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler" 28.

⁴⁸ Haftalık Serbest İzmir, Sayı: 46, 19 Temmuz 1324 /1 Ağustos 1908, s. 159

“Yayımlanış sırası “Müvekkile-i Hürriyete” şiirinden sonra olan “Yataкта”, “Lades”, “Aşkımız”, “Martılar” ve “Âlâm-ı Firâş” gibi manzumelerin, ismiyle bile ferdiyetçi sanat anlayışının tercihleriyle uyumluluğu çok açıktır. “Temmuz”, “Tâc”, “Fehîme Sultân’a”, “Evhâm-ı Tahrîr”, “Mabed-i Harab”, “Baykuş”, “Ayasluğ”, “Ma’nâ-yı Hayat?” şiir başlıkları ise muhtevadaki eğilimi, o zamanlar Türkiye’nin kültür ve edebiyat havasına hâkim olmaya başlayan toplumsal faydacı sanat anlayışını gösterebilir.”⁴⁹

Ömer Seyfettin’in ferdiyetçi şiir anlayışından/bakış açısından tamamen uzaklaşarak kaleme aldığı ilk çalışmalarından birisi 1909 yılında *Bahçe Dergisi*’nde yayımlanan “Yıldıza” şiiridir.⁵⁰ Sultan Abdülhamid 27 Nisan 1909 tarihinde hâl edilmesine karşın şair, bu şiiri 18 Mayıs 1909 tarihinde yayımlar. Bu tarih sabık Sultanın devrilmesinden 21 gün ve *İkinci Meşrutiyet*’in ilan edilmesinden yaklaşık bir sene sonrasına denk gelir. Bu şiir, Ömer Seyfettin’in siyasi konjonktürün uygun şartlara evrilmesi ile beraber ferdiyetçi yaklaşımı hızla terk ettiğini gösterir:

“Söndün ebediyyen, hani zulmetler içinden

Âfâka bakan nazraların, kırmızı şu ‘len?

Karşında hani secde eden eski köpekler?

Tarsinine [korunmasına] sarf eylediğin bunca emekler

Beyhûde imiş, nerde o yüksekteki kal‘an?

Gözyaşları, kanlar ve alevlerle zer-efken [altın yakan]

Sînende yanan gizli cehennem coşuyorken

Doğmuş gibi bâlâ-yı ruûdunda [şimşeklerinin üstünde] melekler

Söndün ebediyyen. Güldü yüzü ma’sûmelerin, vâlideler şen,

Vîrâneler oldu yine birdenbire gülşen;

⁴⁹ Polat, “Şair Olarak Ömer Seyfettin”, 141.

⁵⁰ Polat, “Şair Olarak Ömer Seyfettin”, 144. (Bahçe, Yıl: 1, Sayı: 39, 5 Mayıs 1325 [18 Mayıs 1909], s. 205)

Bülbüller ötüp baykuş uyur, gölgeli renkler

Bir fecr-i bahârîyle açıldı!

Yine bekler Üstünde şehitlerin hayali...

Fakat sen söndün ebediyyen.”

Ömer Seyfettin’in şiir anlayışı bu çalışmasıyla tamamen politik bir hüviyete bürünür. Şair, Sultan Abdülhamid’in ikametgâhı ve aynı zamanda yönetiminin sembolü olan Yıldız Sarayı’na sert eleştiriler yönelterek diğer şiirlerinin aksine politik görüşlerini açıklamaktan çekinmez.

“Yıldıza” şiiri biçimsel olarak ise hala geçiş dönemi özelliği gösterir. Şiirde kullanılan dil, Ömer Seyfettin’in önceki şiirlerinde kullandığı dile göre daha anlaşılır ve yalındır. Bunun yanında “bâlâ-yı ruûdunda” terkininde de görülebileceği üzere Farsça tamlamalar ve anlaşılması zor imgeler, şairin toplumsal içeriğe sahip şiirlerinde de varlığını sürdürür. Yine aruz vezni tercihi, şiirdeki biçimsel özelliklerin henüz müellifin şiirinde politik bir ülküye dönüşmediğini gösterir. Öte taraftan konu tercihinin ferdi olandan toplumsal olana geçiş özelliği göstermesiyle önceki şiirlerine nazaran Ömer Seyfettin şiirlerinde bir sadeleşme temayülü görülür.

2.1.2 1914 yılı sonrası yayımlanan şiirlerin genel özellikleri

Ömer Seyfettin’in şiiri, içerik ve biçim açısından 1914 yılı sonrası büyük bir değişim yaşar. Hülya Argunşah 1914 yılını şairin şiiri için *Edebiyat-ı Cedide*’den kesin kopuş tarihi olarak ele alır:

“Ömer Seyfeddin’in bibliyografyasına ilave edeceğimiz diğer iki şiir onun 1914 sonrası dönemine aittir. Ömer Seyfeddin bu dönemde önceki şiir faaliyetlerinden tamamen farklı bir anlayış içerisinde. Artık Servet-i Fünun’un hem muhteva olarak hem de üslup olarak tesir dairesinden çıkmıştır.”⁵¹

Ömer Seyfettin’in 1914 yılı sonrası kaleme aldığı şiirlerinde meydana gelen değişimin en önemli nedeni Milli Edebiyat hareketi ve Yeni Lisan çalışmalarıdır. Yazarın, *Genç Kalemler Dergisi* için yazdığı “Yeni Lisan (1)” makalesinde dilde sadeleşme fikrini

⁵¹ Argunşah, “Ömer Seyfeddin’in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler” 35.

ilk kez 1911 yılında ifade etmesine⁵² karşın şiirindeki dönüşüm ya da Polat'ın ifadesiyle “Gerçek kimliğini bulma” süreci 1914 yılından itibaren başlar. Bunun nedeni müellifin şiirlerindeki biçim ve içerik uygunluğunun bu tarihten itibaren başlamasıdır. Yazarın, 1908 yılından itibaren toplumsal konuları şiirinin içeriğine dâhil etse de biçimsel olarak eskiye olan bağlılığı ancak 1914 yılı sonrası tamamen terk eder.

Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan (1)” makalesinde *Divan edebiyatı* şiirini anlaşılması güç tabirlerle dolu bulur ve halktan kopuk bir edebiyat anlayışı olarak değerlendirir. *Divan edebiyatı* şiirinin takipçileri olarak değerlendirdiği *Edebiyat-ı Cedide* şairlerini “salon edebiyatı” yapmakla suçlayarak eleştirir. *Fecr-i Ati* şairlerini ise “beğenmedikleri *dükkülerin sun’i eserlerini sayfa sayfa tekrar etmişlerdir*” isnadıyla taklitçilikle suçlar.⁵³

Ömer Seyfettin’e göre şiir anlaşılır olmalı ve toplum yararına hizmet etmelidir. Polat’a göre şiirde bir tez işlenmesi anlayışı Ömer Seyfettin şiirinde “Yeni Hayat” ifadesi ile kavramsallaşır. Yazar, bu kavram üzerinden edebiyat zevk ve anlayışını şiire taşır:

“Buradaki “yeni bir hayat” demek varken “bir yeni hayat” şeklinde, “hayat” a “yeni” sıfatını vererek kullanmak, onu terimleştirmektir. Nitekim Genç Kalemler dergisi etrafında başlatılan hareket, sadece bir dil görüşü, bir edebiyat anlayışı değil, her türlü taklitten uzaklaşarak “ibdâî” (yaratıcı) bir dünya görüşü, bir fikir sistemi yani bir felsefe demektir. Nitekim Ziya Gökalp, “Demirtaş” imzasıyla önce Rumeli gazetesinde (Sayı: 513, 31 Temmuz 1327 [13 Ağustos 1911]; Sayı: 514, 14 Ağustos 1911], s. 1) ve 10 gün sonra 10 Ağustos 1327 [23 Ağustos 1911] tarihli Genç Kalemler’in 8. sayısında, “Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler” başlıklı makalesinde bu görüşü bir sistem hâlinde vermeye çalışmıştır. Ayrıca Genç Kalemler Tahrir Heyeti adına yazılan risaleler, “Yeni Hayat Kitapları” adlı bir dizi olarak sunulmuştur. M[ustafa] N[ermi] Bey, 18

⁵² Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 227-235. (Genç Kalemler, C.2: 1,8 Nisan 1327/21 Nisan 1911, s.1-7)

⁵³ *Seyfettin, Bütün Nesirleri*, 228-229. (Genç Kalemler, C.2: 1,8 Nisan 1327/21 Nisan 1911, s.1-7)

Aralık 1963 tarihli görüşmelerinde Tahir Alangu'ya bu kitapların 10 kadar olduğunu ve hepsini Ömer Seyfettin'in yazdığını söylemiştir (Alangu, 1968: 193-193). Sözünü ettiğimiz “Yeni Hayat” terimi de ilk önce Ömer Seyfettin tarafından bu şiirde kullanılmıştır.”

Ömer Seyfettin'in şiiri 1912 yılı sonrası biçimsel olarak da hızlı bir tekâmül sürecine girer. 1914 yılı ile beraber içeriğin yanı sıra şiirin biçiminde de önemli değişiklikler meydana gelir. Şairin şiir dili tamamen sadeleştiği gibi biçimsel anlamda aruz ölçüsünü kullanmayı bırakır ve halkın şiir ölçüsü olarak değerlendirdiği hece ölçüsünü kullanır. Balkan devresi⁵⁴ olarak tanımlanabilecek bu dönemde sade bir dil ve toplumsal faydayı önceleyen milli şiirler kaleme alır. Eski Türk kahramanlarının ve destanların işlendiği bu şiirlerde müellif, şiiri ülküsüne hizmet edebilecek bir araç olarak görür. Şiirin amacı ve özellikleri değişse de Ömer Seyfettin'e göre şiir her şeyden önce ilham ve istidat işidir; ancak bu ilham, tahsil ve gayret ile geliştirilerek bir noktaya taşınabilir.⁵⁵

1914 yılı sonrası müellifin yazdığı “Fecr”, “Yüksek Aydınlıklar”, “Güneş”, “Yeni Gün-Ergenekon'dan Çıkış”, “Altun Destan”, “Kaşgar”, “Koroğlu Kimdi” gibi şiirlerinde toplumsal aydınlanma amacı ve Balkan Savaşlarının açtığı olumsuz izler gözlemlenir. Bu şiirler biçimsel olarak Halk edebiyatının özelliklerini taşır. Ömer Seyfettin, bu devrede tam 7 şiirinde “Koşma” olarak bilinen nazım biçimini kullanır ve hece ölçüsünü tercih eder.

Yazar, 1920 yılında kaleme aldığı son şiiri olan “Yol”da toplumsal bir konuyu işlemese de sade bir dil ve hece ölçüsünü tercih eder. Bu bağlamda bireysel temaları işleyen şiirlerde de “Eski edebiyat” olarak tanımladığı şiir anlayışının alışkanlıklarını terk eder:

⁵⁴ Bu döneme “Balkan Devresi” denilmesinin iki nedeni bulunur. Birince ve en önemli nedeni Ömer Seyfettin'in Balkan Savaşlarına (8 Ekim 1912 - 10 Ağustos 1913) katılması ve burada esir düşmesidir. Bu esaret bir aydın olarak düşüncelerinde ve -kaçınılmaz olarak- şiir anlayışında önemli değişimler meydana getirecektir. İkinci neden ise Balkanlar'daki İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin faaliyetleri ve Ömer Seyfettin üzerindeki etkisidir. Tüm bu nedenler Ömer Seyfettin'i Türk Ülkücülüğüne sevk etmiş ve şiir anlayışını etkilemiştir.

⁵⁵ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 144.

“Her zaman mes’utların

Gezdiği bu yol neden

Bu gece böyle dargın?

Tenhâ... Hicrâna giden

Bir yol! Sesi rüzgârın

“Nerde onlar?” diyorken

Ay arar, uzak yakın Issızlığı...

Yalnız ben! Bir ben, evet, kimse yok;

İçimde bin aşk, elem.

Tek başıma kalmışım

Güzel yol! Vefasız çok!

Yıllar var ki şu gölgem

Yanımda arkadaşım...”⁵⁶

Polat’a göre Ömer Seyfettin’in tespit edilebilen son şiiri olan “Yol” şairin iç muhasebesinin işler. Bireysel bir tema olmasına rağmen hem içerik hem de biçim ‘gerçek kimliğini’ bulan müellif, şiirinin zirvesi olarak değerlendirilir. Dil son derece anlaşılır, dörtlükler kullanılır ve hece ölçüsü yerli yerindedir.

Özetle; Ömer Seyfettin 1911 yılında “Yeni Lisan (1)” (1911) makalesi ile bir ülkü olarak açıkladığı şiir estetiğine 1920 yılında içerik ve biçimsel anlamda “Yol” şiiri ile tam anlamıyla ulaşmayı başarır.

⁵⁶ Polat, *Şair Olarak Ömer Seyfettin*, 134.

2.2 Ömer Seyfettin'in hikâyeye bakışı

Ömer Seyfettin'in kaleme aldığı hikâye sayısı kaynaklarda farklılık gösterir. Bu değişkenliğin temel nedeni araştırmalar sonucu müellifin yeni hikâyelerine ulaşılmasıdır. Ayrıca söz konusu derlemelerde araştırmacılar kimi zaman tercüme hikâyeleri ve mensur şiirleri de müstakil hikâyeler olarak değerlendirmesi yazarın hikâyelerinin sayısı hakkında kesin bir bilgi verilmesini zor kılar.⁵⁷

Ömer Seyfettin'in hikâyelerini bir araya getirerek yayımlayan Hülya Argunşah ve Nazım Hikmet Polat, eserlerinde farklı sayıda hikâyeye yer verir. Hülya Argunşah'ın yazarın hikâyelerini yayımlanma tarihine göre kronolojik olarak derlediği çalışmasında tespit ettiği sayı 165'tir.⁵⁸ Nazım Hikmet Polat ise son bulgularla beraber bu sayıyı 182 olarak tespit eder.⁵⁹ Polat, derlemelerini yaparken bu sayıya ulaşma nedeni olarak 'tür' tanımlamasının sınırlarına kendisini mahkûm etmediğini ve metinlerin hacmine göre bir tasnife girişmemesi olarak ifade eder:

"Bu yayını hazırlama işlemini bir başkası yapsa idi, muhtemelen benim aldığım bazı metinleri hikâye olarak değerlendirmeyecek veya benim bu türün sınırları dışında gördüğüm bazı metinleri alacaktı. Esasen tür adını çok bağlayıcı biçimde değerlendirmemek lâzımdır. Hiçbir türün sınırları –aynı dönem içinde ve hatta aynı yazarın kaleminde bile– kesin değildir/olamaz.

...

Muhtemelen Ömer Seyfettin, hikâye türü için, sadece, anlatılacak bir olay veya durumun bulunmasını yeterli buluyordu. Özellikle ilk hikâyeleri, hacim bakımından az oluşlarıyla, çok küçük olay parçacıkları etrafında vücut bulmalarıyla, yazma eyleminden duyulan zevk dolayısıyla yazılmış

⁵⁷ Ömer Seyfettin'in kaleme aldığı "Ashab-ı Kehfimiz" (1918) ve tamamlayamadığı "Efruz Bey" (1919) romanları küçük hikâye parçalarından oluşması da zaman zaman bu parça hikâyelerin müstakil hikâyeler şeklinde ele alınmasına neden olmuştur. "Ashab-ı Kehfimiz" (1918) romanı "Koleksiyon" ve "Küçük Hikâye" parçalarını ihtiva ederken "Efruz Bey" (1919) romanı "Hürriyete Layık Bir Kahraman", "Asiller Kulübü", "Bilgi Bucağında", "Açık Hava Mektebi", "Beyaz Serçe" parçalarından oluşmaktadır. Ayrıca yine bu romanın bağlamında ele alınan küçük hikâyecikler; "Gayet Büyük Bir Adam", "Şimenler" ve "Sivrisinek" olarak karşımıza çıkar.

⁵⁸ Ömer Seyfettin, Hikâyeler I, haz. Hülya Argunşah (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), 47-54.

⁵⁹ Ömer Seyfettin, Aşk ve Ayak Parmakları, haz. Nazım Hikmet Polat, (İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020), 15-25.

intibai uyandırmalarıyla dikkat çekmektedir. Bu itibarla bizim hikâyeler içinde gösterdiğimiz “Kır Sineği”, “Buse-i Mader”, “Bir Refikin Defter-i İhtisasatından”, “Hediye”, “Sahir’e Karşı”, “Sebat”, “Erkek Mektubu”, “İlkbahar”, “Kazık”, “Elma”, “Pervanelerin Ölümü”, “Ay Sonunda”, “Aydın Takdiri”, “Hayırlı Bir Fal”, “Nokta”, “Post Kavgası Kaldırılacak”, “Karmanyolacılar”, “İffet”, “Felsefe” ve “Muayene” gibi metinler, bir başkasının tasnifinde belki deneme, belki mensure (mensur şiir) diye nitelenebilir. Biz bu tip kalem tecrübelerinin hikâyelere yakınlığını, diğer türlere olan yakınlığından daha fazla gördük.”⁶⁰

Ömer Seyfettin’in bir kitap olarak yayımlanan ilk hikâyesi “Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür” (1910) isimli çalışmadır. Bu eser aynı zamanda yazarın hayatta iken kitap olarak yayımlanan ve ikinci baskısını yapan tek çalışmasıdır.⁶¹ Yazarın bir mecmuada yayımlanan ilk hikâyesi ise “Tenezzüh” olarak kaynaklarda geçer.

1902 senesinde *Sabah gazetesinde* yayımlanan “Tenezzüh” eseri, müellifin şiirlerinde olduğu gibi *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının şiir zevkini yansıtır. Ömer Seyfettin dönemin önemli hikâye yazarları olarak kabul edilen Halit Ziya Uşaklıgil ve Mehmet Rauf’un etkisiyle sanat yüklü tasvirler, kapalı imgeler ve yoğun şekilde yabancı terkipler kullanır. Konu seçimi olarak ise bireysel bir tema olan yaşlılığı seçer.

Nazım Hikmet Polat, müellifin hikâyeciliğini iki döneme ayırarak inceler. Polat, bu kategorinin başlangıç noktası olarak 1911 yılını esas alır. Bu tarih, *Yeni Lisan* çalışmalarının hız kazandığı ve *Balkan Bunalımının* başlamak üzere olduğu yıldır. Polat’a göre bu tarihten önce *Maupassant tarzı* ile kaleme alınmış hikâyeler⁶² nitelik açısından son derece değerli çalışmalar olsa da Ömer Seyfettin’in gerçek kimliğini yansıtmazlar.⁶³

Müellifin tüm hikâyeleri ölümünden sonra ilk kez yakın arkadaşı Ali Canip Yöntem tarafından derlenir ve 1926-1927 yıllarında 3 cilt halinde *İkbal Kütüphanesi*

⁶⁰ Ömer Seyfettin, *Bütün Hikâyeleri*, haz. Nazım Hikmet Polat (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011), 14-15.

⁶¹ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 46.

⁶² Ömer Seyfettin ‘Gerçek Kimliğini’ bulduktan sonra da Maupassant tarzını terk etmemiştir; ancak milli ve manevi konuları merkeze alan eserlerinden önce bu teknikte ustalaşmıştır.

⁶³ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 46.

*Yayınlarından okurla buluşur. 1950 yılında Tahir Alangu, yeni çalışmalarla Ömer Seyfettin'in kayıp, farklı rumuzlu ve imzasız öykülerini bir külliyat halinde 11 Cilt olmak üzere "Ömer Seyfettin'in Toplu Eserleri" (1950) ismiyle Refet Zaimler Kitap Evi Yayınlarından çıkarır.*⁶⁴

2.2.1 1911 yılı öncesi yayımlanan hikâyelerin genel özellikleri

Ömer Seyfettin'in 1911 öncesi kaleme aldığı hikâyelerinin, *Edebiyat-ı Cedide* sanatçılarının etkisi altında olduğu görülür. Bu dönemin sanatkârları eserlerinde kendilerinden önceki edebi cereyanlardan olan *Tanzimat Dönemi* yazarlarından daha süslü ve külfetli bir edebiyat lisanı kullanır. Arapça ve Farsçadan alınan terkip ve kafiyelelerin yanında güçlü bir Batı hayranlığı dönemin eserlerinde öne çıkar.

Ahmet Hamdi Tanpınar; Batıya duyulan güçlü hayranlığa rağmen Halit Ziya Uşaklıgil gibi dönemin önemli isimlerinin dahi nesir alanında Batılı isimlerin gerisinde kaldığını düşünür. Bu durumun nedenini dönemin edebiyatının çok eski olmasına karşın tesiri kuvvetli bir geleneğin baskısı altında olmasıyla açıklar:

*"Malherbe sokağı dinledi, Dickens sokağı edebiyata soktu. Puşkin'de de sokağın anahtarı vardı. Bu sihirli anahtar, hiçbir zaman Hâlid Ziya'nın eline geçmedi. Fakat bu, ne kendisinin, ne de neslinin kabahatidir; bu, bir tarihî zaruretti. Garp kültürüne çok eski, çok kuvvetli bir gelenekle yüklü olarak girmiştik. Bu yüzden kolay adaptasyonlarla işe başladık. Birdenbire bütün bu bağları kırarak denize atılmak için başka türlü bir alet lâzımdı."*⁶⁵

Ömer Seyfettin de bu süreçte, Nazım Hikmet Polat'ın ifadesiyle, şiirde olduğu gibi hikâyede de gerçek kimliğini henüz bulamamış görünür. Yazar, bu dönemde güçlü bir şekilde Batılı yazarların ve *Edebiyat-ı Cedide* sanatçılarının etkisi altındadır. Ömer Seyfettin, nesrinde Halit Ziya etkisini "*mütereddit bir kalemin mukallitliği olarak telakki*"⁶⁶ ettiğini söylerken Batı sahasında Guy de Maupassant'ın etkisini "*Asar-ı*

⁶⁴ Konuyla ilgili yukarıda da belirtildiği üzere Ömer Seyfettin'in hikâyelerine dair son derlemeleri Hülya Argunşah ve Nazım Hikmet Polat yapar. Bu çalışmaların gerek hacmi gerekse de güncelliği dikkate alındığında Ömer Seyfettin hakkında yapılan çalışmalarda kanon olarak değerlendirilir.

⁶⁵ Ahmet Hamdi Tanpınar, *Edebiyat Üzerine Makaleler*, (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011), 275-278.

⁶⁶ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 84.

hakikiye edebiye içinde en basit ve şeffaf Guy de Maupassant'inkilerdir”⁶⁷ dizleriyle dile getirir. Müellif, 1911 öncesi nesrinde (özellikle 1902-1905) tıpkı *Edebiyat-ı Cedide* yazarları gibi Batıya büyük bir hayranlık besliyor, metinlerin biçimsel estetiğini yer yer metnin önüne geçiriyor ve en önemlisi toplumsal sorunları hikâyelerinde işlemiyordu.

Edebiyat-ı Cedide tesiri, Ömer Seyfettin’in *İrtika*’da, 25 Ekim 1902’de yayımladığı ikinci hikâyesi olan “Kır Sineği” (1902) çalışmasında da kendisini gösterir. Ömer Seyfettin’in rumuz olarak kendi ismini kullandığı bu kısa hikâye, bireysel meseleleri ele alan bir temaya sahip olduğu görülür. Hikâyede kullanılan ağdalı dil ve Farsça terkipler biçimsel anlamda dönemin edebiyat havasına uygundur. Hikâyede başkahramanın ismini öğrenemeyiz, bunun yerine kişi zamirleri ile oluşturulan belgisizlikten hikâye edilen konunun müellifin kendi yaşantısından bir anı olduğu kanısı, okur tarafından anlaşılır. Can sıkıntısı yaşayan bir kişinin kitapları karıştırırken gördüğü bir kır sineğine yüklediği anlam üzerinden hikâye anlatısı gerçekleşir. Bu bağlamda “Kır Sineği” (1902) biçim ve içerik olarak dönemin edebiyat hareketi olan *Edebiyat-ı Cedide* tesiri altındadır.

Ömer Seyfettin’in 22 Ocak 1903’te *Malumat*’ta yayımlanan bir diğer hikâyesi olan “Buse-i Mader” (1903) eseri yazarın dönemin etkisini eserlerinde hala güçlü bir şekilde sürdürdüğünü gösterir. Bu kısa hikâyede yazar, “Ç.Kemal” rumuzunu tercih eder. Hikâyenin başlığı Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki *Edebiyat-ı Cedide* etkisini ortaya koyar. “Anne öpücüğü” anlamına gelen Farsça “Buse-i Mader” tamlamasını hikâyesine başlık olarak seçer. Ömer Seyfettin, hikâyenin dilini de dönemin şartlarına uygun olarak imgeler ve terkiplerle süsler. Tıpkı “Kır Sineği” (1902) hikâyesinde olduğu gibi kahramanın ismi açıkça belirtilmez. Hikâyedeki kahraman, kız kardeşinin evinde küçük yeğeni ile arasında geçen küçük diyalogdan hareketle anne şefkati ve çocuk masumiyetinin büyüleyici etkisi gibi bireysel bir meseleyi ele alır.

Edebiyat-ı Cedide sanatçılarının etkisinin yoğun bir şekilde gözlemlendiği bir başka Ömer Seyfettin hikâyesi, 30 Nisan 1903 tarihinde *Musavver Fen ve Edeb*’te yayımlanan “Bir Refikin Defter-i İhtisatından” (1903) olduğu görülür. Ömer Seyfettin, bu hikâyede kullandığı “*Fakat niçin, ey yâr-ı füsunkâr, bu ruh-ı melûl ü*

⁶⁷ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 84.

sevdakâra rûh-ı güzîn-i şiirinle bir lâne-i serap bulunmuyor”⁶⁸ türünden cümlelerle dönemin edebiyat zevkini ve üslubunu hikâyesine tam anlamıyla yansıtmayı başarır. 1904 yılına gelindiğinde Ömer Seyfettin, gerek şiirleri gerekse de hikâyeleri olmak üzere tüm yönleriyle bir *Edebiyat-ı Cedide* sanatçısıdır.

1911 yılı öncesi Ömer Seyfettin hikâyelerindeki yoğun *Edebiyat-ı Cedide* sanatçıları etkisi 1905 yılına kadar kaleme aldığı “Hediye” (1904), “Pembe Menekşe” (1904), “Cimnastiğe Dair” (1904) öykülerinde etkili bir şekilde devam eder.

Nazım Hikmet Polat’ın Ömer Seyfettin şiirinde “geçiş dönemi” olarak kabul ettiği, 1905-1909 yılları benzer şekilde Ömer Seyfettin hikâyelerinde de (1905-1911 yılları) geçiş dönemi olarak kabul edilebilir.

1905 yılının geçiş döneminin başlangıcı olarak kabul edilmesinin iki nedeni bulunur. Öncelikle *Servet-i Fünun* dergisinin 1901 yılında kapatılmasıyla beraber *Edebiyat-ı Cedide* etkisinin yavaş bir şekilde azalması olarak gösterilebilir. Edebi cereyanlarda meydana gelen boşluk sonucu diğer genç sanatçıların yaptığı gibi Ömer Seyfettin de yeni arayışlara yönelir. Bir diğer önemli etken ise Ömer Seyfettin’in 1903 senesinde geldiği İzmir Vilayetindeki edebi ve siyasi faaliyetleridir.⁶⁹ Ömer Seyfettin İzmir günlerinde Fransızcasını ilerletirken siyasi meselelere de ilgi duymaya başlar. Dilde sadelik, Türk milliyetçiliği gibi kavramlar ile ilk kez İzmir yıllarında karşılaşır. Yakup Kadri Karaosmanoğlu, İzmir devresinde Ömer Seyfettin’in fikri tekâmülü ve sadeleştirmeye başladığı hikâye dilini 1920 yılında İkdâm Gazetesi’ndeki köşesine taşır:

“Kendisini bundan on üç, on dört sene evvel (1906) İzmir’de tanıdım. Ben bir mektep çocuğu idim, o genç bir zabitti; fakat askerlikten ziyade fikri ve bedii meselelerle meşguldü ve İzmir’in daracık irfan muhitinde epeyce şöhretli bir muharrirdi. Haftalık bir gazeteye hepimizi hayran eden küçül hikâyeler, mensureler, makaleler yazıyor ve her yazısında munis, hoş bir yenilik gösteriyordu. Üslubunda o zamana kadar hepimize meçhul tatlı bir

⁶⁸ Polat, Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri, 47.

⁶⁹ Ömer Seyfettin’in bu süreçte, *Edebiyat-ı Cedide* sonrası, *Fecr-i Ati* geleneğine yakın bir çizgi içerisinde bulunmamasının belki de en önemli nedeni İzmir’e gitmiş olmasıdır. Burada kurduğu dostluklar yavaş yavaş gelişmeye başlayan siyasi bilinç, Ömer Seyfettin’in ‘Gerçek Kimliğini’ bulmasına giden yolu açacaktır.

sadelik, hislerine marazi ve acayip olmaksızın müfritleşen bir incelik ve fikirlerinde hepimizi şaşırtan ve sersemleten bir orijinalite vardı.”⁷⁰

Yakup Kadri’nin Ömer Seyfettin’in ölümünden hemen sonra kaleme aldığı yazıda dikkat çektiği “*hoş bir yenilik*” ve “*hepimize meçhul tatlı bir sadelik*” ifadeleri müellifin nesirlerinde *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının etkisinden uzaklaşmaya başladığını gösterir.

Yazarın nesrinde gözle görülebilen değişmeyi başlatan neden İzmir’in zengin bir entelektüel cemiyete sahip olması değildir. Müellifin yakın arkadaşı Aka Gündüz, 24 Ağustos 1939 tarihinde *Vakit Gazetesi*’ne yaptığı röportajda Ömer Seyfettin’in fikri temayüllerindeki değişimi başlatan ve bunun nesrine de yansımaları sağlayan olay olarak düşünsel fikirleri ile öne çıkan Baha Tevfik ve Türkçü Necip gibi isimlerle tanışması olarak gösterir.

Yukarıda anlatılan bağlam doğrultusunda yazarın geçiş döneminin ilk hikâyesi olarak değerlendirilebilecek öyküsü “İlk Namaz” (1905) olarak kabul edilebilir. Ömer Seyfettin’in hayatından yansımalar ihtiva eden bu hikâye yazarın erken dönem hikâyelerinden birisidir. Hikâyenin geçiş özelliği taşımasını sağlayan en önemli özellik Müslüman – Türk kadının tipolojisinin dini ve milli bir unsur olarak değerlendirilip yüceltilmesi olduğu söylenebilir. Hikâyede ezan, cami, namaz ve abdest gibi manevi unsurlara yüklenen anlam, Müellifin 1905 yılı öncesinde yayımlanan hikâyelerinde görülmez. Hikâyede yazar, namazın huzurunu anne şefkati ile ele alır:

“Şimdi muhit-i tesellisinden ne kadar uzak bulunduğum annem, dünyada en sevdiğim, dünyada en yegâne perestiş ettiğim vücud-ı muhterem, işte derhatır ediyorum. On beş sene evvel beni ilk sabah namazına kaldırmış idi. Galiba yine böyle bir kıştı. Onun odasına bitişik olan küçük odamdaki küçük karyolamda uyurken bir bûse-i esîr ü hâr gibi alnımı okşayan nazik eliyle, nazik, ince parmaklarıyla saçlarımı tarayarak

- Haydi Ömerciğim kalk, demişti, hadi yavrucuğum.”⁷¹

⁷⁰ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 87-88.

⁷¹ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri*, 60.

Ömer Seyfettin, “İlk Namaz” (1905) hikâyesinde işlenen konu itibariyle bireyin acılarını ve karamsarlığını esas alan *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının aksine namaz ve anne şefkati gibi manevi temaları esas alan bir içerik seçmesi hikâyelerinde başlayan değişimin en mücessem örneği olarak değerlendirilebilir.

Dilin metinlerindeki kullanımında da önemli değişiklikler gözlenir. “Bûse-i esîr ü hâr” gibi Farsça tamlama ve imgeler kullansa da metnin geneline bakıldığında 1905 yılı öncesinde yazdığı metinlere göre son derece sınırlı sayıda kapalı imgenin olduğu görülür. Bu bağlamda “İlk Namaz” (1905) metnin geneli anlaşılır ve akıcı bir şekilde okunabilir.

Ömer Seyfettin’in 1905 yılında yayımladığı “Sahir’e Karşı,” (1905) ve “Sebat” (1905) hikâyelerinde de “İlk Namaz” (1905) hikâyesine benzer geçiş özellikleri söz konusudur.

Biçimsel özellikler ve işlenen konular dikkate alındığında Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde kırılma tarihi 1908 yılı olarak kabul edilebilir.

Ömer Seyfettin, Türk siyasal hayatında dönüm noktalarından birisi olarak kabul edilen *İkinci Meşrutiyet*’in (23 Temmuz 1908) ilanından yaklaşık beş ay sonra *Serbest İzmir* gazetesinde “Yaşasın Dolap” (1908) hikâyesini yayımlar.

Ömer Seyfettin bu hikâyeden önce “Erkek Mektubu” (1908), “Çirkin Bir Hakikat” (1908) ve “Ay Sonunda” (1908) hikâyelerini de yayımlar; ancak, geçiş özellikleri göstermekle beraber, bu hikâyelerin hiçbirisi “Yaşasın Dolap” (1908) hikâyesi gibi keskin bir tema değişikliği göstermez.

Yukarıda anlatıldığı üzere Ömer Seyfettin’in şiirindeki tema değişikliği “Müvekkile-i Hürriyete” (1908) ve “Yıldıza” (1909) şiirleri ile başlayıp gelişmişti. Yazarın bu şiirlerinin ortak noktası; birinin *İkinci Meşrutiyet*’in ilanı bir diğlerinin ise Sultan Abdülhamid’in tahttan indirilmesinden sonraki tarihlere denk gelmesidir. Ömer Seyfettin, ancak siyasi cereyanlar izin verdiği müddetçe fikirlerini özgür bir şekilde şiirlerine taşır ve *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin etkisinden uzaklaştığını kanıtlar. Bu durum yazarın hikâyelerinde de benzer şekilde gözlemlenir.

Ömer Seyfettin, “Yaşasın Dolap” (1908) hikâyesinde *İkinci Meşrutiyet*’in ilanı sonrası Sultan Abdülhamid iktidarında hafiyecilik yapan bir muhbir olan *Ahmet Bey*’in

öyküsünü anlatır. Ülkenin ekonomik darboğazda olduğu yıllarda dahi *Ahmet Bey*'in zenginlik içerisinde yaşadığı hayatın gerekçesini hafiyelik olarak gösterir ve Sultan Abdülhamid dönemini eleştirir. Başkahramanlardan *Bihter*'in dilinden Ahmet yöneltilen ithamlar yoluyla müellifin sert dönem eleştirileri gözden kaçmaz:

“*Komiser ya, şüphesiz komiser, gördün mü... Şimdi ne yapacaksın, jurnal ettiğin, denize attırdığın yüzlerce adamı unuttun da hiç telaşa mahal yok diyorsun, gördün mü şimdi?*”⁷²

Ömer Seyfettin'in aynı yıl, 19 Aralık 1908, *Aşiyân Dergisi*'nde yayımlanan “İki Mebus” (1908) hikâyesi, “Yaşasın Dolap” (1908) hikâyesi ile başlattığı biçimsel ve tematik değişiklikleri sürdürdüğünü gösterir. Yazarın “İki Mebus” (1908) hikâyesinde biçimsel anlamda son derece akıcı ve anlaşılır bir üslup tercih ettiği söylenemez. Metin betimlemeleri ve tasvirlerinde yoğun bir Farsça terkip kullandığı görülür; ama 1905 yılı öncesi hikâyeleri ile karşılaştırıldığında nazaran bir akıcılık olduğu görülür. Öte taraftan; hikâyede seçilen konu politik bir mesele olan *İkinci Meşrutiyet*'e dair olduğu görülür. Feylesof isimli eski bir mebus ve Vedit isimli yeni mebusun siyasete, sanata ve hayata bakışları üzerinden yapılan karşılaştırma ile *İkinci Meşrutiyet*'e dair önemli saptamalar yapılır.

Yazar, bu hikâyeleri yayımladığı sırada *Haftalık Serbest İzmir Gazetesi*'nde kaleme aldığı “Hürriyet ve Edebiyat” (1908) yazısında Türk edebiyatına dair; “*her türlü esbab-ı teali ve terakkiyi vaat ederken yıllarca men edilmiş edebiyat-ı milliyemiz için yeni bir ümid-i hayat yandırıyor.*” ve “*Çünkü eski edebiyat, eski kitabet asla hürriyetin lisanı olamaz!*”⁷³ ifadelerinden de anlaşılacağı üzere Ömer Seyfettin 1905 yılı öncesi genel eğiliminin aksine edebiyatı milli bir mesele olarak ele almaya başlar.

1909'da *Bahçe Dergisi*'nde yayımlanan “Elma” (1909) bireysel bir temayı ele almakla beraber biçimsel olarak son derece yalın ve anlaşılır bir hikaye olarak okuyucunun karşısına çıkar. Aynı yıl *Teşvik Dergisi*'nde yayımlanan “Busenin Şekl-i İptidaisi” (1909) hikâyesi ise Ömer Seyfettin'in en tartışmalı öykülerinden birisidir. Yoğun erotik imge ve tasvirler ile yüklü bu öyküde, bir hayat kadınının tüm namusunu

⁷² Ömer Seyfettin, *Yaşasın dolap, Hikâyeler 1*. Haz: Hülya Argunşah. (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017a) 94.

⁷³ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 201.

pazarlarken dudaklarını bir namus meselesi olarak ele alıp müşterisi ile paylaşmamasını ama cinsel birliktelik sırasında aşka gelmesi ile dudakları üzerindeki sınırları müşterisi için kaldırmasını konu edinir. Özellikle 1911 sonrası öykülerinin genel özellikleri dikkate alındığında “Busenin Şekl-i İptidaisi” (1909) hikâyesi Ömer Seyfettin’in en aykırı öyküsü olduğu görülür. Biçimsel anlamda kullanılan dil “*Kadınların esir ve velut bir alet-i zevk ü tenessül addeden sadık erkeklerin zevk-i marazisi*”⁷⁴ ifadelerinden de anlaşılacağı üzere 1905 öncesi biçimsel özelliklilerini taşır.

1910 yılında *Piyano Dergisi*’nde iki bölüm halinde yayımlanan “Beşeriyet ve Köpek” (1910) hikâyesi geçiş özelliği gösteren önemli hikâyelerden biri olduğu görülür. Bu hikâyede Ömer Seyfettin, köpeğini her şeyden çok seven güzel yabancı bir kadın ve hissi maceralar yaşamak isteyen genç bir adam arasında meydana gelen olaylardan hareketle Doğu-Batı karşılaştırmaları yapar. Hikâyede arzularının peşinde koşan bir adam alafranga hayat süren ecnebi kadının kucağındaki köpeği kıskanarak bu hayvana neden bu denli değer atfettiğini sorar. Ecnebi kadın, verdiği cevapta bir hayvan üzerinden Batının hayvana atfettiği değerle medeniyet karşılaştırmasına girişir:

*“Köpek, köpek, dedi. Bugünkü beşeriyetin banisi. Bugünkü medeniyet-i maddiye ve fikriyenin müsebbibi, terakkıyatın, ulûmun, fûnûnun, felsefenin, hâsılı eski ve yeni, mevcut ve müteâli ne görüyorsak hepsinin fail-i teşekkül ve nümüvv-i mâbihi’l-vücududur. Bugünkü mütekâmil insanlığımızı, bütün mahlûkat ve mevcudat üzerindeki tefevvuk-ı cinsimizi biz köpeğe medyunuz... Ah, eğer köpek olmasaydı...”*⁷⁵

“Beşeriyet ve Köpek” (1910) hikâyesinde Ecnebi kadın karakteri Doğu’ya sert eleştiriler yöneltir. Doğu toplumlarını bilimden, sanattan ve hayvan sevgisinden yoksun bir medeniyet olarak ele alır. Bu öyküde de biçimde 1905 yılı öncesinin izleri olmakla beraber içerik anlamında 1911 yılı sonrası Ömer Seyfettin kimliğine tam bir hazırlık metni olarak ele alınabilir. Ömer Seyfettin hikâyeleri bir kır sineğe bakarak içlenen amaçsız aydından bir köpeğin ihtiva ettiği anlamdan hareket ederek Doğu-Batı karşılaştırmaları yapan karakterlere evrilmiştir. Bu bağlamda Nazım Hikmet Polat’ın

⁷⁴ Ömer Seyfettin, *Hikâyeler 1*. Haz: Hülya Argunşah. (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020a) 136.

⁷⁵ Polat, Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri, 122.

şair için kullandığı ‘*Gerçek Kimlik*’ yaklaşımı benzer şekilde hikâye sanatında da gerçekleşmek üzere olduğu görülür.

Bu öyküden sonra Ömer Seyfettin 1910 yılında peşi sıra *Piyano Dergisinde*; “Apandisit” (1910), “Aşk ve Ayak Parmakları” (1910), “Tavuklar” (1910) ve “Tuğra” (1910) hikâyelerini yayımladı. Bu hikâyelerin içerisinde “Tuğra” (1910) nihilist bir gencin sorgulamaları üzerinden yer yer geçiş özelliği gösterse de “Beşeriyet ve Köpek” (1910) hikâyesindeki gibi tematik bir devrim görülmez ve 1905 öncesi *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının etkisinin ve özelliklerinin güçlü bir biçimde metne hâkim olduğu görülür. Toplumsal meseleler ve politik tartışmalar bu öykülerde yerini yeniden bireyin acılarına ve şahsi meselelere bırakır.

2.2.2 1911 yılı sonrası yayımlanan hikâyelerin genel özellikleri

Ömer Seyfettin’in 1905 yılı sonrasında hikâyelerinde başlayan değişim, 1911 yılı itibariyle hem biçimsel hem de içerik açısından öykülerine tam anlamıyla yansır. Polat’ın “*Ömer Seyfettin’in gerçek kimliği*” olarak tespit ettiği bu değişime göre; yazar hikâyelerinin konularını siyasal ve toplumsal olaylardan seçerken biçimsel olarak son derece akıcı ve anlaşılır bir dil kullanır.

Ömer Seyfettin’in 1911 yılı sonrası hikâyelerindeki değişimin nedenleri arasında; edebi mahfillerinin yazarın düşünce dünyasında yarattığı dönüşüm, Ali Canip ve Ziya Gökalp gibi aydınlarla tanışması, Genç Kalemler Dergisi’ndeki çalışmaları, Türkçülük fikri ve İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkileri, Trablusgarp Savaşının sebep olduğu emperyalist işgal, Balkan Bunalımı/Savaşı ve esaret hayatı, Cihan Harbi gibi nedenler gösterilebilir.

a. Edebi mahfiller bağlamında İzmir’in Ömer Seyfettin üzerindeki tesiri

Arapça kökenli bir kelime olan mahfil; sözlüklerden hareketle Turgay Anar tarafından “*konuşup görüşmek için bir araya gelinen yer, toplantı yeri; toplanmış heyet, meclis, oturulacak yer, görüşülecek yer*” olarak tespit edilir.⁷⁶

Ömer Seyfettin’in İstanbul’da henüz öğrenci olarak bulunduğu 1900-1903 yılları arasında *Edebiyat-ı Cedide*’nin şair ve hikâyecilerinin etkisinde kalır. Kendi ifadesiyle

⁷⁶ Turgay Anar, *Mekândan Taşan Edebiyat: Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Mahfilleri* (İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019) 43-76.

Mecmua-i Edebiye'nin yazıhanesine zaman zaman gittiğini ve Tevfik Fikret gibi devrin kudretli sanatçıları ile edebi tartışmalar yaptığını söyler.⁷⁷

1903 yılında askerlik vazifesine başlayan yazarın Ana karargâhı Selanik'te olmasına rağmen İzmir'de görevlendirilmesi onun edebi mahfillerinde önemli değişiklikler meydana getirir. İzmir yıllarında Baha Tevfik ve Türkçü Necip gibi isimlerle tanışması bu süreçteki en önemli hadiselerdir.

Baha Tevfik, henüz *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının tesirinde olan Ömer Seyfettin'in pozitivist felsefi anlayıştan etkilenmesine ve Fransızca öğrenmesinde etkili olur. Ömer Seyfettin'in bir şair ve öykücü olarak gerçek/kendi kimliğini bulduğu 1911 yılı sonrasında *Zekâ Dergisi*'nin 32. Sayısında (1 Haziran 1914) kaleme aldığı bir paragraflık yazısında Baha Tevfik'i "*Çok çalışkandı. Çok zekiydi. Fakat gayesizdi. O zekâsıyla, o sa'yiyle mükemmel bir feylesof olabileceken yalnız bir fantezist oldu.*"⁷⁸ sözleriyle tanımlar ve fikri tahayyülünde önemli etkileri bulunan Baha Tevfik'i düşünsel anlamda reddeder.

Ömer Seyfettin'in İzmir'deki edebiyat mahfillerinde tanıştığı ve 1911 yılı sonrası öykülerinde etkili olan sadeleşme eğilimi üzerinde büyük pay sahibi olan kişi ise Türkçü Necip olduğu görülür.

Türkçü Necip, Edirne Hapishanesi'nde görevli bir memurken 1900 yılında İzmir'e tayin edilir. *Hizmet Gazetesinde* neşrettiği yazılarında Türkçenin sadeleşmesini bilimsel anlamda savunur ve bunun dilde gerçekleşmesi gereken/kaçınılmaz bir devrim olduğunu iddia eder.⁷⁹

Alangu'nun tespitine göre; Ömer Seyfettin ve Türkçü Necip arasında, temel anlamda, düşünsel bir fark bulunmaz. Ömer Seyfettin; Türkçü Necip'in dilde sadeleşme konusunda ortaya attığı bilimsel teorileri basit formüller haline getirip edebiyat sahasına tatbik eder. Oysa Türkçü Necip'in gündeminde edebiyat bulunmaması nedeniyle Ömer Seyfettin'den ayrılır.^{80 81}

⁷⁷ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 689.

⁷⁸ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 400.

⁷⁹ Ömer Faruk Huyugüzel, *Necip Türkçü* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014) 53.

⁸⁰ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 175-176.

⁸¹ Müellif Ömer Seyfettin, 1911 yılı sonrası hikâyelerinin dilinde gerçekleştirdiği devrim, Türkçü Necip'in dilbilimsel olarak ortaya attığı teorinin kurallarına sıkı sıkıya bağlı olduğu görülür.

Yazarın, İstanbul'a göre oldukça "dar bir edebiyat çerçevesi" sunmasına rağmen, İzmir'deki edebiyat mahfillerinde tanıştığı isimler 1911 yılı sonrası hikâyeciliğini etkileyecek isimler olarak öne çıkar.

b. Ömer Seyfettin'in Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp ile tanışması

Ömer Seyfettin'in 1911 yılı sonrası hikâyelerinde gerçek/kendi kimliği bulmasını sağlayan iki isim Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp olduğu görülür.

Yazarın 26 Mayıs 1909 tarihinde *Perviz* rumuzuyla *Kadın* dergisinde C. Mendes'ten tercüme ettiği "Lades" şiiri *Asır* gazetesi tarafından sert bir tenkide uğrar. *Asır* gazetesinin müelliflerinden olan Ali Canip Yöntem, *Bahçe* dergisinde "Sanat Hakkında" isimli bir yazıyla Ömer Seyfettin'e yöneltilen tenkide karşı bir savunma yazısı kaleme alır.⁸²

İkili arasında bu vesileyle başlayan dostluk edebi ve siyasi meseleler üzerine birbirlerine yazdıkları mektuplarla ilerler. Ömer Seyfettin'i Ziya Gökalp ile tanıştıran kişi de Ali Canip Yöntem olur.

Ali Canip, 22 Şubat 1910 tarihinde henüz yüz yüze tanışmadığı Ziya Gökalp'in Tevfik Sadat rumuzuyla kaleme aldığı "Turan" (1910) şiirini *Genç Kalemler* dergisinde yayımlar. *İttihat ve Terakki'nin Merkez-i Umumi Üyesi* olan Diyarbakırlı Ziya Gökalp bu şekilde Ali Canip Yöntemle tanışır.⁸³

Ziya Gökalp; bu tanışma sonrası, Ömer Seyfettin'in Ali Canip'e yazdığı mektupları okur ve genç müellifin söz konusu mektuplarda ortaya attığı fikirlerden etkilenir.⁸⁴ Ali Canip'e *Genç Kalemler* dergisini daha geniş kitlelere hitap edecek edebi bir mecraaya dönüştürme teklifinde bulunur. Ali Canip Yöntem ve Ömer Seyfettin, Ziya Gökalp'in

Türkçü Necip, bilimsel anlamda, Arapça ve Farsça terkiplerin dilden atılmasını ve halkın kullandığı dilin esas alınarak lisanın ıslah edinmesini savunur; ancak bunu yaparken artık Türkçeleşmiş kelime ve tamlamaların bundan münezzeh tutulması gerektiğini savunur. Ömer Seyfettin de "Yeni Lisan" makalesinden başlayarak bunu edebiyat dili için talep eder ve hikâyelerinde uygular.

⁸² Alangu, *Ömer Seyfettin İlkücü Bir Yazarın Romanı*, 118.

⁸³ Alangu, *Ömer Seyfettin İlkücü Bir Yazarın Romanı*, 141-142.

⁸⁴ Ziya Gökalp'in Ömer Seyfettin'in düşünce dünyası üzerinde yarattığı etkiler ilerleyen bölümlerde ayrıntılı bir şekilde ele alınıp incelenmiştir.

politik gücünün farkındadır. Bu teklifi *İttihat ve Terakki Cemiyeti*'nin derginin yayın politikasına karışmaması şartıyla kabul eder.

Ömer Seyfettin'in Ziya Gökalp ile kurduğu bu ünsiyet 1911 sonrasında hikâyelerinde meydana gelen değişimin mihenk taşlarından birisi olur.

c. Ömer Seyfettin'in Genç Kalemler Dergisindeki çalışmaları

Ömer Seyfettin'in 1911 yılı sonrası hikâyelerinde meydana gelen değişimin önemli sacayaklarından birisi *Genç Kalemler (1910)* dergisinde yaptığı çalışmalar olduğu görülür. Edebiyat tarihine *Yeni Lisan Hareketi (1910)* olarak geçecek edebi çalışmalar da yazarın bu dergide yayımlanan yazılarıyla hız kazanır.

Türk edebiyatında daha önceleri Namık Kemal, Şinasi, Ali Suavi, Türkçü Necip ve Ahmet Mithat gibi isimler dilde birliği ve sadeleşmeyi esas alan fikirleri ile bilinir. 1908 yılında *İkinci Meşrutiyet*'in ilan edilmesi ile ortaya çıkan fikri hürriyet ve izleyen yıllarda Osmanlı Devleti'nin üniter yapısının tehdit altında olması genç aydınların milli duygularını harekete geçirir.

Genç aydınlar, Osmanlı'nın Batıya açılan ilk ve en liberal şehri olan Selanik'te çıkardıkları *Genç Kalemler (1910)* dergisi ile içtimai hayatta ve edebiyatta yeni ve milli fikirlerini dile getirir.

Genç Kalemler (1910) dergisi ilk defa 23 Temmuz 1909 tarihinde *Hukuk Mektebi* talebeleri olan Hüsnü ve İsmail Sebük tarafından *Hüsn ve Şiir (1909)* adıyla Manastır'da çıkartılır. Yaklaşık 8 (sekiz) sayı çıkan dergide Ali Canip Yöntem, Ömer Seyfettin, Akil Koyuncu ve Aka Gündüz gibi *Genç Kalemler (1910)* dergisinin iskeletini oluşturan isimler de bulunur.⁸⁵

Hüsn ve Şiir (1909) henüz *Edebiyat-ı Cedide* şairlerinin etkisinde olup toplumsal konuları işlemekten kaçınan yazıların yayımlandığı bir mecra olduğu görülür. 29 Eylül 1910 tarihinde *Hüsn ve Şiir'in (1909)* son cildi *Genç Kalemler (1910)* dergisinin de başlangıç tarihi olarak kabul edilir.⁸⁶ Hüseyin Çelik, kaynaklarda gösterilen 11 Nisan

⁸⁵ Hüseyin Çelik, "Genç Kalemler" İslam Ansiklopedisi, C.14 (İstanbul: Türk Diyanet Vakfı Yayınları, 1996.) 21-23.

⁸⁶ Hüseyin Çelik, "Genç Kalemler", 21-23.

1911 tarihinin *Genç Kalemler* (1910) dergisinin başlangıç tarihinin değil, Yeni Lisan Hareketi'nin başlangıç tarihi olduğunu tespit eder.

30 (otuz) sayı çıkan *Genç Kalemler* (1910) dergisinin yazar kadrosunda: Ömer Seyfettin, Ali Canip Yöntem, Kazım Duru (Naimi), Rasim Haşmet, Aka Gündüz, Akil Koyuncu, Ziya Gökalp ve Nesimi Sarım gibi önemli aydınlar devamlı yazarlar kadrosunda bulunur.

Genç Kalemler (1910) dergisinin ilk 3 (üç) sayısında Ali Canip'in milli bir edebiyat talebini içeren yazıları bulunur.⁸⁷ Lakin bu teklifler henüz *Genç Kalemler* (1910) dergisinin devamı olduğu *Hüsn ve Şiir* (1909) dergisinin etkisinden kurtulduğunu göstermez.

Genç Kalemler (1910) dergisinin gerçek hüviyetine bürünmesini sağlayacak hadise Ali Canip Yöntem'in Ömer Seyfettin'e yazdığı mektup olur. Ömer Seyfettin, Ali Canip'in dilde ıslah yapılmasını öneren teklife şu cevabı verir:

“Sa'yinin esasını teşkil edecek noktalar pek basit: Arapça, Farsça terkiplerin hiç lüzumu yoktur. Bunlar ancak süs içindir. Kimin gösterecek, teşhir edecek fikri yoksa onları çok kullanır. Eğer terkipler terk olunursa tasfiyede büyük bir adım atılmış olmaz mı?

*Bunu yalnızca başaramam. Geliniz Canip Bey, edebiyatta, lisanda bir ihtilal vücuda getirelim.”*⁸⁸

Bu gelişmeler sonrası *Genç Kalemler* (1910) dergisinin 2. Cildinde, imzasız olarak yayımlansa da, Ömer Seyfettin tarafından 21 Nisan 1911 tarihinde yayına hazırlanan “Yeni Lisan” (1911) makalesi ile gerçek/kendi kimliğine ulaşır.

Ömer Seyfettin “Yeni Lisan” (1911) makalesini; “Eski Lisan”, “Edebiyatımız”, “Milli Edebiyatımız”, “Şarka Doğru”, “Garba Doğru”, “Bugünküler”, “Başkaları”, “Hastalıklar”, “Tasfiye”, “Nasıl?”, “Milliyete Doğru”, “Tasfiye Sarfı”, “İsimler ve Sıfatlar”, “İmla ve Gaye”, “Ey Gençler” ve “Netice” alt başlıklarından oluşturur.

⁸⁷ Nurullah Çetin ve İsmail Parlatır, *Genç Kalemler* (Ankara: TDK Yayınları, 2014) 27.

⁸⁸ Ali Canip Yöntem, *Ömer Seyfeddin: Hayatı Eserleri* (İstanbul: Remzi Kitabevi, 1947) 11.

Ömer Seyfettin “Yeni Lisan” (1911) makalesinin “Eski Lisan” alt başlığında Türklerin Batıya doğru göçleriyle beraber Arapça ve Farsça kelimelerin Türk lügatine girdiğini ancak bunun zararlı olmadığını söyler; fakat sanat gayesiyle dile sokulan kaideleri yanlış ve gereksiz bulur. “Edebiyatımız” alt başlığında ise Türk edebiyatının yönelimlerini belirlemiş, buna göre edebiyat cereyanlarının önce İran’a ardından Fransa’ya doğru bir eğiliminin olduğunu tespit eder. “Milli Edebiyatımız” alt başlığında milli bir edebiyatın dahi vuku bulmadığını söyler. “Şark’a Doğru” alt başlığında “Eski edebiyatı” hayale dayalı ve gerçeklikten yoksun olarak tanımlar. “Garb’a Doğru” bölümünde ise vücuda getirilen edebiyatı “*eskilerden daha manasız, mesruk bir ‘Salon Edebiyatı’ vücuda getirmiş*” olmakla suçlar. “Bugünküler” alt başlığında kendi döneminin sanatçılarını “*beğenmedikleri dünkülerin sun’i eserlerini sayfa sayfa tekrar etmiş*” olarak tanımlar. “Hastalıklar” bölümünde ise edebiyattaki en büyük sorunu “Hasta” olarak tanımladığı “Eski Lisan” olarak tespit eder. “Tasfiye” alt başlığında çözümün eski olana yönelik külli bir yok sayma olmadığını, mevcut kazanımları tamamen reddetmeyi “*Bu bir intihardır*” şeklinde niteler. “Nasıl?” sorusunda çözüm olarak Türkçe kaidelere dönülmesini ve eski kaidelere saplanıp kalanların çözüm üretemeyeceğini söyler. “Milliyete Doğru” alt başlığında ise terkiplerin ancak ihtiyaç halinde kullanılabileceğini böyle bir durumda bu kaidelerin “*İhtiyaçtan gelen bizimdir!*” olarak sloganlaştırır. “Tasfiye Sarfı” alt başlığında ise ıslahatlara nasıl kesin bir şekil verileceğini ortaya koyar. “İsimler ve Sıfatlar” bölümünde ise Türkçe mana kazanan Arapça ve Farsça isim ile sıfatları sahiplenir. “İmla” bölümünde ise önceki başlıklarda sunduğu tekliflerin aksine Arapça ve Farsça imlaların korunması gerektiğini savunur. “Gaye” alt başlığında ise tüm bu uğraşın amacını “*Gayemiz milli bir lisan, milli bir edebiyat vücuda getirmek*” olarak açıklar. “Ey Gençler” bölümünde ise diğer alt başlıklarda ortaya attığı tezin uygulayıcısı olarak genç aydınları muhatap alır ve onlara seslenir.⁸⁹

Ömer Seyfettin “Yeni Lisan” (1911) makalesinde ortaya attığı bu görüşler, 11 Nisan 1911 tarihinde *Genç Kalemler* (1910) dergisinde kaleme aldığı “Bahar ve Kelebekler”(1911) hikâyesi ile büyük bir uyum içerisinde olduğu görülür. Ömer Seyfettin’in bu iki çalışması da *Genç Kalemler* (1910) dergisinin 1. Cildinde beraber

⁸⁹ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 227-237.

yer alır. Bu anlamda yazar, “Yeni Lisan” (1911) makalesinde ortaya attığı görüşleri “Bahar ve Kelebekler”(1911) hikâyesi ile destekler.

Yazar, “Bahar ve Kelebekler”(1911) hikâyesinde konu olarak bir büyükanne ile torunun arasındaki kuşak çatışmasını esas alır. “Yeni Lisan” (1911) makalesinin tamamına hâkim olan tartışma da “Eski Lisanı” savunanlarla “Yeni Lisan” fikrini ortaya atan gençler arasındaki gerilime dayanır. Hikâyede büyükanne karakteri “Eski Lisan” savunucusu gibi gösterilerek “Yeni Lisan” zevkini temsil eden küçük kıza sert taarruzlarda bulunur. Bu bağlamda yazar, büyükannenin edebi zevki Farisi lisanı ile özdeşleştirir ve eski olanı yüceltir:

“Okurduk. Kibar ve zengin efendiler kızlarına Farisî öğretir, Cami dersleri gösterirlerdi. "Tuhfe-i Vehbî" 'yi okuturlardı. Fuzûlî'nin, Bâkî'nin gazellerini ezberlerdik. Mesnevî'yi anlardık. Mükemmel seci'ler, kafiyeler yapar, kocalarımızla müşâare eder, hafızamıza, zekâmıza, nüktelerimize onları hayran ederdik. O vakit bir kadın için en büyük medih: "Fâzıla, edîbe, şaire, âkile..." idi. Şimdi siz Frenk mürebbiyeler elinde büyüyor, kendi lisanınızın güzelliklerini tanımıyor, başka memleketlerin, başka şeylerini öğreniyorsunuz. Onlara benzemek istedikçe, kendi benliğinizden uzaklaşıyor, etrafınızdan nefret ediyor, hakikaten sevinçten ve saadetten mahrum kalıyorsunuz. Ah... At elinden o kitabı!”⁹⁰

Bahsi geçen dönem içerisinde edebi sahada otorite kabul edilen Cenap Şehabettin ve Süleyman Nazif gibi isimler genç aydınların lisanı meydana getirmeye çalıştıkları devrimi istihza ediyor ve Farisi lisanın Türkçe için önemini savunuyordu. Büyükannenin serzenişleri yoluyla bu eleştiri hikâyede kendisine yer bulur.⁹¹

Ömer Seyfettin’in “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesinde resmettiği bu tablo kendisine yönelecek eleştirilerin içeriğini de kestirebildiğini gösterir. *Malumat* ve *Volkan* dergilerinde yazarın “Yeni Lisan” (1911) makalesine sert eleştiriler yayımlanır. Mehmet Celal, 1912 yılında *Malumat* dergisinde neşrettiği şiirde Fuzuli gibi büyük isimlerin inşa ettiği medeniyet dilinin içini boşalttığını düşündüğü “Yeni

⁹⁰ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Hikâyeleri*, 164.

⁹¹ Yöntem, Ömer Seyfeddin: Hayatı - Eserleri, 371-373.

Lisan” taraftarlarını, “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesindeki büyükannenin kurduğu cümlelere benzer ifadelerle eleştirir:

“Sen neredesin, ey debdebeli, şanlı Fuzuli

Kaldır başını aç yüzünü bak neler oldu

Şi’rin, ne tuhaf, kalmadı bir zevki usulü

...

Vardır sebebi hep Dekadan oldu ediban

Rousseau’nun tarzı bize münkeşif oldu.”

Ömer Seyfettin’in “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesinde büyükanne karakteri tıpkı Mehmet Celal’in “Yeni Lisan” (1911) taraftarlarını Batının aklıyla zehirlendiğini iddia ettiği “Rousseau’nun tarzı bize münkeşif oldu” dizesinde olduğu gibi şu ifadeleri kurar:

“Büyük nine düşündü. Sol eliyle siyah, parlak saçlarını düzelten torununun torununa şimdi pek elemli bakıyordu; bu kız tıpkı büyük matemler geçirmiş, felaketler görmüş bir zavallı gibiydi. Hiç gülmüyor, hep mahzun duruyordu. Ah, işte hep bu kitaplar onları zehirliyor, onları solduruyordu.”

Ömer Seyfettin Perviz rumuzu ile 23 Temmuz 1912 tarihinde *Genç Kalemler* (1910) dergisinin 24. Sayısında kaleme aldığı “Yeni Lisan ve Çirkin Taarruzlar” (1912) yazısıyla Mehmet Celal’e cevap verir ve şairin temsil ettiği zihniyetin “*Son nefesini verdiği*” söyler.⁹²

Ömer Seyfettin’in “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesinde büyükanne karakterini *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarını tenkit etmek için de konuşturur. “Yeni Lisan” (1911) makalesinin “Garb’a Doğru” alt başlığında *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarını salon edebiyatı yapmakla itham eder:

⁹² Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 316.

*“Eski lisanın fenalıklarından hiçbirini değiştirmemişler, yalnız naatları, kasideleri, destanları, terkip ve tercibendleri, muhammesleri, müseddesleri, murabbaları, gazelleri, kıt’aları bırakıp yerine sahte sonelerden müteşekkil tatsız ve eskilerden daha manasız, mesruk bir “salon edebiyatı” vücuda getirmişlerdir.”*⁹³

Yazar “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesinde de büyükanne karakterinin ağzından *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarına açık bir eleştiri görünür. Ömer Seyfettin, 1905 yılına kadar yazdığı tüm öykülerinde ve şiirlerinde büyük tesirinde kaldığı *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarını bu öyküde elem, keder ve hayalden ibaret bir salon edebiyatı olarak niteler:

*“Hayır, kızım, okuyor, fakat eğlenemiyorsun. Gözlerini görsen... Bir bulut, bir sis içinde gibi! Bütün bütün fenalaşıyorsun. Bu kitaplar hep zehir, hep keder...”*⁹⁴

Müellif, “Yeni Lisan” (1911) makalesinde ortaya attığı görüşlere uygun olarak “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesinde anlaşılır ve akıcı bir dil kullanır; Arapça ve Farsça terkiplerden kaçınırken halkın konuştuğu dile yakın bir üslupla olay örgüsünü inşa eder.

“Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesi “Yeni Lisan” (1911) makalesinde yazarın ortaya attığı görüşlere somut bir örneklik teşkil eder. Ömer Seyfettin bu iki çalışmasını da *Genç Kalemler Dergisi*’nin (1910) aynı cildinde çıkarır ve ortaya attığı teorinin somut bir örneği olarak okurların dikkatine sunar.

Ömer Seyfettin, 19 Mayıs 1911 yılında *Genç Kalemler* (1910) dergisinde “Yeni Lisan-2” (1911) makalesini kaleme alır ve dergi heyeti adına isimsiz bir şekilde yayımlar.⁹⁵ Bu makalede “Yeni Lisan En Tabii Lisandır”, “Bir İftiraktan Çıkarılan Neticeler”, “Yeni Lisan Her Milletin Aradığı Şeylere Malikdir”, “Yeni Lisan Hem Bir İlim, Hem Bir Sanat Lisandır” ve “Eski ve Yeni Lisancılar” alt başlıkları bulunur.

Yazar, “Yeni Lisan-2” (1911) makalesinin “Yeni Lisan En Tabii Lisandır” alt başlığında kelimelerden ziyade terkiplerin dilin mantığına aykırı ve zararlı olduğunu

⁹³ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 229.

⁹⁴ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Hikâyeleri*, 165.

⁹⁵ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 238.

açıklayarak işe koyulur. Bu makalede gerek seçilen alt başlıklardan gerekse işlenen konular dikkate alındığında “Yeni Lisan” (1911) makalesine yöneltilen eleştirilere genel bir cevap mahiyeti taşır. “Bir İftiraktan Çıkarılan Neticeler” alt başlığında “Yeni Lisan” (1911) hareketinin gençlerin geçici bir hevesi ve heyecanı olduğuna yönelik eleştirilere sert cevaplar bulunur. “Yeni Lisan Her Milletin Aradığı Şeylere Malikdir” alt başlığında ise lisanın ıslah edilmesi halinde Türk dünyası ile fikri birlikteliğinin sağlanacağını belirterek ilk makaleden daha güçlü bir politik argüman ekler. Yazar bu bölümde “*Yüz milyon Türk birbirini tanımıyor niçin?*” sorusunu yönelterek Turan ülküsünün en önemli sacayaklarından birisinin dil olduğunu iddia eder. “Yeni Lisan Hem Bir İlim, Hem Bir Sanat Lisanıdır” bölümünde ise geleneğin, dil anlayışını sanat dili ve ilim dili olarak ayırmasına yönelik sert bir tavır takınır. Müellife göre hayatta olan ne varsa o dilin kendisidir ve parçalara ayrılmaz. “Eski ve Yeni Lisancılar” alt başlığında tamamen siyasi bir olay olan İkinci Meşrutiyet’e referans göstererek Türk halkının kendi benliğini bu vaka ile hatırladığını ama bunun ilerletip yaşatılabilmesinin yegâne imkânı olarak milli bir lisan ve edebiyat ile mümkün olduğunu iddia eder.

Ömer Seyfettin, bu makalenin neşrinden kısa bir süre sonra 2 Temmuz 1911 tarihinde *Genç Kalemler* (1910) dergisinde “İrtica Haberi” (1911) hikâyesini yayımlar. “Yeni Lisan-2” (1911) makalesinin “Eski ve Yeni Lisancılar” alt başlığında dildeki ıslah faaliyetlerinin politik amacını ilk kez açık bir biçimde ortaya koyar ve “İrtica Haberi” (1911) hikâyesi ile bu savı mücessem bir hale getirir:

“On Temmuz hepimize senelerce nisyana uğratılmış benliğimizi hatırlattı ve bu bir hareket etti ki yürüdü, her şeye, edebiyata kadar ilerledi: ‘Türklerle millî bir lisan, millî bir edebiyat lâzımdır’ fikri uyandı. İşte Yeni Lisan taraftarı gençler böyle tabii olarak doğmuş bir fikri haizdirler.”

“İrtica Haberi” (1911) hikâyesi “*Bir zabitin cep defterinden*” açıklamasını taşıyan Köprülü’de tutulmuş bir günlük olarak okurun karşısına çıkar. *31 Mart Vakası* olarak kayıtlara geçen ve *İkinci Meşrutiyeti* ortadan kaldırmayı amaçlayan isyanın hemen izleyen günlerinde yaşanan hadiselerle odaklanır. Hadiseler İttihat ve Terakki mensubu iki askerin gözünden ve yorumlamasıyla aktarılması “Yeni Lisan-2” (1911) makalesinin politik tezine hizmet eden bir özellik taşır:

“Zaten dünden beri böyle bir haber bekleniyormuş. Cemiyetin kaza merkezi, Merkez-i Umumî ile muhabere ediyormuş, ordu ve ahali ile İstanbul’a gidilecek ve Meşrutiyet iade olunacaktı. ‘İttihad-ı Muhammedî Cemiyeti’ avcı taburu efradını iğfal etmiş. Onlar da ‘Şeriat isteriz!’ diye meclise hücum ve adliye nâzırını falan katletmişler.

...

Arkadaşlar, emin olunuz ki Meşrutiyet’e, milletin ümidine vurulan bu yeni ve tahammül olunmaz darbe Sultan Hamid’tendir! Başka canı, başka katil aramayınız! Meşrutiyet onun için ölümdür; o zulmetmeden, öldürtmeden, ağlatmadan, kan ve gözyaşı döktürmeden yaşayamaz, ölür.

...

Tarih bize göstermiyor mu ki hürriyet ve serbestînin her tarzına ancak rahipler karşı gelmiş ve nihayet mağlup olmuşlardır.”⁹⁶

Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan-2” (1911) makalesinde politik unsurlara daha geniş yer verir ve bunu yine soyut bir söylem olarak bırakmayarak “İrtica Haberi” (1911) hikâyesine taşır.

d. Ömer Seyfettin’in Türkçülük ideolojisi

Türkçülük ideolojisi ve İttihat ve Terakki Cemiyeti ile ilişkileri, Ömer Seyfettin’in 1911 yılı sonrası hikâyelerindeki bakış açısının değişimindeki önemli sebepleri arasında bulunur. 1905 yılına kadar yalnızca bireysel konuları öykülerine taşıyan yazar, bu yıldan itibaren sosyal meseleleri hikâyelerinde ele alır; fakat 1911 yılı sonrası yayımlanan hikâyelerinde sosyal meseleleri bir tez olarak okurun dikkatine sunar.

Ömer Seyfettin’in 1911 yılı sonrasında hikâyelerinde bir tez olarak işlemeye başladığı konunun “Türkçülük İdeolojisi” olduğu görülür. Yazarın “Türkçülük” ideolojisini hikâyelerine taşımasının en önemli nedenlerinden birisi de İttihat ve Terakki Cemiyeti ile kurduğu ilişkiler oluğu söylenebilir.

⁹⁶ Ömer Seyfettin, “İrtica Haberi”, Hikâyeler I, haz. Hülya Argunşah (İstanbul: Dergâh Yayınları, 1999), 139-145.

“Türkçülük” ideolojisi ilk kez Yusuf Akçura’nın 1904 yılında kaleme aldığı “Üç Tarz-ı Siyaset” çalışması ile siyasal bir doktrin olarak aydınların gündemine girer.⁹⁷ Akçura bu tezde büyük bir coğrafi alana yayılan Türk ırkı ve Türkleşmiş halklar arasında toplumsal birlikteliği ve milli bir bilinç yaratmayı arzular. Bu düşünce sonraları ‘Turancılık’ ülküsü adıyla siyasi bir ütopya haline gelir. Nuri Sağlam’a göre; bu fikri ilk kez Yusuf Akçura bir program haline getirir de literatüre kazandıran ilk kişi “Lisan-ı Türki” makalesi ile Şemsettin Sami’dir.⁹⁸

Şemsettin Sami, tıpkı Ömer Seyfettin’in “Yeni Lisan” (1911) makalesinde yaptığı teklife benzer şekilde dildeki Arapça ve Farsça kelimelerin ıslah edilmesini ilk ele alan mütefekkir olduğu görülür:

“Her ne kadar ki Şark Türkleri dahi, İranîler ve sair kâffe-i ümem-i islâmiyye gibi, lisan-ı Arabiden birçok kelimeler ahz ü kabul etmişlerse de onların aldıkları kelimat-ı Arabiyye başlıca ıstılâhat-ı fenniyye ve edebiyyeden ibaret olup, bizim gibi kelimat-ı âdiyye ahzetmemişlerdir. Bunun için, bizim lisan-ı âdide kelimat-ı Arabiyye ile ifham etmekte olduğumuz mevâdın ekserisi için onların kelimat-ı Türkiyyeleri vardır. Bir lisan ise kelimat-ı ecnebiyyeden ne kadar ârî, ve kendi kelimeleri ne kadar ziyade olursa, o kadar mükemmel, o kadar vâsi\ o kadar zengin addolunacağından, lisan-ı Türkî-i şarki sekaleti telâffuzıyla beraber, bizim lisan-ı Türk-i garbiye tercih olunabilir. Binaen aleyh, lisanımızın ıslâh ve tevsî’ni murad ettiğimiz halde, kelimat-ı Arabiyye istikrazında mübalağa etmekten vazgeçüp, lisan-ı aslîmiz olan şark Türkçesinin bizce metruk ve meçhul olan kelimelerini uyandırarak, onları kabul ve istimale çalışmaklığımız iktiza eder.”⁹⁹

Şemsettin Sami, dilde birliği sağlamak adına sonraları siyasi bir zemin de kazanacak “Turan Türkçesi” fikrini ortaya atar:

“Malûmdur ki: Türkçe Asya’nın bütün kısm-ı şimâlîsinde tekellüm olunan elsine-i Turâniyye zümresinden olup, el’ân oralarda pek vâsi’ yerlerde

⁹⁷ Nuri Sağlam, “Ömer Seyfettin’e Göre Türkçülük Meselesi ve İttihat ve Terakki Siyaseti, Ömer Seyfettin” Haz. Hülya Argunşah (Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2020) 91.

⁹⁸ Sağlam, Ömer Seyfettin’e Göre Türkçülük Meselesi ve İttihat ve Terakki Siyaseti, 91.

⁹⁹ Şemseddin Sami, “Lisan-ı Türki (Osmani)”, Hafta, 10 Zilhicce 1298.

söylenmekte olduğu hâlde, bir şubesi de garba doğru ilerleyerek Avrupa ile Asya'nın birbirine karşı uzattıkları iki büyük ve güzel şibh-i cezîrede yani Anadolu ile Rum ilinden tekellüm olunmaktadır. İşte, Çağatayca ismi sakîmine mukâbil, Osmanlıca nâmıyle şöhret bulan, ve garb Türkçesi nâmıyle şark Türkçesinden tefriki daha münâsib olan lisânımız Türkçe'nin bu şubesidir, ki söylendiği yerlerin, Asya-i vasatî ve şimâliyye nisbeten, terakkî ve temeddüine olan istidâd-ı mevki'i ve tabiîsi sâikasıyle, şive-i telaffuz ve ifâde cihetince pek çok zerâfet ve letâfet peydâ etmiş ise de, Arabî ve Fârsî'den ve Rumca ve İtalyanca gibi elsine-i ecnebiyyeden ahz ve istiâre ettiği kelimât ve tabîrâtâ karşı, kendi kelimâtından birçoğunu terk ve fevt etmiş, ve bu lisânların şivesine tebâiyyetle, şive-i asliyye-i Türkiye'sinden bir dereceye kadar ayrılmıştır. Maahâzâ, Şark Türkçesi'yle Garb Türkçesi arasındaki fark, zannolunduğu gibi, İtalyanca ile Latince veya İspanyolca ile Fransızca arasındaki fark kadar, yani bu iki Türkçe'den her birini diğerinden büsbütün ayrı ve kendi başına bir lisân addettirecek derecede olmayıp, bu fark ancak şimalî ile cenubî Almanca veya Toskana İtalyancasıyle Napoliten İtalyancası yahud Mısır Arapçasıyle Magrib Arapçası arasındaki fark derecesindedir; ve Şark Türkçesi'yle Garb Türkçesi bir tek lisândır, ikisi de Türkçedir.”¹⁰⁰

Şemsettin Sami, dilde sağlanacak birliğin özellikle Rus mezalimine karşı siyasal bir birliktelik getireceğini dile getirirse de bu fikrini bir doktrin haline getiremez ve edebiyatta ciddi bir karşılık bulamaz.

“Türkçülük” ideolojisi ilk kez Yusuf Akçura'nın 1904 yılında kaleme aldığı “Üç Tarz-ı Siyaset” çalışması ile siyasal bir doktrin olarak aydınların gündemine girmesiyle beraber İkinci Meşrutiyet'i izleyen günlerde, 1908 yılının Kasım ayında, *Türk Derneği* kurulur.

Türk Derneği'nin kurucuları arasında Yusuf Akçura, Necip Asım, Ahmet Mithat Efendi ve Ahmet Hikmet Bey gibi düşünce dünyasının önemli aydınları bulunur. Derneğin kuruluşunu izleyen ilerleyen günlerinde İsmail Gaspıralı, Ahmet Ağaoğlu,

¹⁰⁰ Şemsettin Sami, *Kâmûs-i Türkî: İfâde-i Merâm* (İstanbul: Der Sa'adet Ikdam Matbaası, 1899) 5.

Mehmet Emin Yurdakul ve Ömer Seyfettin'in dilde millileşme önerisi ile ikili polemiklere gireceği Hüseyin Cahit Yalçın gibi isimler katılır.

İstanbul merkezli kurulan, dernek kuruluş tüzüğü'nün 2. Maddesinde belirttiği üzere amacını Türk ırkının yaşadığı coğrafyayı, tarihini, lisanını ve medeniyetini inceleyerek dünyaya tanıtmak amacını taşır. Bu bağlamda geniş katılımlı toplantılar, eserler ve araştırmalar kamuoyunun dikkatine sunulurak Türk halkının kimliği hakkında toplumsal bir bilinç yaratılması hedeflenir.

Dernek büyük ümitlerle kurulsa da üyeleri arasındaki anlaşmazlıklar ve eser üretme konusunda yaşanan sorunlar nedeniyle beklenen etkiye ulaşamaz. Derneğin yalnızca 7 sayı yayımlanan dergisi ise düşünce dünyasına önemli katkılar sunar.

Yusuf Akçura, "Türk Yılı 1928" isimli eserinde Türk Derneği'nin başarıya ulaşamamasını nedenlerini ele alır. Yazara göre; Hürriyetin ilan edilmesi ile beraber hem kişi hak ve özgürlüğünün temin edilmesi hem de Avrupalı devletlerinin Osmanlı topraklarına yönelik emperyalist eylemlerine karşı siyasi birlikteliği sağlamak adına Türk Derneği hayata geçirilir; ama hükümet Türkçülüğü bir ideoloji olarak benimsemekten kaçınması nedeniyle bu proje akim kalır.

Akçura, *İttihat ve Terakki Cemiyeti*'nin Türkçülük ideolojisi Osmanlı'nın içerisinde o dönemde önemli bir nüfusu ihtiva eden Arapları gücendireceği endişesi ile terk edildiğini ve "Osmanlılık" ideolojisinin benimsendiğini iddia eder.¹⁰¹

Türk Derneği, Türkçülük ideolojisini devletin resmi politikasına dönüştürmeyi başaramasa Türkoloji çalışmalarının hem Osmanlı sahasında hem de Batı kaynaklarında ilgi ile takip edilmesini sağlar.

Derneğin çalışmaları sonrası Darülfünun konuyla ilgili olarak Moğol ve Tatar tarihlerini müfredatına alarak Ahmet Ağaoğlu gibi Türkçülerin ders vermesini sağlar. Ayrıca derneğin merkezinde yapılan çalışmalar Ömer Seyfettin'in de *Yeni Lisan Hareketi*'ni başlatmadan önce beslendiği kaynaklardan birisi haline gelir.

Yusuf Akçura'nın doktrinin karşılık bulmasının ise iki nedeni bulunur. Öncelikle *İkinci Meşrutiyet*'in ilanından sonra Osmanlı Devletini idare eden hükümetlerin

¹⁰¹ Yusuf Akçura, *Türk Yılı 1928* , (Ankara TDK Yayınları 2009) 51-52.

Osmanlıcılık ve İslamcılık gibi ideolojileri hızla terk etmesidir.¹⁰² Bir diğer önemli neden de *İttihat ve Terakki*'nin politikalarının Türkçülük ideolojisi ile yakından ilgilenmesi ve desteklenmesi olarak açıklanabilir.

Bu süreçte Ziya Gökalp'in İtalyan yazar Dante'nin "La Vita Nova" (1295) eserinden esinlenerek ortaya attığı "Yeni Hayat" fikri ve bu doğrultuda yayımlanan eserler/yazılar "Türkçülük" ideolojisinin güçlü bir zemine oturmasını sağlar. Ziya Gökalp; *Demirtaş* rumuzuyla, 8 Ağustos 1911 tarihinde *Genç Kalemler* (1910) dergisinde "Yeni Hayat ve Yeni Kıymetler" (1911) başlığı ile Türkçülük ideolojisinin felsefi alt yapısını oluşturacak "Yeni Hayat" fikrinin, manifestosunu yayımlar.

Yusuf Akçura'nın siyasi bir doktrin olarak ortaya attığı Türkçülük ideolojisi, Ziya Gökalp ile içtimai bir inkılap olarak "Yeni Hayat" şeklinde ele alınır. Ömer Seyfettin, gerek Yusuf Akçura'nın "Türkçülük" doktrininden gerekse de Ziya Gökalp'in "Yeni Hayat" felsefesinden etkilenir. Bu iki teşebbüs de soyut teorilerdir ne edebi saha da ne de toplumsal hayatta bir karşılığı olmayan ütopyalardır; ancak Ömer Seyfettin, "Yeni Lisan" (1911) makalesi ve hikâyelerinde 1911 yılı sonrasında gerçekleştirdiği devrimle bu teşebbüsleri mücessem hale getirir.

Ziya Gökalp de bu durumu kabul eder ve Türkçülük ideolojisinin teoride kalmasını Ömer Seyfettin'in çalışmalarının engellediğini 1922 yılında yayımladığı *Küçük Mecmua* (1922) Dergisinde belirtir:

"Yeni Lisan cereyanı dallanarak budaklanarak Türkçülük, halka doğruculuk ve millî hars hareketlerinin doğmasına sebep oldu. İşte bütün bu fikrî cereyanların başlangıcı Ömer Seyfeddin'in saf, masum ruhunda feveran eden sârî, müstevlî bir iman sıtmasıydı."

Nazari Türkçülük anlayışında¹⁰³ ise Ömer Seyfettin, "Turancılık" ideolojisini devletin yıkılışını önleyecek son reçete olarak görür; fakat bu ideolojiyi ırk bağlamında ele

¹⁰² Ömer Seyfettin, birçok yazısında bu iddiayı reddeder ve özellikle İttihat ve Terakki Cemiyeti ileri gelenlerinin "İttihad-ı İslam" çizgisinde bir politika izlediklerini savunur. Yazara göre ise, İslamiyet ancak "İttifak-ı İslamiyet" çerçevesinde Türklük mefkûresini destekleyecek bir düşünce olarak değerlendirilmesi gerekirdi. Oysa Türk Derneğinin toplantılarında yer alan birçok kimse müellife göre sonraları Türkçülük aleyhinde faaliyetler yürütmüştür.

¹⁰³ Yazar "Türk Milliyetperverleri"(1919) yazısında Türk milliyetçiliğini/milliyetçileri kamuoyundaki bilgi kirliliğinin aksine ikiye ayırır. İlki yalnızca lisan ve edebiyat sahasındaki çalışmalar ile öne çıkar. İkinci gruptaki Türk milliyetçileri ise siyasi çalışmalar yürüten kimseler

almaz. “Turancılık” ölküsü fikri ve tarihi bir birlikteği temsil eder. 1914 yılında kaleme aldığı “Yarımkı Turan Devleti” (1914) yazısında Türkçölük ideolojisini bu bağlamda ele almanın gülünç bir durum olduğunu söyler. Yazarın kabul ettiğı Türkçölük anlayışında toplumu bir araya getiren ortak lisan, aynı din, benzer ahlaki anlayış ve maarıftır. Bunlar sağlandıktan sonra ne Balkanlar’a ne de Kafkaslara çizilen siyasi hudutlar milleti bölemez:

“Bugün milletlerde ırk esasını aramak ‘elkimya’ ile meşgul olmaktan ziyade gülünçtür. Millet: Bir lisan konuşan, bir din, bir terbiye, bir maarıfle birbirine merbut insanların mecmuudur. Bir milleti siyasi hudutlar asla ayıramaz.”¹⁰⁴

Ömer Seyfettin’in Türkçölük ideolojisini eserlerinde sistematik bir şekilde işlemeye başladığı ilk çalışması “Primo Türk Çocuğı”(1911) olarak okurun karşısına çıkar. Bu eser bir roman taslağı olarak hazırlanıp yarım kalır. Müstakil parçaların birer hikâyeye özelliğı taşıması nedeniyle kaynaklarda teknik olarak öykü olarak değeriendirilir. “Primo Türk Çocuğı” (1911) ilk kez 18 Aralık 1911 tarihinde *Genç Kalemler* (1910) dergisinde yayımlanır. Hikâyenin devamını ise ancak 21 Mayıs 1914 tarihinde *Türk Sözü* dergisinde okurla buluşur.

Mehmet Kaplan, “Primo Türk Çocuğı” (1911) hikâyesinin ana fikrinin “Türkçölük” ideolojisi olduğunu tespit eder. Yazar, “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesinde “Yeni Lisan” (1911) makalesini içtimai hayatın ve lisanda ıslahın somut örneğı olarak tasarlarırken Kaplan’ın da tespiti üzere “Primo Türk Çocuğı” (1911) hikâyesi de Türkçölük ideolojisinin somut bir örneğı olarak ortaya çıkar ve yazar Türk gençliğine yürüyeceğı istikameti bu öykü ile tayin eder:

olarak tanımlar. İlk grupta bulunanları “Nazari”; ikinci grupta yer alanları ise “Ameli” Türkçölük olarak tanımlar.

¹⁰⁴ Ömer Seyfettin, Yarımkı Turan Devleti (İstanbul: Türk Yurdu Kütüphanesi Yayınları, 1914) 20.

“Ana fikir, Türklük, Türkçülük, millî benlik fikri, aynı yıllarda Selanik”te bulunan ve Genç Gökalt’den gelir. O burada Türk tarih ve medeniyetinden ilham alıyor ve Ömer Seyfettin hikâyesinin başına koyduğu mısralarla Türk gençlerine gidilecek yeni ufku gösteriyor.”¹⁰⁵

Ömer Seyfettin’in 1911 yılı öncesi hikâyeleri dikkate alındığında, yazar öyküde son derece sade bir dil kullanır; fakat “Primo Türk Çocuğu” (1911) hikâyesindeki asıl devrimi hikâyenin içeriğinde yapar. “Türkçülük” ideolojisi, hikâyedeki temel belirleyici faktör olarak okuyucunun karşısına çıkar. Müellif daha önceki hikâyelerinde kullanmadığı “Türk” kavramını hikâyenin asli unsurlarından birisi haline getirir.

“Primo Türk Çocuğu” (1911) hikâyesinde *Kenan* isimli karakter köklerinden ve Türklüğünden kopmuş, Batı medeniyetinin eğitiminden geçen yabancılaşmış bir karakterdir. Ömer Seyfettin öyküsüne Ziya Gökalt’ın “Turan” şiirinin son iki dizesi ile başlayarak henüz hikâyenin başında okura vermek istediğı mesajı açık bir şekilde ortaya koyar. Öyküde Türk olmaktan nefret eden *Kenan*, bir İtalyan kızla evlenerek İzmir’e yerleşir:

“Bu zavallı düşünen gölge gayet muhterem genç mühendis Kenan Beydi... Ecnebi ve Levanten mahfillerinde taassup ve hayvanlık denilen Türklükten nefretiyle, Türklüğe, yani medeniyetsizliğe karşı olan garazıyla Avrupa muaşeret kaidelerindeki vukuf ve maharetiyle, nazikliğiyle, şen ve şuhluğu ile meşhurdu. Tahsilini Paris’te bitirmişti. On, on bir sene evvel memleketine dönünce –her Paris’ten gelen gibi- dolgun bir maaşla İzmir’e gitmiş, orada âşık olduğı güzel bir İtalyan kıızıyla izdivaç etmişti.”¹⁰⁶

Kenan, Batı’ya öylesine düşkün ve kendi benliğinden dahi uzaklaşmış bir karakterin gereğı olarak âşık olduğı kadının estetik sınırlarını Batı tarihinin normlarına göre değerlendirir:

¹⁰⁵Mehmet Kaplan, “Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu” Türk. Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2 (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2016) 232.

¹⁰⁶ Ömer Seyfettin, Hikâyeler I, haz. Hülya Argunşah (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020), 166.

“Grazza’yı ilk defa İzmir’de bir baloda görmüş ve hayret etmişti. Bu kız eski Roma tarzında fantezi kıyafetler giyiyor ve tıpkı İmparator Adriyan’ın metresi Antinous’a benziyordu. Avrupa’da eğitimi sırasında sanat tarihini incelerken hep Luvr Müzesi’ne gider, saatlerce bu latif gözdenin heykeline bakardı. İzmir’de bu heykelin canlısını görmek onu deli ediyordu. Grazya’ya hemen âşık olmuştu.”¹⁰⁷

Mehmet Kaplan, Grazza’nın kılık kıyafeti ile kendi mazisini yaşatmaya devam ettiğini belirtirken Kenan karakterinin kendi kılık kıyafetinden ve geleneklerinden utanırken Grazza’nın mazisine hayranlık duyarak yaklaşmasını köksüzleşmiş aydın tipolojisinin iyi bir örneği olarak değerlendirir.¹⁰⁸

Kenan, Batı medeniyetine bu denli hayranlık duyarken evlenmek istediği kızın Avrupalı ailesi “Barbar” olarak tanımladıkları bir Türk’e nasıl kız verilir sorusunu kendi arasında müşahede eder. Baba ve kızın vardığı sonuç Kenan’ın bir Türk olamayacağıdır. Ömer Seyfettin, bu tartışma yoluyla köklerinden kopan aydınların Batı medeniyetince ancak kimliksizleştiklerinde kabul gördüğünü iddia eder:

“Fakat bedava ve sadık tercümanının kızına âşık olduğunu, onunla evlenmek istediğini duyduğu anda çok hiddetlendi. Bir Türk’e kızını vermek... Bu mümkün müydü? Bir barbar, bir vahşiye, bir medeniyet düşmanına, hâsılı bir Türk’e nasıl kız verilirdi? Şiddetle reddetti. Aradan birkaç ay geçti. Ancak tuhaftı; kızı da bu Türk’ü istiyordu. Mösyö Vitalis, gençliğinden beri İspanya’da kurduğu şatoların temellerini birden kazılmış gördü. Büyük bir çıkar onu bekliyordu... Biraz filozoflaştı, biraz âlimleşti. İtalya’da, aç, sefil günlerde bütün ruhuyla itikat ettiği sosyalizm kuramları davasına geri döndü.

Bir gün kızına dedi ki: ‘Bu Kenan’ın bir Türk olduğunu düşünsene!’

Grazya tehalükle: “Asla, asla! Kenan asla bir Türk değildir ve asla bir Türk olamaz...” diye cevap vermişti.”¹⁰⁹

¹⁰⁷ Argunşah, Ömer Seyfettin Hikâyeler I, 167.

¹⁰⁸ Kaplan, “Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu” 234.

¹⁰⁹ Argunşah, Ömer Seyfettin Hikâyeler I, 168.

Devamında baba, Türklerin etnik kimliğini bir tartışma konusu haline getirir ve tüm Osmanlı'da Sultan ailesi dışında Türk meşrepli kimsenin bulunmadığını iddia eder. Bu savını desteklemek için Batı tedrisatından geçen Türk aydınlarının Avrupa hayranlığını delil olarak sunar. Kenan, bu iddiaları reddedip karşı çıkmak yerine öyküdeki baba karakteri olan Mösyö Vitalis'in bu iddialarına büyük bir hayranlık içerisinde destek verir. Evlilik için ise istenen şartlar, Kenan'ın ailesi ile ilişkilerini tamamen kesmesi ve doğacak çocuklarının İtalyan terbiyesi, özellikle İtalyan dili ile yetiştirilmesi olur. Ömer Seyfettin "Yeni Lisan" (1911) makalesinin "Ey Gençler" alt başlığında muhatabına seslenirken dünden bugüne Türk halkının karşılaştığı düşmanların ve tehlikelerinin yekûnun hedefinde Türkçe olduğunu belirtir. Mısır'da Türkçeye karşı başlayan düşmanlığın o topraklarda Türklüğü silip attığını söyler. Kenan karakterinin mazisine hayranlık duyduğu Batı medeniyetine mensup olmak adına lisanından vazgeçmesini kendi atisinden vazgeçmesi olarak ele alır:

"Avrupalıların hilal ve salip namına yaptıkları haksızlıkların şüphesiz biliyorsunuz... Unutmayın ki etrafımızdaki Bulgar, Sırp, Karadağ, Yunan Hükümetleri ihtizar dakikalarımızı beklediklerini saklamıyorlar. Rumların, Bulgarların, Sırpların Osmanlılık vatanındaki mektepleri meydanda... Orada şiddetli bir Türk düşmanlığı talim olunuyor ve bunu bütün dünya biliyor, gazeteler yazıyor. O halde korkmayınız, sizin bilmenizde bir beis yoktur. Mehmet Ali'nin çocukları bir zaman "Türkçe'nin tekellümünü men edip Türklüğü orada tart eyledilerse bugün Suriye'de de lisanımıza karşı buna benzer bir istiğna görüyor..."¹¹⁰

Yazar, Türklüğünü kaybeden öznelere soyut örneklerle belgisiz bırakmaz. Kenan karakteri üzerinden Türklüğünden uzaklaşan ve evrenselleştiğini iddia eden Edebiyat-ı Cedide yazarlarını ve "Yeni Lisan" (1911) karşıtlarına sert eleştiriler getirerek mesajını daha somut hale getirir:

"Dokuz senedir masondu. Fanatik ve asla eleştiri kabul etmez üyesi olduğu farmasonluktan başka dünyada başka bir hakikat olmayacağına bütün vicdaniyla kanaat ederdi. Ne gelene ne mazi ne vatan ne milliyet tanırdı. Irk ve çevre teorisini, fikri ve ruhu hasta bütün zavallılar gibi o da

¹¹⁰ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 234.

inkâr ederdi. Ne olduğunu bilmediği bir gaye ‘fazilet ve insaniyet’ fikri muayyen ve sabit bir manası olmayan bu umumi ve belirsiz iki kelime bütün mantıklara, bütün kalelere, bütün fenlere, bütün hakikatlere isyan eden yırtıcı vahşi bir din gibi beynini tahrip etmiş, ruhunu katletmiş, onu hareketli ve yaşar bir ceset halinde bırakmıştı.”¹¹¹

Ömer Seyfettin, devamında Türklüğünden vazgeçerek Batı medeniyetine hayranlık duyan, onu yücelterek insaniyetin timsali gösteren Türk aydınına Batı’nın emperyalist geçmişini hatırlatarak tehlikeli ve karanlık bir medeniyet ile karşı karşıya olduklarını göstermeye çalışır:

“Daima fazilete, insaniyete hizmet ettiğini haykıran bu millet, yüz senedir Afrika’yı kana boyuyor, Sahra’nın saf, masum, uysal ahlaklı ve silahsız asil evlatlarını mitralyözlerle öldürüyor, asude şehirleri, sakin yuvaları seri ateşli toplanlarla yıkıyor, hiçbir kabahati olmayan koca bir milleti esir yapıyor. Vatanlarını, mallarını çalıyor; ırzlarını, ruhlarını zapt ediyordu.”¹¹²

Mehmet Kaplan, “Primo Türk Çocuğu” (1911) hikâyesinde Ömer Seyfettin’in Türklüğün hakir görülmesini tüm gerçekliği ile ortaya koyduğunu bu anlamda Türk kimliğini inşa ederken Batı medeniyetinin emperyalist saldırılarına karşı isyan bayrağı açtığını söyler.¹¹³

Kenan karakteri, karşı karşıya olduğu medeniyetin vahşetini görüp köksüzlüğünü anladığında ise büyük bir utanç içine düşer. Köksüzleşmiş ve kimliğini yitirmiş *Kenan*, içine düştüğü utanç verici durum onda ruhi bunalımlara neden olur. Ömer Seyfettin, *Kenan*’ın yaşadığı travma ile Türk aydınının yaşadığı paradoksu ele alır. Bu örnekle Türk aydınının ancak “Türkçülük” ideolojisine sıkı sıkıya bağlanarak kurtulacağını gösterir:

¹¹¹ Argunşah, Ömer Seyfettin Hikâyeler I, 167.

¹¹² Argunşah, Ömer Seyfettin Hikâyeler I, 170.

¹¹³ Kaplan, “Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu” 232.

“Bütün hayatında ne kadar yanlış ve çürük fikirlerle aldandığını; milliyetsizliğin, ‘Milletlerarası ve Masonluk’ hülyasının biraz düşünebilen bir adamı hüüngür hüüngür ağlatacak derece gülünç bir budalalık olduğunu anlıyor, istemeyerek içinden:

‘Ben neyim?’ diye kendi kendine soruyor, fakat: ‘Türküm!’ demeye cesaret edemiyor, şimdiye kadar ruhu zapt olunmuş değersiz bir cesetten başka bir şey olmadığını anlayarak, bunun hiddetinden ve utanmasından ağlamak istiyordu.

O da Türkler’i dünya yüzünden kaldırmak için birbirleriyle tamamıyla birleşmiş olan Avrupalıların önemsiz bir kulu, itaat eden bir hizmetçisi, sahibi olduğu bir kölesi değil miydi? Avrupalılara, Avrupalıların adetlerine, geleneklerine, terbiyelerine, görgülerine, muhitlerine, cemiyetlerine tapmıyor muydu? Yabancılardan aldığı önemsiz bir nişan, bir madalya onu nasıl deli gibi sevincinden çıldırtır ve iftihar ettirirdi?”¹¹⁴

Ömer Seyfettin, 1914 yılında *Matbaa-i Hayriye ve Şürekâsı*’nda(1914) yayımlanan “Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset” (1914) makalesinde “Türkçülük” ideolojisi için verdikleri mücadeleyi kaleme alırken karşılattıkları aydın tipolojisini “Yabancılaşmış” kavramıyla izah eder ve bu aydın tipolojisinin *Tanzimat Döneminden* beri aydınların içine girdikleri bir kriz olarak ele alır. Aydınların bu krizin içine itilmesini ise mefkûresizlikten ileri geldiğini belirterek “Türkçülük” ideolojisinin bu boşluğu doldurmaya namzet olduğunu düşünür:

“İstibdat zamanında Avrupa’da çalışan Türk gençler muvaffakiyet kazanabilmek için milliyetperverliklerini saklıyorlar, Avrupa’nın ve Türk düşmanlarının pek hoşuna giden ‘Tanzimat’ mevhumesine sarılıyorlardı. Yapılmak istenilen inkılabı sözde yalnız Türkler yapmıyorlardı.

...

Mefkûresiz bir fertte azim, gayret, metanet hatta namus ve fedakârlık faziletleri bulunmaz. Çünkü mefkûresiz bir insan iradesizdir. Yalnız

¹¹⁴ Argunşah, Ömer Seyfettin Hikâyeler I,175.

arzularıyla yaşar ve hislerine tabii bulunur. Türklüğe kasteden düşmanlar hain emellerine hizmet için böyle milliyetsiz, arzularıyla yaşar, mukaddesat tanımaz, esaslarını inkar etmiş mahlukları arar ve bulurlar. Türklüğün siyasi müessesesini devirmek için yine, şüphesiz bu gibi milliyetini, Türklüğünü inkâr etmiş mefkûresizler toplayacaklar.”¹¹⁵

İlk kez Şemsettin Sami'nin “Lisan-ı Türki” (1880) çalışmasında dile getirdiği Türkçe'nin milli bir dil olarak ele alınması meselesi Yusuf Akçura'nın 1904 yılında kaleme aldığı “Üç Tarz-ı Siyaset” (1904) çalışması ile siyasal bir doktrin olarak aydınların gündemine girer. Ziya Gökalp'in İtalyan yazar Dante'nin “La Vita Nova” (1295) eserinden esinlenerek ortaya attığı “Yeni Hayat” fikri “Türkçülük” ideolojisini güçlü bir teori olarak ortaya çıkarır. Tüm bu gelişmeleri yakından takip eden Ömer Seyfettin 1911 yılında kaleme aldığı “Yeni Lisan” (1911) makalesi ile bu teorileri önce lisanda pratik bir metot ile somut hale getirir ve “Bahar ve Kelebekler”(1911) hikâyesi ile edebi sahada ilk teşebbüsü bizzat hayata geçirir. Türkçülük ideolojisinin içtimai ve siyasi hayatta somut bir karşılık bulmasını sağlayan gelişme, yine Ömer Seyfettin'in kaleme aldığı “Primo Türk Çocuğu” (1911) isimli öykü olduğu görülür. Ömer Seyfettin, bu eserde Türklüğünden kopmuş aydının yaşadığı yabancılaşmayı Kenan karakteri üzerinden okura göstererek Türk kimliğini politik olarak edebi hayata taşır. “Türkçülük” ideolojisi Ömer Seyfettin ile bir doktrin ya da felsefi bir tartışma olarak kalmaktan kurtularak mücessem bir kimliğe bürünür. Tüm bu çalışmalar, Ömer Seyfettin'in 1911 öncesi hikâye anlayışını tamamen terk ettiğini gösterir. Yazar teknik açıdan hikâyelerini “Yeni Lisan” (1911) anlayışına uygun bir dil ile kaleme alırken içerikte “Türkçülük” doktrinine uygun konular seçer. Nazım Hikmet Polat'ın 1911 yılı sonrası Ömer Seyfettin şiiri için kullandığı “Gerçek kimliğini bulma” tanımlaması benzer şekilde hikâyecilik anlayışının ilkeleri için de geçerli olduğu görülür.

e. Harplerin Ömer Seyfettin'in Hikâyeciliğine etkisi

1911-1912 yılları, Ömer Seyfettin'in hikâyeciliği ve Türk milliyetçiliği için önemli bir tarihtir. *Genç Kalemler* (1910) dergisi ile genç aydınların edebi ve politik hayatta başlattıkları devrim, 1911 yılında *Türk Yurdu Derneği*'nin kurulması ile içtimai sahada önemli bir mesafe kat eder. Öte taraftan; Roma İmparatorluğu hayalleri ile hareket

¹¹⁵ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 474-491.

eden İtalya'nın emperyalist bir tavırla Osmanlı'ya bağlı Trablusgarp'ı işgal etmesi ise Türk aydınları üzerinde bir şok etkisi yaratır. *İttihat ve Terakki Cemiyeti*'nin önemli isimlerinden Kemal Nesrin, *Genç Kalemler* (1910) dergisinde neşrettiği “İtalya Trablus'u Çiğnerken” (1912) şiiri “Türkçülük” fikrine yeni bir bakış açısı kazandırır. “Türkçülük” ideolojisi Batı medeniyetinin emperyalist saldırıları karşısında Türk kimliğine geçmişten referanslar ve kahramanlar kazandıracağı yeni bir safhaya evrilir. Nesrin'in kullandığı “Çaldıran” ve “Viyana” gibi mazideki Türk zaferleri “Türkçülük” ideolojisinin kimliğin önemli bir parçası haline gelir:

*“Ey dün Çaldıranların, Viyanaların semasını zemin, zeminini sema yapan
şanlı ve kanlı bayrak!*

*Bir zamanlar kükremiş aslanların parçalayamadığı temiz kalbini şimdi
kuduz bir köpek tırnaklayamaz”*

Trablusgarp işgali, Ömer Seyfettin'in 1911 yılı sonrası hikâyelerinde meydana gelen tematik değişimin önemli nedenleri arasında gösterilebilir. Yazar, teknik açıdan “Yeni Lisan” (1911) anlayışına uygun olarak kaleme aldığı hikâyelerinde tematik olarak değişikliklere gider ve Kemal Nesrin'in Trablusgarp işgali sonrası şiirde başlattığı ve genç aydınları etkileyen yeni yaklaşıma uygun olarak hikâyelerinde destansı kahramanları ve tarihi olayları taşır.

Trablusgarp işgali, Ömer Seyfettin'in 21 Ağustos 1913 tarihinde *Türk Yurdu* (1911) Dergisinde yayımlanan “Piç” (1913) hikâyesinde işlenir. Yazar, bu hikâyede “Primo Türk Çocuğu” (1911) hikâyesindeki benzer bir şekilde Türklüğünü inkâr eden aydının çarpık düşünce dünyasını ele alırken İtalyanların emperyalist işgaline sert eleştirilere yöneltir:

*“Bu on gün bana on senelik bir kürek cezası gibi geldi. Yatakta
duramazdım. Gündüz garsona gazeteleri aldırır, okur, bir koltuğa
uzanarak saatlerce adı dünya yüzünden kaldırılmaya çalışılan Türklüğün
talihini düşünür ve terlerdim. İşte Asya'daki Türk hükümetlerini bitiren
Avrupalılar, onların din ve şan kardeşlerine, Araplara da saldırmaya
başlamışlardı. Bütün Turan, bütün Hindistan esirdi. İngiltere kralı
yeniden Hindistan'daki eski Türk İmparatorluğunun tahtına oturmak için*

Mısır sömürgesinden geçerken, şimdi cihan politikasında bir gölge halinde kalan büyük hakanın oğlunu ayağına getiriyordu. Türklerle beraber Araplar da eziliyor, Sudan, Fas, Cezayir, Tunus ve nihayet Trablus ve Bingazi de alınıyordu.”¹¹⁶

Hikâyenin devamında ise yine “Primo Türk Çocuğu” (1911) hikâyesine benzer bir konu ele alınır. Türklüğünü ayaklar altına alarak Batı’nın onayını almak adına benliğinden vazgeçmiş kişinin acınası durumunu işlenir. Bu öykünün “Primo Türk Çocuğu” (1911) hikâyesinden farkı, İslamiyet’in de Türk kimliğinin bir parçası olarak ele alınmış olması gösterilebilir. Ömer Seyfettin, hikâyecilik tekniğinin de zirveye ulaştığını gösteren son kısımda kimliğinden vazgeçen aydını, kimliksiz ve köksüz anlamına gelecek şekilde, “Piç” olarak tanımlar:

“Bu bunamış, ak saçlı ve aksakallı bir ihtiyardı. Beni iyi buldu. Sevdı. Meğerse o da hiç evlenmemiş. Bana ismini vermeyi teklif etti. Memnuniyetle kabul ettim. Hâsılı uzatmayayım, dinimi de değiştirdim. İsmim bugün Pierre Dubois... Babamın Paris'te çok ahbabları vardı. Hukuktan diplomamı alınca bir ticaret bankasında bana mühim bir memuriyet buldu. Şimdi Mısır'a memuru olduğum bankanın bir işi için geldim. Ey azizim, şimdi halis bir Fransız olduğumu anladın mı?” Gülüyor ve muzaffer bir tavırla yüzüme bakıyordu. Mermere dayalı dirseklerim uyuşmuş, acıyordu. Geri çekildim:

— Anladım, lakin zaten Türk değilmişsiniz ki... Piçmişsiniz! Diyerek ayağa kalktım.

O, galiba benden takdir ve hayret bekliyordu. Sordu:

— Ne o? Gidiyor musunuz? Bari bir şey içseydiniz. Konuşurduk. Artık asabiliğim, Türk kafamı tutmuş, Türk hareminin erişilmez namusu hakkında beslediğim iman, bu masum ve mukaddes hayal artık kırılmış, artık perişan olmuştu.

¹¹⁶ Polat, Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri, 230.

— Mösyö Pierre Dubois ile konuşacak bir şeyim yok! Dedim. Selam vermeden ayrıldım. Sokağa kendimi dar attım.”¹¹⁷

Trablusgarp’ın İtalyanlar tarafından işgali “Piç” (1913) hikâyesinde resmedilse de bu olayın Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki asıl etkisi tematik açıdan olur. Yazar hikâyelerinde gerçekleştirdiği tematik değişikliği 1917 yılında zirveye çıkarır. *Yeni Mecmua* (1917) dergisinde; “Eski Kahramanlar” isimli seride peş peşe “Ferman” (1917), “Kütük” (1917), “Vire” (1917) “Teselli” (1917), “Pembe İncili Kaftan” (1917), “Başını Vermeyen Şehit” (1917), “Kızılelma Neresi” (1917), “Büyücü” (1917), “Teke Tek” (1917), “Topuz” (1917) ve “Diyet” (1917) hikâyelerini yayımlar. Ömer Seyfettin, bu hikâyelerde tarihi olayları, kişileri ve kahraman yaratımı süreçlerini sunduğu teze okurlarını ikna etmek amacıyla güçlü bir referans olarak kullanır.

Ahmet Koçak; Ömer Seyfettin’in “Eski Kahramanlar” serisini Çanakkale Savaşı münasebetiyle Türk kimliğine ve halkına bir motivasyon olarak Enver Paşa’nın teşvikiyle yayımlandığını söyler.¹¹⁸ Koçak’ın ifadelerinden de anlaşılacağı üzere; Ömer Seyfettin, Trablusgarp’ın İtalyanlar tarafından işgal edilmesi sonrası hikâyelerine taşıdığı “tarihi kahraman yaratma” yaklaşımını, Çanakkale Savaşı münasebetiyle, öykülerin niteliği ve niceliği bağlamında önemli bir safhaya taşır.

Yazara göre; “Türkçülük” mefkûresinden mahrum kalmış Türk halkı, köksüzleşerek Batı medeniyetinin sadık bir uşağı haline gelmiştir. Buna rağmen Batı, Türk milletini fikri anlamda köleleştirmekle yetinmez; *Trablusgarp İşgali*, *Balkan Savaşları* ve *Cihan Harbi* gibi hadiseler Batının asıl niyetini ortaya koyar. Müellif, Türk halkının aşağılık kompleksinden kurtularak mefkûresini idrak edebilmesi için tarihini bilmeye ihtiyacı olduğunu düşünür. Bu bağlamda tarihi olayları merkeze aldığı öykülerinde zekâ, cesaret, ahlak, vatanperverlik, iman ve gurur gibi hasletleri öne çıkarır.

Müellif, 22 Kasım 1917 tarihinde *Yeni Mecmua* (1917) dergisinde yayımlanan “Başını Vermeyen Şehit” (1917) hikâyesi ile Batı karşısında cesaretini yitirmek üzere olan Türk halkına tarihi referanslardan hareketle cesaret ve kahramanlık gibi hasletleri

¹¹⁷ Polat, Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri, 243.

¹¹⁸ Ahmet Koçak, “Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Tarihi Kahramanlar”, Haz. Nazım Hikmet Polat Ömer Seyfettin için (İstanbul: Türk Ocağı Yayınları 2020) 53.

aşlamaya çalışır. Ömer Seyfettin, bu öyküyü Peçevî İbrahim Efendi'nin meşhur eseri “*Tarih-i Peçevî*”deki bir manzumedan uyarlar.¹¹⁹

Öyküde Zigetvar Kalesi'nin fethi sırasında Grijgal kalesinin kuşatılması ve Osmanlı askerinin bu kuşatmayı kahramanca yarması ele alır. *Kuru Kadı* isimli komutanın muhafazasında yürütülen mücadelede *Deli Mehmet ve Deli Hüsrev'in* destansı kahramanlıklarını ele alır. Zigetvar Kalesi'nin kuşatması olumsuz hava koşulları nedeniyle tehir edilince Kale Komutanı *Kıraçin*, huruç gerçekleştirir ve Türklerin elinde bulunan Grijgal kalesine saldırır.

Peçevi, manzumesinde; *Deli Hüsrev*, başı kesilen *Deli Mehmet*'e seslenerek kafasını düşmana kaptırmamasını tembihlemesini ele aldığı bölüm, Ömer Seyfettin'in 1911 yılı sonrası hikâyelerinde tasarladığı tematik çalışma için önemli bir referanstır:

“Bular gelmezden evvel dinle n'oldu

İki koldan ol iki gazi sürdü

İkisi dahi olmuş mest ü med-hûş

Girerler alaya güya ki ser-hoş

Savaş iderler ikisin ol gazâda

Deli Mehmed şehîd oldu orada

Kulu ki bir a'ceb hâl oldu vâki

Değildir vâkıa hakk buna vâki

Degülüm Hakk bilür bu sözde kezzâb

Bi-hakk-i Mustafa ve âl ü eshâb

Şehîd olan Delü'yi gördüm andan

Kesildi başı ve ayrıldı tenden

Kesen kâfir başın aldı eline

¹¹⁹Peçevî İbrahim Efendi, *Târih-i Peçevî*, (1865, c. 1,) s. 355-363.

Götürdi ya 'ni kim kendi iline

Deli Husrev görüp haykırdı dedi

Ne yatarsın başını aldı gitdi

Revâdır cânı virdin kıyma başa

A'ceb hâl oldu ve özge temâşa

Îşit bu hikmeti bu sırr u râzı

Kesik başlu şehîd olan o gazi’’¹²⁰

Ömer Seyfettin, Peçevi manzumesinin ilgili kısmını “Başını Vermeyen Şehit” (1917) hikâyesinde kahramanlık ve cesaret hasletini öne çıkartan bir kurguyla işler. Yazar, bu yolla, Türk halkına geçmişinde bulunan güçlü erdemleri hatırlatarak içerisinde bulunduğu kaotik durum karşısında güçlü olması adına yönlendirir:

“Acaba o muydu? Yüreği ağzına geldi. Düşman safına karışıp kaynaşan kolun arkasında iri bir vücut yere uzanmıştı. Elli altmış adam kadar kendisinden uzaktı. Siyah, yüksek atlı bir şövalye, uzun bir kargıyı bu uzanmış vücuda saplıyordu. Durmadı. İlerledi. Koşarken ayağı bir taşa takıldı. Yuvarlanıyordu. Kılıcı ileri fırladı. Hemen toplandı. Kalktı. Düşen kılıcını aldı. Doğruldu. Koşacağı tarafa baktı. Şövalye atından inmiş, kargıladığı şehidin başını teninden ayırmıştı. Bir anda, bu kestiği baş elinde, yine siyah bir ifrit gibi şahlanan atına sıçradı. Kaçacaktı... Kuru Kadı, bütün kuvvetiyle ona yetişmek için koşarken, baktı ki, solu ilerisinde Deli Hüsrev kalkanını sallayarak, avazı çıktığı kadar bağılıyor:

— Mehmed, Mehmed! Canını verdin! Başını verme Mehmed!

Bu nara o kadar müthiş, o kadar müessir, o kadar yanıktı ki... Kuru Kadı: ‘Vah, Deli Mehmedmiş!’ diye olduğu yerde dikildi kaldı. Durur durmaz, o an, kırk adım kadar yaklaştığı kesik başlı şehidin yerden fırladığını gördü. Nefesi tutuldu. Şaşırdı. Bu başsız vücut uçar gibi koşuyordu. Kendi kellesini götüren zırhlı şövalyeye yetişti. Eliyle öyle bir vuruş vurdu

¹²⁰ Peçevi İbrahim Efendi, Târih-i Peçevî, (1865, c. 1,) s. 355-363

ki...Lâin hemen yüksek atından tepesi üstü yuvarlandı. Götürmek istediği baş elinden yere düştü. Deli Mehmed'in başsız vücudu canlıymış gibi eğildi. Yerden kendi kesik başını aldı. Hemen oracığa, yorgun bir kahraman gibi, uzanıverdi. Bunu Kuru Kadı'dan başka kimse görmemişti! Herkes kaçan düşmanı kovalıyordu.”¹²¹

Yazar, “Türkçülük” ideolojisine eklemlediği tarihi olaylar ve kahraman yaratım sürecinde Türk halkına mazisinde bulunan kahramanlık, yiğitlik ve cesaret hasletlerini aşılar. Bu öykü yayımlandığında Osmanlı Devleti, Cihan Harbi’nde bulunur ve birçok cephede savaş verir. “Primo Türk Çocuğu”(1911) ve “Piç” (1913) hikâyelerinde Batıya yaranmak için geçmişinden utanan ve vazgeçen aydınların aksine; Türk gençliğine maziden referanslar sunarak Türk kimliği ile iftihar etmelerini amaçlar. “Pembe İncili Kaftan” (1917), “Topuz” (1917), “Ferman” (1917) ve “Teselli” (1917) gibi hikâyelerde de Osmanlı tarihinden referanslar verirken son derece müşkül durumlara rağmen Türk halkının cesareti ve kahramanlığı gibi nitelikleri öne çıkarır.

Makbul bir aydın ve vatandaş tipolojisi için öykülerinde tarihi referanslar veren yazar; “Teke Tek” (1917) hikâyesinde Türklük bilincini güçlendirmek adına bu kez “adalet” kavramını ele alır. 10 Ocak 1918 tarihinde *Yeni Mecmua* (1917) dergisinde yayımlanan “Diyet” (1918) hikâyesinde Türk milletinin tarihindeki önemli erdemlerden “şeref” hasletini işler. “Forsa” (1919) ve “Büyücü” (1917) gibi öykülerinde vatanperverlik duygularını aşılamaaya çalışır. Sözgelimi “Forsa” (1919) hikâyesinde savaş meydanından geride kalmak istemeyen *Kara Memiş* karakterinin çabası vatanperverlik hasletini öne çıkaracak şekilde resmedilir:

“Eski kahraman kabul etmedi:- Hayır. Ben de beraber cenge çıkacağım.

- Çok ihtiyarsın baba.*
- Fakat kalbim kuvvetlidir.*
- Rahat et! Bizi seyret!*
- Kırk senedir dövüşe hasretim. Oğlu:*

¹²¹ Polat, Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri, 595.

- *Vurulursun! Vatana hasret gidersin! Diye onu gemide bırakmak istedi. Kara Memiş, o vakit birdenbire gençleşmiş bir kaplan gibi doğruldu. Duramıyordu. Kalkan, kılıç istedi. Sonra geminin kıçında sallanan sancağı göstererek:*

- *Şehit olursam bunu üzerime örtün! Vatan, al bayrağın dalgalandığı yer değil midir?”*

1911 yılı sonrası Ömer Seyfettin’in “Yeni Lisan” (1911) makalesi ile hikâyelerinde başlayan teknik ve tematik değişim kendisini önce “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyesinde gösterir. Yusuf Akçura’nın bir doktrin olarak Türkçülüğü ortaya atması ve Ziya Gökalp’in “Yeni Hayat” fikri ile bunun felsefi alt yapısını oluşturması müellifin “Türkçülük” ideolojisinin hâkim olduğu “Primo Türk Çocuğu” (1911) öyküsünü kaleme almasını sağlar. 1912 yılında İtalyanların emperyalist duygularla önce Trablusgarp’ı işgal etmesi ve ardından 8 Ekim 1912’de başlayan Balkan Savaşları ve hemen sonrasında gelen 1914 Cihan Harbi, Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde yeni bir tematik değişikliği beraberinde getirir. Yazar, Türk kimliğinin inşasında vatanperverlik, cesaret, gurur ve ahlak gibi erdemleri öne çıkarmak için maziye güçlü bir argüman ve referans kaynağı olarak kullanır.

Ömer Seyfettin’in hikâyelerindeki bu tematik değişiklik Türk kimliğinin önemli bir unsuru haline getirirken “Yeni Kahramanlar” ismiyle yayımladığı hikâyeler ile bahsi geçen hasletlerin tarih kitaplarında kalmadığını gösterir. *Yeni Mecmua* (1917) dergisinde yayımladığı “Çanakkale’den Sonra” (1917), “Kaç Yerinden” (1917), “Müjde” (1918) öyküleri *Deli Mehmet* ve *Kara Memiş* gibi kahramanların tarihte kalmadığını gösterir. Yazar, “Yeni Kahramanlar” serisinde “Zigetvar” ve “Çaldıran” gibi Türk zaferlerindeki kahramanlıkların benzerlerinin “Galiçya” ve “Çanakkale” cephelerinde meydana geldiğini ve kahramanların toplumun içinde yaşamaya devam ettiğini gösterir.

“Kaç Yerinden” (1917) isimli öyküde eski kahramanları ve zaferleri anlatan ve gerçek hayattaki destanları işlemeyen bir öykü yazarı¹²² akrabası tarafından bu konuda ikaz edilir. Osmanlı’nın Cihan Harbi’ndeki cephelerde doktorluk vazifesini yerine getiren

¹²² Burada geçmiş hikâyeleri yazan karakter şüphesiz Ömer Seyfettin’in kendisidir.

akrabası, öykü yazarına kendileri ile aynı vapurda bulunan *Ferhat Ali* isimindeki bir gaziyi gösterir. *Ferhat Ali*, cepheden cepheye koşmuş ve bir mitralyöz ateşi altında tam 49 (kırk dokuz) kurşun yarası almış bir kahramandır. Buna rağmen terhis olup evine dönmeyi reddeden *Ferhat Ali*, hava kuvvetlerine katılarak savaşmayı arzular:

*“Takma bacağını henüz iyice kullanamayan bu yeni, bu medenî, bu millî kahramana bakarak elimdeki eski kahramanların destanını denize fırlatmak istiyordum. Utanacak bir şeymiş gibi gayr-i ihtiyarî bu hakîr defteri bükerek cebime soktum.”*¹²³

Ahmet Koçak, Ömer Seyfettin’in 1911 yılı sonrasındaki bu tematik değişikliği Türk mefkûresinin Türk halkı tarafından benimsenmesi ve milli bir bilincin uyanmasının gerekliliği olarak açıklar. Yine Koçak, müellifin bu kahramanların yalnızca dünde yaşamadığını, siyasi atmosferin kaotik ortamına rağmen hala Galiçya ve Çanakkale gibi cephelerde varlığını sürdürdüğünü göstermesindeki mesajı onların ölümsüz tipolojiler olduğunu gösterme gayreti olarak ele alır:

“Ömer Seyfettin’in kurmaca metin olarak adlandırılan hikâyelerinde de tarihi konulara, dolayısıyla tarihi kahramanlara geniş ölçüde yer verir. Çünkü ona göre tarih bir milletin bilinçlenmesinin ve bir mefkûreye sahip olmasının ana kaynaklarından. Tarihi konuları işleyen hikâyelerinin kaynakları arasında Peçevi, Naima gibi isimleri zikretmek yine kimi hikâyelerine epigraf olarak seçtiği metinlerde buralara vurgu yapması bunun açık delilidir. Yazarın “Eski Kahramanlar” başlığı altında özellikle 1917 yılından itibaren yazdığı hikâyelerde tarihi olayları ve kişileri, örnek bir kahraman olarak Türk milletinin önüne koyması önemlidir. Çünkü milletler tarihi ve tarihi şahsiyetleriyle daha da büyürler. En umutsuz oldukları anda bile tarihten ve tarihi şahsiyetlerin hayatlarından aldıkları ilhamla bir çıkış yolu bulurlar. Ömer Seyfettin bu başlık altında kaleme aldığı “Ferman, Pembe İncili Kaftan Başını Vermeyen Şehit Kızıl Elma Neresi?” gibi hikâyelerde Türk insanına örnek ölümsüz kahraman tipler ortaya koyar. Yazar kimi hikâyelerinde de yaşarken tarihe mal olmuş tipler çizer. “Yeni Kahramanlar” başlığı altında “Çanakkale’den Sonra, Kaç

¹²³ Polat, Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri, 517.

Yerinden, Müjde, Bir Çocuk Aleko” gibi hikâyeleri de bunlar arasında değerlendirilebilir.”¹²⁴

Ömer Seyfettin’in hikâyeciliğindeki bakış açıları sürekli bir tekâmül halindedir. Edebiyat mahfilleri, önemli aydınlarla kurduğu münasebet, edebi çalışmaları ve toplumu derinden etkileyen hadiseler; onu çalışmalarında biçimsel ve tematik değişikliklere zorlar. Hikâyelerinde yarattığı aydın karakterleri ile Batı medeniyeti karşısında kimliksizleşen edebi hareketleri mefkûresiz olmakla itham ederken “Türkçülük” ideolojisini bir siyasi doktrin olarak işler. 1911-1912 yıllarında Batılı bir devletin emperyalist emellerle Trablusgarp’ı işgali ve peşinden gelen siyasi hadiselerle Osmanlı coğrafyasını yağmalanmaya başlar. Bu gelişmeler; Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde ele aldığı “aydının kimliksizleşmesi” eleştirisinin yanında halkın bilinçlendirilmesi tezini genişletmesine neden olur. Bu bağlamda; Eski Türk kahramanları, Selçuklu Devleti ve Osmanlı İmparatorluğu’nun tarihindeki önemli zaferler ve kişiler yazarın hikâyelerinde önemli unsurlar haline gelir.

2.3 Ömer Seyfettin’in romana bakışı

Ömer Seyfettin 1919 yılına kadar şiir ve hikâyeleri ile bilinir. Ölümünden bir yıl önce, 8-9 Aralık 1919 tarihinde, *Vakit gazetesinde* tefrika edilen romanı *Efruz Bey (1919)* yazarın edebi tekâmülünün de özetidir. 1908 yılında meydana gelen *İkinci Meşrutiyet* hadisesi ile başlayıp 1917 yılına kadar süren buhranlı yılların panoramasını çizen eser; aydın ve politikacıların değişen mizacını *Efruz* karakteri üzerinden hicveder.

Efruz, çoğunlukla ikinci şahısların ironisine dayanmakla beraber Ömer Seyfettin, bu karakter üzerinden kendi tekâmülünü de çizmek ve kimi zaman da hicvetmekten geri kalmaz. *İkinci Meşrutiyet* sırasında meydana gelen parti kavgaları, sonrasında ortaya çıkan savaşlar, isyanlar ve ekonomik buhranlar karşısında “Efruz Bey” (1919) yazarın hem kendisi ile hem de muhatapları ile yüzleştiği bir roman özelliği taşır. Eserin, müellifin son günlerinde meydana getirilmeye başlaması yazarın siyasi olaylara ve şahıslara daha eleştirel yaklaşmasını ve içtimai meselelere daha titiz ele almasını sağlar.

¹²⁴ Koçak, “Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Tarihi Kahramanlar”, 61.

“Efruz Bey” (1919) eseri ilk defa *Vakit* gazetesinde tefrika edilmeye başlandığında “Fantezi Roman” türüyle okuyucunun dikkatine sunulur:

“*EFRUZ BEY*

Fantezi Roman

Muharrir: Ömer Seyfeddin

Bir müddetten beri gazetemizde tefrika ettiğimiz (Küçük Lord) romanı yarınki nüshamızda hitam buluyor. Çarşamba gününden itibaren Ömer Seyfeddin Bey'in (Efruz Bey) ünvanlı romanını tefrika etmeye başlıyoruz. (Efruz Bey) memleketimize ait bazı tiplerin ve bazı meyil itiyatların, sanatkârane bir mübalağa ile çizilmiş bir karikatürü hükmündedir. Roman beş fasıldan ibarettir ki her biri uzunca bir küçük hikâye addetmek mümkündür. Bu fasıllar şunlardır:

- *Hürriyete Layık Bir Kahraman*
- *Asiller Kulübü*
- *Bilgi Bucağında*
- *Açık Hava Mektebi*
- *Beyaz Serçe*

Vakit gazetesinde beş bölüme ayrılarak verilse de Tahir Alangu¹²⁵, “İnat” hikâyesini, Cahit Kaçar¹²⁶ da “Sivrisinek” hikâyesini “Efruz Bey” (1919) romanın bir parçası şeklinde ele alır. Alangu’ya göre yazar “Efruz Bey” (1919) romanı ilk kez 20 Mart 1914 tarihinde İzmir’de yayımlanan *Safahat Mecmuasının* ikinci sayısında “Gayet Büyük Bir Adam” ismiyle neşretmeye başlar; ancak bu çalışma yarım kalır.

Ömer Seyfeddin’in edebi tekâmülü içerisinde değerlendirildiğinde “Efruz Bey” (1919) romanı, yeni bir roman tekniği ortaya koyması açısından, yalnızca yazarın edebi tekniği yönünden değil, dönemin edebiyat anlayışı açısından da büyük bir yenilik sunar. Yaklaşık 194 sayfalık eser, kimi araştırmacılar açısından müstakil hikâyeler şeklinde değerlendirilse de esasen yazar, yeni bir roman tekniği ortaya koyar. Farklı

¹²⁵ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 410.

¹²⁶ Cahit Kaçar, *Ömer Seyfeddin’in “Efruz Bey” Tipi*, 361.

hikâyelerde değişen zaman ve mekân *Efruz* karakterinin etrafında birleşerek bir bütünlük oluşturur. Bu bağlamda Ömer Seyfettin, döneminin hâkim roman anlayışı olan zaman ve mekân birliğini değiştirerek romanda farklı bir edebi anlayış inşa eder. *Efruz Bey*, farklı zaman ve mekânlar içerisinde hadiselerin havasına uygun olarak mütemadiyen kabuk değiştiren bir tip olarak okuyucunun karşısına çıkar.

2.3.1 “Hürriyete Layık Bir Kahraman”

“*Efruz Bey*” (1919) romanının ilk bölümü olan “Hürriyete Layık Bir Kahraman” hikâyesi ilk olarak *Vakit gazetesinde* on üç parça olarak yayımlanır. Birçok araştırmacı bu bölümü müstakil bir hikâye olarak ele alır. Tahir Alangu ve Şerif Hulusi ise bu bölümün müstakil bir hikâye olmadığını, “*Efruz Bey*” (1919) romanının ilk bölümü olduğunu tespit eder.¹²⁷

Eser 1911 yılı sonrası Ömer Seyfettin hikâyeciliğine uygun olarak son derece açık ve akıcı bir dille kurgulanır. Yazar, “*Yeni Lisan*” (1911) anlayışına uygun olarak yabancı terkiplerden kaçınır ve geniş kitlelerin anlayabileceği bir üslup ile eseri inşa eder. Eser tematik olarak ele alındığında da okuyucuya bir mesaj verme kaygısı öne çıkar.

Efruz Bey insanları aldatan, kendisini mütemadiyen olduğundan farklı gösteren ve başarı merdivenlerini hızlı bir şekilde çıkmaya kararlı ve karikatürize edilmiş bir tip olarak okuyucunun karşısına çıkar.

Efruz Bey, devlet görevine Padişah tarafından atanmış olması münasebetiyle önceleri çalıştığı dairede üstlerinin tedirgin olduğu bir karakterdir. Öte taraftan, *İkinci Meşutiyet* (1908) ilan edildiği sırada kendisini halka bir “hürriyet” kahramanı olarak takdim eder. Esasen bizzat kendisinin çıkardığı şayialarla çevresini yönlendirmeyi iyi bilen *Efruz Bey*, yazara göre sadece sahtekârdır:

“Evvela boş bir tefahürden, dipsiz bir gösterişten ibaret olan ‘hürriyetperverlik’ iddiasını ‘halk’ halk denen yığın sahil sanmıştı. O şimdiye kadar bütün tanıdıklarını adeta bir sanat edindiği ‘satışı’ sayesinde aldatırdı.”¹²⁸

¹²⁷ Alangu, *Ömer Seyfettin İlkü Bir Yazarın Romanı*, 412.

¹²⁸ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Hikâyeleri*, 1144.

Romanın devamında *Efruz Bey* karakterinin söylediği yalanlar birbirini izler. Kurduğunu iddia ettiği gizli *Jön Türk* cemiyetleri, Yıldız Sarayı'nın altına kazdığı tünelle Sultan İkinci Abdülhamid'in alnına silah dayaması ve sakalını çekerek hürriyeti ilan ettirmesi gibi ifadeler ününün bir gün içerisinde tüm İstanbul'a yayılmasını sağlar. Asıl adı *Ahmet* olan *Efruz Bey*, hadiselerin ruhuna uygun olarak ılık saçan anlamına gelen “*Efruz*” ismini alır.

Ömer Seyfettin, kolay bir şekilde manipüle olan kalabalık üzerinden içtimai bir eleştiri getirerek *İttihat ve Terakki Cemiyeti* lider kadrolarına insan yığınlarının reflekslerine göre hareket etmemesi gerektiğini gösterir; çünkü kitleler *Efruz Bey*, gibi sahtekârları dahi kahraman olarak görebilir. Yazar, *Efruz Bey*, gibi bir tipolojinin biranda kahraman olmasını ve itibar görmesi üzerinden *İttihat ve Terakki Cemiyeti* yönetimindeki isimlere de eleştiriler yöneltir. Bu sebebe binaen; müellif gerçek hürriyetperverlerin öne çıkmasını *Efruz Bey*, tipi karakterlerin engellenmesi açısından yegâne çare olarak görür. Nitekim *Efruz Bey*'in yalanları gerçek halk kahramanlarının ortaya çıkması ile halk tarafından anlaşılmıştır. Alangu, bu durumu daha mücessem açıklamak adına yazarın *Efruz Bey* karakteri olarak resmettiği kişinin Feylesof Rıza Tevfik olduğu iddiasını dile getirir.¹²⁹ Ona göre felsefe hayranı ve her konuda uzman olduğunu iddia eden *Efruz Bey*, karakteri hürriyetin ilanından sonra *İttihat ve Terakki*'ye yakınlaşan Feylesof Rıza'dır.

Sonuç olarak, yazar “*Efruz Bey*” (1919) romanının ilk bölümünde ana karakter üzerinden *İttihat ve Terakki* ileri gelenlerine su-i şahsiyetlerin parti içerisinde yer edinebileceklerine karşı uyarır ve halk yığınlarının reflekslerine uyarak hareket edilmemesi gerektiği ikazında bulunur.

2.3.2 “Asilzadeler”

“Hürriyete Layık Bir Kahraman” bölümünde kendisini halk yığınlarına bir kahraman olarak takdim eden *Efruz Bey* karakterinin foyası gerçek hürriyet kahramanlarının ortaya çıkması ile anlaşılır.

“*Efruz Bey*” (1919) romanının ikinci bölümü olan “*Asilzadeler*” kısmında ise *Efruz Bey* karakterinin bu kez “asalet/soyluluk” hasleti ile ortaya çıktığı görülür. Yazar,

¹²⁹ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 414.

Efruz Bey karakterinin bu girişiminden hareketle bu kez “Milliyetçilik” ülküsünün altını boşaltan aydınları eleştirir.

“Milliyetçilik” ülküsünü kendi çıkarına kullanmasına rağmen itibar gören kişiler “Asilzadeler” bölümünde yazar tarafından sert bir şekilde hedef alınır.

Efruz Bey karakteri bu asalet arayışında kendisine “Prens Efruz dö Kızıl” unvanını verir ve dört arkadaşıyla beraber *Prens Zırtaf*’ın evinde toplanarak uzun saatler boyunca soy kütüklerini ve taşıdıkları asaleti tartışırlar. Nihayet bir polis baskını gerçekleşir ve içlerinde en soylu olarak seçtikleri kişinin ahlaki problemleri olan bir kumurbaz olduğu anlaşılır. İtibarını kurtarmak isteyen *Efruz Bey* bu kez soluğu Türk Bucağında alır.

Alangu’nun Ali Canip Yöntem’e dayandırdığı iddiasına göre bu bölümde Ömer Seyfettin’in hedef aldığı kişi Türk milliyetçiliği ile öne çıkan Yusuf Akçura’dır.¹³⁰ Yazar, yarattığı *Efruz Bey* karakteri üzerinden bu kez dönemin hâkim ideolojik cereyanlarından “milliyetçilik” akımını yanlış yorumlayan ve istismar ettiğini düşündüğü tipleri eleştirir.

2.3.3 “Tam Bir Görüş”

Ömer Seyfettin, “Efruz Bey” (1919) romanının üçüncü bölümü olan “Tam Bir Görüş” hikâyesinde bu kez gerçeklikten kopan ve Ziya Gökalp öğretilerinden uzaklaşan¹³¹ aydın tipini sert bir biçimde eleştirir.

Gerçeklikten kopuk bir sosyolog tipinde gördüğümüz *Efruz Bey* hakiki bilginin kaynağı olarak hayatı gösteren ve tüm kötülüklerin kaynağını şehirli olarak değerlendiren bir ilim insanı olarak okuyucunun karşısına çıkar.

Efruz Bey bir grup arkadaşı ile Alibeyköy’de bulunan bir köye gelirler. Köyün girişinde esmer ve yarı çıplak bir çocuk *Efruz Bey* ve arkadaşlarına refakat eder. Çocuğun iyilik dolu kalbinden etkilenen karakter, uzun uzadıya köy ve köylülük söylevlerde bulunur. *Efruz Bey*’e göre tüm kötülüklerin kaynağı şehirler olup erdemli Türkler köylerde yaşar.

¹³⁰ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 415.

¹³¹ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 416.

Efruz Bey ve arkadaşları köy kahvesine geldiklerinde ise hiç de hoş karşılanmazlar. Kahve ve yoğurt değerinin çok üzerinde kendilerine satılır. Köylülerin durumlarına içerleyen *Efruz Bey*, köydeki tek gerçek Türk'ün kendilerine yol gösteren çocuk olduğunu iddia eder. Oysa sonradan anlaşılır ki küçük çocuk bir Çingene'dir.

Ömer Seyfettin, bu öykü üzerinden hayaller ve köy güzellemeleri yaparak gerçeklikten kopuk aydın tipolojisini sert şekilde eleştirir. *Efruz Bey*'in fikri iflası ve gerçeklikle uyuşmayan görüşleri üzerinden Ziya Gökalp öğretilerinin önemini vurgular.

2.3.4 “Bilgi Bucağı”

Hürriyet kahramanı, asalet sahibi bir aristokrat ve düşünür olarak dikiş tutturamayan *Efruz Bey* bu kez “Bilgi Bucağı” bölümünde okuyucunun karşısına bir ideolog ve dilbilimci olarak çıkar.

Efruz Bey, Türk Ocağı'nı temsil eden Bilgi Ocağı'nda seri şekilde konferanslar verir. Konuşmalarını yaparken asla hazırlık yapmaz ve gecede yirmi kitap okuyarak dinleyicilerin karşısına çıktığını söyler. *Efruz Bey*'e göre ancak iptidai kişiler hazırlık yaparak gelir; ancak ona göre asıl hüner, kitaba bakmadan konuşabilmek olduğunu düşünür.

Ömer Seyfettin, bu bölümde Türk Ocağı çevresinde meydana gelen kısır tartışmalar ve liyakatsiz aydınların itibar görmesini eleştirir.

Osmanlı Türk'ünün dejenere olduğunu iddia eden *Efruz Bey*, Orta Asya Bozkırlarının kültürünü ve dilini gerçek Türklük olarak ele alır. Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” (1911) makalesini ele alırken yaşayan dil ve İstanbul Türkçesini esas alır ve eski Türkçe sevdalıların dil ithal etmesini intihar olarak tanımlar. Bu bağlamda *Efruz Bey*'in “Tatar kimliği ve dili” üzerinden yaptığı tartışmalar üzerine dildeki ıslah çalışmalarını yanlış yorumlayan aydınları sert bir şekilde eleştirir.

Tahir Alangu, yazarın “Bilgi Bucağı” bölümünde bu kez hedefe koyduğu kişinin Hamdullah Suphi olduğunu iddia eder.¹³² Yazar, Suphi'nin Türk Ocağı ve entelektüel çevreyi kendi şahsi çıkarları için yönlendirdiğini ve diğer meselelerde olduğu gibi dilin ıslahında da Ziya Gökalp öğretilerinden uzaklaştığını savunur.

¹³² Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 421.

2.3.5 “Açık Hava Mektebi”

“Efruz Bey” (1919) romanının beşinci bölümü olan “Açık Hava Mektebi” hikâyesinde hürriyet kahramanı, aristokrat, sosyolog ve filolog olarak dikiş tutturamayan *Efruz Bey* bu kez okuyucunun karşısına pedagog olarak çıkar. Alangu’ya göre; yazar, pedagog *Efruz Bey* karakteri üzerinden eğitim politikaları ile öne çıkan ve büyük itibar gören İsmail Hakkı Baltacı’yı hedef alır.¹³³

Efruz Bey, Avrupa’ya gidip öğrenim görmesi gerektiğini düşünür. Bu sebeple “Tıfıl Kovuğu” müdürü ve Türklük düşmanı *Müfad Bey*’den akıl alır. Müdür, *Efruz Bey*’e el işleri üzerine eğitim alması gerektiğini salık verir. Avrupa’ya gidemeyen *Efruz Bey* evinde bir atölye kurar ve kitaplar getirir. Bu şekilde yaklaşık 3 (üç) sene evine kapanarak Batı tahsilini tamamlamayı arzular; ancak sıkılır ve iki ay içerisinde evden çıkar.

Dışarıya adım attığında kendisini Batı’da yüksek tahsil gören bir pedagog olarak takdim eder ve eğitimcilere saldırır. Hedefindeki ilk kişi de kendisine ilk akıl veren “Tıfıl Kovuğu” müdürü ve Türklük düşmanı *Müfad Bey* olur. Bu hedefinde başarılı olan *Efruz Bey* İstanbul’daki mekteplere bir bir girip çıkmaya başlar. Kasımpaşa’da görevli bir eğitimci olan *Mehmet Mustafa Tahsin Nidai* isimli bir eğitimci ile kafa kafaya vererek Hayırsız Ada’da bir açık hava mektebi kurmaya karar verirler. Bu mektep ile çocukları hem özgür bir birey hem de pratik bilgiye haiz kişiler olarak yetiştirmeyi amaçlar; ancak *Tahsin Nidai*, bu fikirden cayınca *Efruz Bey* Hayırsız Ada’ya tek başına gitmeye karar verir. Bindiği tekne yolda kaza yapınca karakter kendisini Bolu taraflarında bulur. Eğitimcilik işinden vazgeçmeye karar veren *Efruz Bey*, Yunanistan’a gidip kadim Yunan kültürü ve sanatı ile iştigal etmeye karar verir.

2.3.6 “İnat”

Ömer Seyfettin “Efruz Bey” (1919) romanının altıncı bölümünü oluşturan “İnat” hikâyesinde bu kez “ilimsiz âlim” tipolojisini ele alır. Alangu’ya göre çoğu araştırmacılar bu bölümdeki karakteri *İttihat ve Terakki* karşıtı “Bergsoncu Mustafa

¹³³ Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 423.

Şekip Tunç” olarak değerlendirse de 1917 tarihli anı defteri notunda kastedilen kişinin “Yahya kemal Beyatlı” olduğunu düşünür.¹³⁴

Efruz Bey, bu bölümde kendisini büyük bir âlim ve havarileri olan bir üstat olarak takdim eder. Klasik ilim kurallarını, mantığı ve felsefeyi boş bir uğraş olarak görür. Hayatında hiçbir eser yazmasa da büyük bir âlim ve hiçbir şiiri bulunmasa da önemli bir şair olarak kendisini etrafına kabul ettirir.

Üstat Efruz Bey, halka tepeden bakar ve avamı ciddiye almaz. Kendi fildişi kulesine çekilerek topluma yabancılaşmış bir aydını temsil eder. Batılı olmayı halktan uzak durmak olarak ele alan Efruz Bey, taklitçi ve kibirli bir karakter olarak öne çıkar.

Alangu’nun yorumun dikkate alındığında; yazar, Efruz Bey karakteri ile Batı taklitçiliği yaptığını ve halktan uzak bir edebiyat anlayışı ile eser verdiğini düşündüğü Yahya Kemal Beyatlı gibi isimleri hedef alır.

2.3.7 “Sivrisinek”

“Efruz Bey” (1919) romanının son bölümünü oluşturan “Sivrisinek” kısmında karakter artık yaşlı ve tüm girişimlerinde başarısız olmuş biçare bir karakterdir. Hürriyet kahramanı olarak ortaya çıkar; ama sahtekârlığı anlaşılır. Pedagojik teşebbüsleri akim kalır. Filoloji ile ilgili yaklaşımları itibar görmez, sosyolog olarak düşünceleri dikkate alınmaz. Bir aristokrat değildir ve etrafında üstatlık yapacağı havarileri kalmaz. Artık Efruz Bey gerçeklerle yüzleşmek zorunda kalır. Tüm numaraları bir bir ortaya çıkan bir sahtekâr olduğunu artık karakterin kendisi de kabullenmek zorundadır.

Yazar, Efruz Bey’e uzun uzun nasihatler verdikten sonra “hepimize değilse bile hepimizden bir şeyler bulundurduğunu” söyleyerek okuyucuya Efruz Bey karakterinin herkesten bir parça taşıdığı mesajını iletir.

Ömer Seyfettin’in edebi tekâmülü içerisinde “Efruz Bey” romanının özel bir yeri bulunur. Kimi araştırmacılar kısımlar halinde tefrika edilen bu eseri müstakil hikâyeler olarak ele alsa da yazar; zaman ve mekân birliğini kırıp olay örgüsünü bir şahıs üzerine inşa eder. Efruz Bey karakteri 1908 yılında meydana gelen İkinci Meşrutiyet’in ilanı

¹³⁴ Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 425.

ile başlayan süreçten 1917 yılına kadar devam eden önemli siyasi ve içtimai meselelerin göbeğinde bulunan bir tip olarak okurun karşısına çıkar.

Efruz Bey karakteri tek bir kişiyi temsil etmediği gibi tek bir hadisenin merkezinde bulunmaz. Yazara göre *Efruz Bey* herkesten bir parça taşır ve hakikati yanlış yorumlayan aydınların toplamını temsil eder.

“Efruz Bey” (1919) romanı, Ömer Seyfettin’in hikâyecilik anlayışını zirveye çıkardığı ve gerçek/kendi kimliğini bulduğu 1911 yılı sonrası kaleme alınır. Birçok hikâyesinde ayrı ayrı ele aldığı dil meselesi, aydın yabancılaşması ve ideolojik körlük gibi tematik konuları tek bir karakter olan *Efruz Bey*’in şahsında mücessem hale getirir.

BÖLÜM 3: ÖMER SEYFETTİN’İN SİYASİ VE İÇTİMAİ MESELELERE BAKIŞI

3.1 Ömer Seyfettin’in orduya bakışı

Ömer Seyfettin’in askerlik hayatı ana karargâhı Selanik’te bulunan 3. Ordunun İzmir’deki Redif fırkasında teğmen rütbesiyle başlar. 1903 yılında Makedonya’daki çetecilik faaliyetleri nedeniyle bir süre Pirlepe’de görevlendirilse de 6 Eylül 1904 yılında Kuşadası’ndaki görev yerine döner.

Dayısı Faik Paşa’nın tavsiyesi üzerine, Miralay Thomas ile beraber Aydın Vilayeti Jandarma Okulu’nun kuruluşuna katkı sunar ve burada “Kavaid-i Diniye” hocası olarak göreve başlar.

1903 yılında Makedonya dağlarında çetecilik faaliyetlerini bastırmaya çalışan genç yazar, Türk ordusunun durumunu hiç beğenmez; hatıratına yazdığı “*Ben mükemmel, muntazam, şık bir ordu istiyorum. Ben, hayalimdeki orduyu, hayalimdeki hayatı istiyorum Fakat hakikat hayalin o kadar zıddı ki...*”¹³⁵ sözlerden de anlaşılacağı üzere müellif henüz ilk askeri görevinde olmasına rağmen büyük bir hayal kırıklığı yaşadığı tespit edilebilir

Yazar, genç bir asker olarak ilk görev yıllarında askerliğe ve harp meselesine son derece mesafeli yaklaşır. 24 Aralık 1904 tarihinde *İzmir Dergisi*’nin 43. Sayısında yayımlanan “Sulh Felsefesinden – I” (1904) yazısında harplerin ilk insanlardan kalma vahşi bir miras olduğunu söyler. Müellife göre bir kez silahlar ateşlenmeye başladığında kazanan bir taraf bulunmaz.¹³⁶ Yazarın, 1914 yılında “Osmanlıcılık” ideolojisini gerçekçi bulmayarak eleştirdiği yukarıda ifade edilmişti, oysa 1904 tarihli “Sulh Felsefesinden – I” (1904) yazısında henüz genç bir asker olan müellif “Bütün insanlığın kardeşliği” gibi ütöpik bir fikirden bahseder.¹³⁷ Yazar bu iddiasını “Sulh Felsefesinden – II” (1904) yazısında bir adım daha ileri taşır ve “insaniyet teşkil edilirse” tüm dünyada harpleri durdurmanın mümkün olabileceği tezini savunur.¹³⁸

Yazar, 26 Ağustos 1908 tarihinde kaleme aldığı “Evvela Ordu” (1908) yazısında Avrupalı devletlerin karşısında güçlü bir Osmanlı Devleti’nin ancak güçlü bir ordu ile

¹³⁵ Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 111.

¹³⁶ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 157.

¹³⁷ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 158-159.

¹³⁸ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 163.

mümkün olabileceğini söyler. Öte taraftan, ordunun ciddi bir liyakat problemi ile karşı karşıya olması nedeniyle büyük bir zafiyet içerisinde olduğunu tespit eder. Harbiye’den çıkan genç subayların üstleri tarafından evrak işleri ile oyalandığını ve önemli komutanlıklara siyasi kimselerin atandığını iddia eder. Üst rütbeli subayların birbirlerini tanımadığını yahut rekabet halinde olduğunu belirten müellif, biran evvel ordunun ıslah edilmesi çağrısında bulunur.¹³⁹

Balkan Savaşları (1912) sırasında Karaburun cephesine gönderilen müellif, hatıralarında ordunun durumu için önemli tespitlerde bulunur. Yazar, harp başladığında askerlerin birbirini tanımadığını ve iletişimin kopuk olduğunu belirterek askeriye’nin durumunu “münasebetsiz şartlar” olarak tespit eder.¹⁴⁰

Ordunun ciddi bir iâşe ve ikmal problemi yaşadığını belirten yazar, askerin durumunu ise yorgun ve ümitsiz olarak açıklar. Ordugâhın, merkezle iletişimi bulunmadığını ve stratejik olarak profesyonel bir düzenden çok uzak görünüm sergilediği uyarısında bulunur.¹⁴¹

Ömer Seyfettin’in Balkan Cephesi’nde gördüğü ordu yazar için bir hayal kırıklığı oluşturur. Geniş alana yayılan ve birbirinden habersiz neferler, asker kaçakları ve sefaletle olumsuz hava koşulları eklenince müellif, felaketin kaçınılmaz olduğunu anlamaya başlar.¹⁴²

Yazar, orduya saldırı emri verildiğinde nereye ve kime karşı hücum edileceğinin komutanlar tarafından dahi bilinmediğini söyler. Psikoloji bozulan erlerin birer birer intihar etmeye başladığını belirtir. Henüz sıcak cephe hattına gitmeden; “Artık Rumeli’ni gittiği muhakkak.” Notunu hatıratına kaydeden yazar, bu öngörüsünde yanılmaz.¹⁴³

Yazar ilerleyen günlerde ordunun içerisindeki kaosu arttığını ve İstanbul’un duruma müdahale edemediği tespitinde bulunur. İkmalsiz, habersiz ve ne yaptığını bilmeyen bir ordunun Rumeli’de oradan oraya sürüklendiğini söyleyen yazar, Yunanlılarla mı yoksa Bulgarlarla mı savaşacaklarını dahi bilmediklerini söyler. Merkezden gelen

¹³⁹ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 214-215.

¹⁴⁰ Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 187.

¹⁴¹ Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 189-190.

¹⁴² Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 191.

¹⁴³ Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 192.

resmi haberlerin birbiri ile tutarsız olması nedeniyle binlerce neferin başıboş bir şekilde bölgede sıkışıp kaldığını iddia eder.¹⁴⁴

Yazar, 21 Ocak 1913 tarihinde, 21 askerle birlikte Yunanlılara esir düşer. Teslim olmadan önce kaçmamasının nedeni olarak gidebilecek bir yerinin olmadığı şeklinde izah eder. Bu hadise ile Ömer Seyfettin'in hayatında yaklaşık 10 (on) ay sürecek bir esaret hayatı başlar.

Müellif, 1903 yılında Makedonya'da baş gösteren çetecilik faaliyetleri sebebiyle henüz bir talebe olmasına rağmen mezun edilerek cepheye gönderilir. Bu olay ile beraber askerlik ve harplere mesafeli bir tutum içerisine girer. 1904 yılında kaleme aldığı yazılarında savaşların anlamsızlığı, 1908 yılındaki neşriyatlarında ise ordunun aksaklıklarını dile getirir. 1912 yılında Balkan Savaşları ile cepheye gittiğinde ordunun müşkül durumunu yerinde tespit eder ve bunu notlarına yazar. 1913 yılında esir düşen yazar, yaklaşık 10 (on) ay kadar Atina'da esaret hayatı yaşar. Yurda döndüğünde ise hükümetin 1914 yılında aldığı karar gereği ordudan ihraç edilir. Bu tarihten sonra bir daha askerlik ile ilgilenmez ve yazım faaliyetlerine yönelir.

a. Harp notları

Müellifin 27 Eylül 1328 [10 Ekim 1912], Selanik'te kaleme aldığı ilk notlarda Balkan Savaşları'nın (1912) başlamayacağına dair ümit taşıdığı görülür. 1911 yılında istifasından sonra zorunlu olarak döndüğü askerlik görevinde kendisini henüz bir misafir gibi gören yazar, askerlerin durumunu ise hiç beğenmediğini ifade eder.

4 Teşrinievvel [17 Ekim 1912], Köprülü'de bulunduğu sırada harbin artık başladığını duyduğunu ifade eden yazar, resmi makamların kendilerine hiçbir bilgi vermemesini ise sorumsuzluk ve lakaytlık olarak değerlendirir. 5 Teşrinievvel [18 Ekim 1912] tarihinde kaleme aldığı notlarda hem kendisinin hem de ordunun bîkes durumunu; *"Hareketimiz o kadar hissiz ve maneviyatız ki ancak bir manevra böyle olabilir."* Notuyla defterine kaydeder.¹⁴⁵

Müellif, 15 Teşrinievvel 1328 [28 Ekim 1912] tarihinde not defterine kaydettikleri ise acı tabloyu gözler önüne serer. Sivil Bulgar halkının istihzalarına maruz kalan bir

¹⁴⁴ Alangu, *Ömer Seyfettin İlküçü Bir Yazarın Romanı*, 209-210.

¹⁴⁵ Polat, *Ömer Seyfettin Bütün Nesirleri*, 1057.

ordunun oradan oraya savrulduğunu belirten yazar, Edirne’de gelen zafer haberlerinin yalandan ibaret olduğunun farkında olduklarını söyler. Ömer Seyfettin, henüz düşman askeri ile karşılaşmamış olmasına rağmen ordunun içine düştüğü felaketlerden hareketle savaşın kaybedildiğini ve toprakların elden çıktığını “*Artık Rumeli’nin gittiği muhakkak.*” Sözleri ile ifade eder. Henüz savaşın başında bu ifadeleri kullanan yazarın asıl endişe ise koca vatan topraklarının kaybedilmesi değildir. Yazar, “Ah, acaba aklımız başımıza gelecek mi?” sözlerinden de anlaşılacağı üzere asıl endişesi devleti sevk ve idare edenlerin yönetim anlayışına dair olduğu görülür.¹⁴⁶

Ömer Seyfettin, 1 Teşrinisani [14 Kasım 1912] tarihinde savaşın Osmanlı ordusunun lehine döndüğü haberleri üzerine temkinli yaklaşır. Hüseyin Hilmi Paşa’nın ateşkes görüşmeleri yapmak üzere Avrupa’ya gittiği ve Türk ordusunun taarruz hazırlıkları yaptığı bilgisini öğrendiğinde ise bu teşebbüsleri anlamsız bulur. Müellifin “*Artık bu maneviyatı bozulmuş askerle, harp etmekte ne mânâ var?*” notundan da anlaşılacağı üzere Osmanlı ordusu savaşı da en başından kaybettiği ortadadır.

Yazarın 6 Teşrinisani [19 Kasım 1912] tarihinde aldığı notlardan ordunun zaferi bir yana adım adım esarete yaklaştığını hisseder. “*Florina’ya geldik. İki saat oturduk. Şimdi gene kaçıyoruz. Harp etmeyeceğiz. Yalnız esir olmaktan içtinap edeceğiz.*” Notunda da açık bir şekilde söylediği gibi harbin sonu adım adım esarete doğru gider.¹⁴⁷

Yazar nihayet 7 Kânunusani [20 Ocak 1913] tarihinde düşmana esir düşer. Ömer Seyfettin, esir düştüğü sırada kaçmadığını ve umutsuz bir şekilde teslim olduğunu dile getirir. Subay olması sebebiyle diğer askerlerden ayrı tutulan müellifin yaklaşık 10 ay sürecek bir esaret hayatı böylece başlamış olur.

b. Esaret Notları

Ömer Seyfettin, 21 Ocak 1913 tarihinde esir düştüğünde ilk gece Yunan karargâhında tutulur ve kötü muamele görmez. Yazar, 29 Ocak 1913 tarihinde Yunan hapisanesinde Enver Paşa’nın öldürüldüğüne dair bir haber işittiğinde ruhsal olarak çöker. Yaklaşık bir ay boyunca farklı bölgelerde esir tutulan müellif 28 Şubat 1913

¹⁴⁶ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 1057.

¹⁴⁷ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 1064.

tarihinde vapurla Atina'ya getirilir. Yazar, Atina'daki tablo karşısında şaşkınlığını gizleyemez. Kendisi dışında 32 bin Osmanlı asker Yunanlılar tarafından esir edilerek Atina'ya getirilmiştir.

Atina esareti yazara nispi bir hareket alanı sağlar. Şehirde özgürce dolaşabilen müellif, İstanbul'daki dostları ve ailesi ile de telgraf yoluyla haberleşmeyi başarır. İlerleyen aylarda Balkan Devletlerinin birbiriyle savaşa girişmesi yazara Atina'da iyi gözle bakılmasını sağlar. Yunanlılar, Türk düşmanlığını bir kenara bırakarak Bulgarlara karşı menfi tutum geliştirmeleri esaret altındaki Türk askerlerinin yurda dönüş kapısını aralar.

Yazar, sulh haberini beklediği bir sırada tekrar hapse konulur. İstanbul'a dönüş için her gün kıyıda Türk vapuru bekleyen müellif kendisini biranda Bulgar savaş esirlerinin tutulduğu mahkûm bölüğünde bulur.

Yazar, tüm ümidini kaybettiği sırada 15 Teşrinisani [28 Kasım 1913] tarihinde "Necat" isimli vapurla yurda döneceğini öğrenir.

3.2 Ömer Seyfettin'in maarife bakışı

Ömer Seyfettin, 28 Kasım 1913 tarihinde esaret hayatı sona erdiğinde, 1914 yılı itibariyle askerlik ile de ilişi kesilir. Bu tarihten sonra yazar, bir sivil olarak askerlik sürecinden itibaren yakın alaka gösterdiği maarif meselesi ile ilgilenir.

Yazar, ilk olarak 1904 yılında İzmir'e geldiğinde Miralay Thomas ile beraber *Aydın Vilayeti Jandarma Okulu*'nun kuruluşuna katkı sunar ve burada "Kavaid-i Diniye" hocası vazifesini üstlenir.

1911 yılında askerlik ile ilişkisini ilk kez kestiğinde de edebi faaliyetlerinin yanında öğretmenlik mesleğini tercih eder. Yazar, maarif meselesini Osmanlı Devleti'nin en önemli beka sorunu olarak ele alır. 1903 yılında *Feridun* rumuzuyla *İrtika Dergisi* için kaleme aldığı "Tedrisat-ı İptidaiye Levazımatından Siyah Tahta" (1903) yazısıyla beraber eğitim hakkındaki görüşlerini dile getirmeye başlar. Bu yazısında ders materyallerinin pedagoji usul ve marifeti ile uyum içerisinde olması gerektiğini savunan yazar, henüz eğitime dair ideolojik denilebilecek bir görüş ortaya koymaz.

Ömer Seyfettin'in 1914 yılında *Çocuk Dünyası Mecmuası Neşriyatı*'nda yayımladığı "Mektep Çocuklarında Türklük Mefkûresi" (1914) eğitim meselesi ile ilgili görüşlerini genel bir çerçeveye oturttuğu kaynak olarak okuyucuların karşısına çıkar.

Yazar, öncelikle mefkûrenin tanımını yaparak eserine başlar. Her milletin olduğu gibi Türk halkının da bir mefkûresi olduğu görüşünü dile getirir. Müellife göre, Türk halkının mefkûresini oluşturan en önemli kaide lisandır. Yazara göre; Türkçe konuşan bütün milletler Türk'tür.¹⁴⁸ Bu bağlamda Kürt bir çocuk, Türkçe öğrenip kendisini yetiştirdiğinde Türk'e değil, Türklük mefkûresine hizmet eder; çünkü yazara göre Türk ve Kürt'ün İslam dininden kaynaklanan ortak bir kaderi bulunur.¹⁴⁹

Müellif, maarif meselesinin temeli olan Türklük mefkûresinin üç sacayağı olduğunu söyler. Bunları; "Lisan muhabbeti", "Millet ve Din Muhabbeti" ve "Vatan Muhabbeti"¹⁵⁰ alt başlıkları şeklinde sıralar.

Yazar, "Lisan muhabbeti" alt başlığında belirttiği üzere dilde birlik ve anlaşılır lisan Türklük kimliğini inşa eden en önemli enstrümandır. "Millet ve Din Muhabbeti" alt bölümünde ise Türklüğü sevmek için İslam'ı sevmeyi şart koşar; çünkü yazara göre Türklük İslam'dan ayrı bir mevhum olarak ele alınamaz.¹⁵¹ Müellif, "Vatan muhabbeti" alt başlığında üç tür vatan kavramını ele alır ve bunları yalnızca siyasi kavramlarla düşünölemeyeceğini söyler: Milli vatan, dini vatan ve fiili vatan.¹⁵²

Yazara göre; "Türklük" mefkûresinin eğitim değerleri ile yetiştirilecek çocuklar lisanını sever, dinine bağlı olur, Türklüğü över, şahsi çıkarlarını vatanın çıkarlarının önüne geçirmez. Bu bağlamda, müellife göre, eğitim müfredatı ve pedagojik unsurlar Türklük mefkûresine göre yeniden ele alınmalıdır.¹⁵³

Ömer Seyfettin, 1903 yılında bir asker olarak İzmir'e atandığı ilk günden itibaren maarif meselesi ile yakından ilgilenir. 1911 yılında en büyük ideali olarak gördüğü öğretmenlik görevini yürütmek adına askerlik vazifesinden istifa eder. Müellife göre Türk maarif meselesi Türklük mefkûresi ile birlikte ele alınması gereken bir konudur.

¹⁴⁸ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 194.

¹⁴⁹ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 457.

¹⁵⁰ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 460.

¹⁵¹ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 461.

¹⁵² Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 461.

¹⁵³ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 463.

Ülkede bulunan yabancı misyonlu okulların henüz Türkçe diline hâkim olmayan talebeleri ecnebi dilinin esaslarına göre eğitmesi Türk gençliğini kendi kimliğine karşı tavır almaya zorladığını düşünür.

Yazarın sivil hayatındaki en büyük engel yine harplerdir. 8 Kanun-i Sani 1918 tarihinde ruznamelerine kaydettiği üzere hem maarif meselelerine hem de yazı hayatına en büyük zararı savaş verir. Bu kez bir sivil olmasına rağmen Cihan Harbi yazarın faaliyetlerini olumsuz etkiler. Günlüğüne kaydettiği satırlardan da anlaşılacağı üzere yazar verimli eserler meydana getirebilmek adına sulhun yapılmasını dört gözle bekler:

“Sulhtan sonra bütün kuvvetimle yazı hayatına atılacağım. Pek yaklaştı sanılan sulha kadar da boş durmayacağım. Eser hazırlayacağım. Bazen bugünkü gibi yazmak istemezsem, Emile Zola gibi kâğıtları karalamakla itiyadımı bozmaya çalışacağım.”¹⁵⁴

Ömer Seyfettin, sivil hayatta askerlik ile ilişkisini kesse de eski bir asker olarak savaşa dair görüşlerini dile getirmeyi sürdürür; ancak bu tavrını nesirlerinden çok hikâyelerine yansıtır. Enver Paşa’nın Çanakkale Cephesine gönderdiği aydın kafilesinin içinde bulunanlardan birisi olan yazar, savaşa dair görüşlerini “Eski Kahramanlar” ve “Yeni Kahramanlar” hikâye serilerinde açıklar.

3.3 Ömer Seyfettin’in eleştiriye bakışı

Ömer Seyfettin, çeşitli gazete ve dergilerden edebi, siyasi ve içtimai meselelerle ilgili olarak birçok eleştiri yazısı kaleme alır. Bu yazıların önemli bir kısmı 1911 yılında yayımlanan “Yeni Lisan” (1911) makalesine yönelik aydınların kaleme aldığı olumsuz yazılara cevap niteliği taşır.

8 Haziran 1911 yılında Genç Kalemler Dergisinin 2. Cildinde yayımladığı “Yeni Lisan ve Hüseyin Cahit” yazısında bir münekkit olarak “Yeni Lisan” (1911) makalesine yöneltile eleştirileri tenkit eder.

Edebiyat-ı Cedide yazarları arasında bulunan Hüseyin Cahit Yalçın’ın geçmişte Arapça ve Farsça kaide ve terkiplerin dilin doğasına zarar verdiğini “Kavgalarım”

¹⁵⁴ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 1093.

(1910) esrinde dile getirmesine karşın¹⁵⁵ “Yeni Lisan” (1911) makalesine yönelik eleştiriler içerisine girmesini samimiyetsizlik olarak değerlendirir. Yazar, dildeki yabancı terkipleri lisanın üzerinde bulunan kapitülasyonlar olarak değerlendirir ve Hüseyin Cahit Yalçın’ın da bunun farkında olduğunu savunur.

Ömer Seyfettin, Hüseyin Cahit Yalçın’a cevap niteliği taşıyan “Yeni Lisan ve Hüseyin Cahit” (1911) yazısında kelimelerini oldukça özenle seçer. Bunun iki gerekçesi bulunur; öncelikle müellife göre Hüseyin Cahit Yalçın büyük bir Türk edibidir ve fikirleri ile *Yeni Lisan Hareketi*’ne büyük katkılar sunabilir. İkinci bir gerekçe ise Hüseyin Cahit Yalçın’ın İttihat ve Terakki Cemiyeti ile yakın ilişkileri bulunur. Müellif, edebi bir tartışmanın politik bir polemik yaratmamasına özen gösterir.

Yazar, bir münekkittir olarak eleştiri ahlakını kurumsal bir çerçeveye oturtur. 25 Eylül 1918 yılında *Akşam* gazetesinde neşrettiği “Tenkidin Faydası” (1918) yazısında tenkit geleneğini sanat ve içtimai hayatta hastalıkları giderecek, aksaklıkları giderecek ve muhteris olarak tanımladığı kişileri susturacak bir uğraş olarak tanımlar.¹⁵⁶

Müellif, “Tenkidin Faydası” (1918) yazısında öncelikle eleştirinin tanımını yapar ve ispatsız eleştiriye “suikast” olarak değerlendirir. Eleştirinin nasıl yapılacağı sorusuna verdiği cevapta ise eleştiri hükümlerin esere yönelik olup şahsi tahlillerden kaçınması gerektiğini vurgular.

Müellif son olarak tenkidin kimin tarafından yapılacağı sorusuna ise “hükm-i karakuşi” vermeyen herkesin eleştiri yapabileceğini söyler. Yani vehimlerden hareket etmeden ispata dayalı analitik yorumlamalar yaparak eleştiri ahlakını koruyan herkesin eleştiri yapabileceğini söyleyen yazar, eleştirmen olmak için bir unvan ya da sığata hacet olmadığını söyler.

Yazar, 3 Nisan 1914 tarihinde Zekâ Dergisi’nin 25. Sayısında kaleme aldığı “Matbuatta Palavra” (1914) yazısında ise “Tenkidin Faydası” (1918) belirttiği ilkelere ters düşecek şekilde gazeteci Ali Kemal ile kişisel polemığe girer. Hem Ömer Seyfettin hem de Ali Kemal karşılıklı olarak fikri tartışmayı bir kenara bırakarak şahsiyetleri üzerinden sert bir münakaşaya girer. Yazar, aynı yazıda Ali Kemal’in yanı sıra filozof

¹⁵⁵ Hüseyin Cahit Yalçın, *Kavgalarım* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1910), 300.

¹⁵⁶ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 582.

sıfatı ile anılan Rıza Tevfik'in şahsına da sert eleştiriler yönelir. Eleştirilerini hakaret düzeyine taşıyan, müellif Rıza Tevfik'e budala demekten çekinmez, yazının son paragrafında ise yazar ettiği hakaretin farkında olduğunu ama Rıza Tevfik'in kendisini mecbur kıldığını söyler.

Ömer Seyfettin, 23 Nisan 1914 tarihinde yine Zekâ Dergisi'nde yayımladığı “Bir Cevap” (1914) yazısında Rıza Tevfik'e hücumlarını sürdürür. Yazar, “Bir Cevap” (1914) yazısında önceki yazılarında ifade ettiği ağır sözler için “şaka” yaptığını belirtse de eleştirilerini yine Rıza Tevfik'in şahsında hakarete varan ifadelerle sürdürür.

Sonuç olarak görülüyor ki Ömer Seyfettin, eleştiri ahlakının önemini vurgulayan ve bu doğrultuda nesirler kaleme almış olsa dahi siyasi cereyanların atmosferi içerisinde birçok eleştirisinde kendi ilkelerinden sapar. Rıza Tevfik ve Ali Kemal başta olmak üzere birçok aydın ve gazeteci ile şahsi kavgalara varan eleştiri yazıları kaleme alır.

Yazarın şahsi polemikleri bir kenara bırakıldığında nesirlerinde bir münekkit olarak en çok “Osmanlılık” ideolojisini hedef aldığı görülür. Müellif, 14 Nisan 1914 tarihinde Tanin Dergisinin 1906. Sayısında kaleme aldığı “Kasti Anlaşmazlıklar” yazısında Osmanlılık düşüncesini düveli ve içi boş bir tanımlama olarak ele alır. Ömer Seyfettin'e göre; Osmanlılık ideoloji altında bir cemaat bulunmaz, dil birliğinin olmasına hacet görülmez ve Türk kimliğini inşa edecek bir mefkûre söz konusu olamaz.¹⁵⁷ Böylesi bir ideolojinin zamanın siyasi ve içtimai gerçekleri ile örtüşmediğini savunan yazar, Osmanlılık düşüncesini bir heyula ve ayağı yere basmayan bir ütopya olarak değerlendirir.

Müellif, Osmanlılık düşüncesinin iflasını ise Rumeli de yaşanan faciayı göstererek mücessem hale getirir. Balkan Savaşları sırasında cephede bulunan ve savaşın sonlarına doğru esir düşen eski bir asker de olan yazar; ne Bulgarların ne de Rumların kendisini hiçbir vakit Osmanlı olarak görmediğini söyler. Şimdi aynı hata ile Anadolu'da aynı maceralara girişmenin yeni bir Balkan faciası ile sonuçlanacağı kanaatini taşır.

¹⁵⁷ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 347.

3.4 Ömer Seyfettin'in aileye bakışı

Ömer Seyfettin, 1915 yıllarında Dr. Besim Bey'in kızı Calibe Hanım ile yaptığı evlilik kısa ömürlü olur. Yazarın, aile hayatını sürdürememesinin en önemli nedeni eşi Calibe Hanım ile farklı hayat görüşlerine sahip oldukları yazarın günlükleri, çeşitli dergi ve gazetelerde kaleme aldığı yazılardan anlaşılır.

Batılı bir eğitim alan Calibe Hanım'ın beklentileri karşısında müellif, 4 Eylül 1918 tarihinde günlüklerine “*Bir alafrangalık müptelası karşısında kaldığımı anlayınca titredim.*” dizelerini neşreder.

Yazar, 1905 yılında kaleme aldığı “İlk Namaz” hikâyesinden başlayarak anne figürünü ailenin mihenk taşı olarak ele alır. Anne; merhameti ve bilgeliği ile aile mevhumunu ayakta tutan yegâne unsur olarak yazarın hem nesirlerinde hem de hikâyelerinde öne çıkar.

Muharrem Dayanç “Ömer Seyfettin'in “İlk Namaz”ından Anneli Dersler Çıkarmak” (2020) makalesinde Ömer Seyfettin'e göre anne mevhumunu Türk-Müslüman kadın tipolojisinin mücessem bir örneği olarak ele alır.

Dayanç, yazarın annenin ailedeki konumunu yalnızca bir figür olarak değil, mecazi anlamda bir “sıla” olarak da ele aldığı değerlendirmesinde bulunur. Anne mevhumu; Kuran okuyan, çocuğunu şefkatle namaza kaldırarak iyiye sevk eden nurani bir varlık olarak okuyucunun karşısına çıkar.¹⁵⁸

Dayanç yazısının devamında Ömer Seyfettin'in nesirlerinde ve hikâyelerinde savunduğu İstanbul Türkçesi'nin anne figürünün bir mirası olduğunu “*Buna ek olarak annelerin dil öğrenmedeki esas aktör; dilin/kültürün ilk aktarıcıları olmaları da göz önünde bulundurulduğunda davranışlarına, diline, üslubuna sinmiş bu incelikten hareketle anne, milli edebiyatın temel uhdellerinden biri olarak ‘İstanbul hanımefendilerinin kullandığı Türkçe’nin prototipi olarak görülebilir.*” sözleriyle ortaya koyar.¹⁵⁹

Yazar, ailede anne mevhumunun konumunu tayin ederken çocuğun terbiyesini hassasiyetle işler.

¹⁵⁸ Muharrem Dayanç, “Ömer Seyfettin'in “İlk Namaz”ından Anneli Dersler Çıkarmak” Haz. Hülya Argunşah (Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2020) 95.

¹⁵⁹ Dayanç, “Ömer Seyfettin'in “İlk Namaz”ından Anneli Dersler Çıkarmak”, 396-397.

9 Mayıs 1908 tarihinde *Haftalık İzmir Dergisinin* 34. Sayısında *Süheyl Feridun* rumuzuyla kaleme aldığı “Çocuklarımız – I” (1908) yazısıyla talebelerin henüz kendi dillerini dahi tam manasıyla öğrenmeden Fransızca gibi ecnebi lisanları öğrenmesini Türk eğitimine vurulan önemli bir darbe olarak ele alır.¹⁶⁰

Yazar, 16 Mayıs 1908 tarihinde yine aynı mecrada kaleme aldığı “Çocuklarımız – II” (1908) yazısında bu kez ezbere dayanan yabancı dil eğitiminden geçen talebelerin ezberci bir müfredatla yetiştiği eleştirisinde bulunur.¹⁶¹

Ömer Seyfettin’in konuyla ilgili neşrettiği son yazısı ise “Çocuklarımız – III” (1908) ismiyle 29 Nisan 1912 tarihinde *Yirminci Asırda Zekâ Dergisi*’nin 4. Sayısında yayımlanır. Yazar, ilk iki makalesinde neşrettiği görüşleri tekrar eder ve bir talebeye kendi dili en iyi biçimde öğretilmeden yabancı lisanla eğitim verilmesinin sakıncalarını aktarır.

Müellif, 31 Mayıs 1909 tarihinde *Kadın Dergisinin* 29. Sayısında kaleme aldığı “Müstakbel Validelerine” (1909) yazısında ailede anneye biçtiği görev “beşeriyeti ezen sefaletlere nekabil görecektedir siz himmet edeceksiniz” sözleri ile daha ileri bir boyuta taşır.¹⁶² Bu çerçevede yazar “nasıl” sorusuna ise annenin toplumdaki konumunu yeniden ele alarak cevap verir. Yazar, annenin aynı zamanda toplumun önemli bir bireyi olarak kendisine biçilmiş rolleri “hevai ve muhhayel” bir biçimde sarsması ile mümkün olacağını söyler. Bunun için annelerin akla ve mantığa dayanmayan, fenni bilginin süzgecinden geçmemiş hiçbir bilgiye göre hareket etmemesi tavsiyelerinde bulunur. Yazar, bu minvalde hıfzıssıhhada iştigal eden, şiir yazan/okuyan ve dünyayı takip eden annelerin yeni nesilleri inşa etmesi çağrısında bulunur.

3.5 Ömer Seyfettin’in kadına bakışı

Ömer Seyfettin, kadını Müslüman-Türk kültürünün sonraki nesillere aktarılmasında başat aktör olarak ele alır. Yazara göre; çocuk, dil eğitimi başta olmak üzere Türk kimliğinin oluşturan en önemli unsurlar kadın vasıtasıyla çocuğa aktarılır. Bu bağlamda 1918 yılında *Türk Kadını Dergisi*’nin 15. Sayısında kaleme aldığı “Genç

¹⁶⁰ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 189.

¹⁶¹ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 193.

¹⁶² Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 217.

Kızlarımız İçin Altı Derste Tabii Yazmak Sanatı” (1918) yazısından başlayarak kadının entelektüel birikimi üzerinde hassasiyetle durur.

Yazar; kadının milli lisanın bir gereği olarak sade Türkçe yazmak konusunda tercihte bulması gerektiğini söyler. Medreselerdeki irfanı gayri milli olarak tanımlar ve eskilerin zevklerinin hastalıklı olduğunu söyleyerek tevessül edilmemesi konusunda uyarır. Arapça ve Acemce terkiplerle cemlerin kadının kalemine yakışmayacağı tavsiyesinde bulunur.

“Genç Kızlarımız İçin Altı Derste Tabii Yazmak Sanatı” (1918) yazısının devamı olarak aynı dergide kaleme aldığı “Yazmak Heves Etmeden Okumak” (1918) makalesinde kadınlar için sıraladığı önerilerin başında doğru bir okuma yapmak gelir. Yazar bu yazısında “Odesa” ve “Homere” gibi kanonların okunması tavsiyelerinde bulunur. 1919 yılında kaleme aldığı “Eski Üslup İtikadı”(1919) yazısında ise bir kadının yazı üslubunu gerçek anlamlarla oluşturması gerektiği tavsiyelerini sıralar. *Türk Kadını Dergisi*’nin 21. Sayısında kaleme aldığı “Manasızlıklardan Sakınmak” (1919) yazısında; hikâye veya nesirlerin bir mana taşıması gerektiği görüşünü savunur. Biçimsel zevklerle kaleme alınan yazıların daha doğmadan öleceğini savunan yazar, bir kadının kaleme aldığı cümlelerin bir teze hizmet etmesi gerektiği görüşünü savunur.

Ömer Seyfettin, kadını ailenin mihenk taşı olarak ele alsa da politik hayat başta olmak üzere kadının kamusal alanda daha görünür olması gerektiğini savunur. Yazar, kadınların bu uğruda bir cemiyet kurarak hakları savunması gerektiği görüşünü dile getirmekten çekinmez. Yazar, 27 Nisan 1911 tarihinde, *Musavver Kadın Dergisi*’nin 2.sayısında kaleme aldığı “Bir Teklif” (1911) yazısında memleketteki tüm cehaleti engelleyecek yegâne unsurun kadınlar olduğunu söyler. Türk kadınına görmezden gelen ve ciddi bir eğitim/terbiye sürecinden mahrum edecek her hükümetin maarif ve toplumsal konularda başarısız olmasının kaçınılmaz olacağını belirten müellif, “*Osmanlı Hanımları Tamim-i Maarif Cemiyeti*” isminde bir kadın hareketinin kurulmasını teklif eder. Bu cemiyetin asli amacı Türk kadınına eğitmek olacaktır, Ömer Seyfettin’e göre; yüzyılın yetkinliklerine göre yetişmiş Türk kadını Maarif

Vekâletinin ulaşmakta aciz kaldığı sahalarda Türk çocuğunu üstün donanımlarla eğiteceğine inanır.¹⁶³

Yazar, *Diken Dergisi*'nin 5. Sayısında Jülide isimli bir kadın okuyucusunun tüm erkekleri hareme hapsederek kamusal alanı kadınlara bırakma fikrini “Jülide’den Bana Mektup” (1919) ismiyle aynen yayımlar. Yazar, bu mektubu onayladığını belirtmez; ama mektubu yayımlayarak en radikal kadın hakları görüşlerine dahi ılımlı yaklaştığını ortaya koyar.

Yazar, kadının haklarını ve konumunu güçlendirmek adına yalnızca hikâyeleri ve nesirleri ile destek vermez, Fransızcadan çevirdiği metinlerle konuya desteğini ortaya koyar. *Edebi Serbest İzmir* gazetesinin birinci sayısında Marcel Prevost’tan Türkçeye çevirdiği yazıda müellif, izdivacın aşksız bir iğfale neden olduğunu göstermiş olur ve bu yazıyla o dönemde istekleri dışında evlendirilen kadınların yaşadığı problemlere dikkat çeker.

3.6 Ömer Seyfettin’in jimnastiğe bakışı

Ömer Seyfettin, toplumun aksayan birçok yönünü bir aydın olarak ele alırken jimnastik meselesine ayrı bir parantez açar. Yazara göre; sağlıklı bedenlere sahip talebelerin yetişmesi pedagojik eğitimin en önemli unsurlarından birisidir.

Yazar, ilk kez 1 Ekim 1904 tarihinde *İzmir Dergisi*'nin 33. Sayısında kaleme aldığı “Jimnastiğe Dair-I” (1904) yazısıyla konuyla ilgili görüşlerini açıklamaya başlar.

Müellife göre hayat harekettir, ancak bu kişinin kaslarını şişirip sağlıksız sporlara tevessül etmesi anlamına gelmez. Bunun yerine jimnastik sporu ile alakadar olup kondisyonu güçlendirmek gerekir. Bu sayede kişi kendisini her türlü hastalıktan korurken sağlık bir toplumun ortaya çıkmasına hizmet eder. Yazar, devamında kalp ve adalelerin jimnastikle yorulup hastalandığı görüşlerin aksine sporun bu uzuvları güçlendirdiği tezini savunur. Sağlıklı ve uzun ömür sürenlerin incelenmesi halinde bu kişilerin mutlaka jimnastikle alakadar olduğunu ifade eder. Bu görüşleri ortaya atan

¹⁶³ Ömer Seyfettin'in “Bir Teklif”(1911) yazısında “Biz” birinci çoğul zamiri ile metnini kaleme alması nedeniyle yazının müellifin görüşünden ziyade bir okur mektubu olduğunu düşünen araştırmacılar da bulunur. Yapılan kaynak taramalarında bu iddiaları kanıtlayacak bir delil bulunamadığından metnin bizzat yazarın kaleminden çıktığı ön kabulünden hareket edilmiştir.

yazar son olarak jimnastiğin mekteplerde zorunlu bir şekilde öğretilmesi gerektiğini savunur.

Aynı derginin 39. Sayısında yayımladığı “Jimnastiğe Dair – II” yazısında ise kendi hayatından örnekler sunarak jimnastiğin önemini vurgular. Yazar; “*Hâlbuki jimnastiğin, harekât-ı sakile gayri tabiyeinin fenalıkları, jimnastiğin fevaid-i mazmunesi kadar malumdur.*” Sözleri ile bu spora yönelik olumsuz eleştirilere cevap verir.

Yazar, 9 Temmuz 1911 yılında *Genç Kalemler Tahrir Heyeti* imzasıyla *Yeni Hayat Kitapları*’ndan yayımladığı “Milli Jimnastik” (1911) yazısında jimnastiği bu kez milli bir mesele olarak ele alır.

Yazının başında “Jimnastiğe Dair I-II” (1904) yazılarında olduğu gibi bu sporun önemine, eğitimdeki yerine ve sağlık için yararlarına değinen müellif; diğer yazılarında bulunmayan bazı ayrıntılara girer. Jimnastiğin de milli kimliğin bir parçası olduğunu savunan yazar; güreş, binicilik, koşu, yüzgeçlik ve silahşorluğu Türklerin milli jimnastikleri olarak ele alır.

Yazar, güreşi milli bir spor olarak ele alsa da zeytinyağı ve cahilane olarak tanımladığı adetlerle yapılan türü reddeder. Güreş jimnastiğin kaidelerini uzun uzun anlatan yazar, bu sporun kas gücü kadar zekâyâ dayanan bir stratejiye sahip olduğunu söyler. Binicilik jimnastiği ise yazara göre; bir ata sporudur ve ihmal edilemez. Müellif, bu sporun vücuda olan yararları kadar Türklük bilincini de besleyecek bir milli kimlik unsuru olduğunu söyler.

Ömer Seyfettin, saydığı maddelerin ihmal edilmesi halinde Bizans ve Romalıların başına geldiği üzere fiziğini kaybeden Türkleri zamanla Türklüklerini de kaybedeceği iddiasını dile getirir.

3.7 Ömer Seyfettin’in politikaya bakışı

Hikâye, roman ve şiir yazarı olan Ömer Seyfettin, 1908 yılında meydana gelen *İkinci Meşrutiyet* hadisesi ile edebi eserlerine siyasi ve içtimai konuları dâhil eder. Siyasi konuların nesrindeki yansımaları ise edebi çalışmalarından daha hızlı ve eleştirel olur.

1908 yılından başlanarak mercek altına alınan nesirlerinin dili henüz kendi kimliğini bulmamış Ömer Seyfettin eserlerinin yansıması olarak okuyucunun karşısına çıkar. Arapça ve Farsça sözcükler ile kullanılan terkipler henüz *Edebiyat-ı Cedide* yazarlarının etkisinde olan şiir ve hikâyeleri ile benzerlik gösterir.

Yazar; 1908 yılı sonrası nesirlerinde, Osmanlı Devleti idaresini yaklaşık 33 (otuz üç) sene elinde bulunduran Sultan İkinci Abdülhamid'in "İstibdat" rejimini, hürriyetin ilan edilmesi ile beraber eserlerinde sert bir şekilde tenkit eder. Bu bağlamda 1 Ağustos 1908 tarihinde *Haftalık Serbest İzmir Gazetesi*'nin 46. Sayısında kaleme aldığı "Hedm-i İstibdat" (1908) yazısıyla yönetime karşı politik fikirlerini açık bir şekilde ifade etmeye başlar.

3.7.1 İstibdat karşıtı olarak Ömer Seyfettin

Müellif, "Hedm-i İstibdat" (1908) yazısına öncelikle Meşrutiyet'in ilanı ile toplumda meydana gelen heyecan dalgasını resmederek başlar; ama gazetede gördüğü bir haber aydın olarak kendisini rahatsız ettiğini dile getirir. Gazetede bahsi geçen konu, Sultan Abdülhamid'e yakın isimlerden Arap İzzet Paşa'nın yüklü miktarda bir para ile kaçtığına dair şayiaları içerir.

Yazar, bir devr-i sabık oluşturularak "İstibdat" rejimine katkısı bulunan herkesin yargılanmasını talep eder. Aksi halde halk yığınları hürriyet bayramını kutlarken kendisi gibi mütefekkirlerin derin matem içerisinde sürükleneceğini belirtir.¹⁶⁴

Rejime yönelik tepkisini daha ileri boyutlara taşıyan mütefekkir; *Mektepler Müfettişi İsmail Paşa, ferik Tevfik Paşa, Fuat Paşa ve Yüzbaşı Refik Paşa* gibi Sultan Abdülhamid yönetiminde ve bilhassa "İstibdat" rejiminde önemli görevler üstlendiğini düşündüğü kişilerin yakalanarak tevkif edilmesini ister. Aksi halde "*ıyd-ı ekber-i milli onların kör olan vicdanlarına ra'ş'e vermez mi?*"¹⁶⁵ hayıflanmasında da görüldüğü üzere hürriyete gölge düşeceğini belirtir.

Yazar, "Hedm-i İstibdat" (1908) yazısından yaklaşık iki hafta sonra, bu kez "Mebus Kimi İntihab Edelim?" (1908) yazısını neşreder.¹⁶⁶ Meclisin yeniden açılacağı ilan edildikten sonra İzmir ahalisinin apolitik tavrı, yazar için hayal kırıklığı oluşturur.

¹⁶⁴ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 205.

¹⁶⁵ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 207.

¹⁶⁶ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 208.

Halkın ancak zenginlerin siyaset yapabileceklerine dair yaygın inancının aksine müellif, esas olanın liyakat olduğunu “Mebus Kimi İntihab Edelim?” (1908) yazısında vurgular.

Yazara göre mebus olacak kişide olması gereken nitelikler şöyle sıralanabilir; tahsilli olmalı, yabancı dillerden en az birine hâkimiyeti olmalı ve Batı siyasetinin künhüne vakıf olmalıdır. Bütün bu nitelikleri saydıktan sonra yazar, “eşrafımızın içinde malumat-ı iptadiye-i siyasiyesi bile haiz kimse yoktur”¹⁶⁷ sözleri ile mevcut ahvalin eleştirisini dile getirir.

3.7.2 Ömer Seyfettin’in savaşa bakışı

23 Ağustos 1909 yılında *Silah Dergisinin* 3. Sayısında yayımlanan “Antimilitarizm” (1909) yazısı bir mütefekkir olarak Ömer Seyfettin’in dünya siyaseti ve gidişatı hakkında sıra dışı tespitlerini içerir.¹⁶⁸

Yazar, “Antimilitarizm” (1909) yazısının hemen girişinde Batı devletlerinin arasındaki siyasi havanın patlamak üzere olan bir volkan gibi fokurdadığını tespit eder. Müellif, son yıllarda Batı siyasetinde ortaya çıkan “Sosyalizm” ideolojisinin askerlik aleyhinde bir fikir olarak ele alır. Oysa bu ideolojiyi, Batı ekonomisinin doğal kaidelerine aykırı bir görünüm sergilemesi nedeniyle hayalperestlik olarak niteler. Yazar, insanoğlunun tüm tarihinin savaşlar ve felaketlerle dolu olduğunu belirterek antimilitarist bir rejimin yeryüzünde kurulmasının mümkün olamayacağını savunur.

Ömer Seyfettin, sosyalist ideolojinin Batı siyasetinde antimilitarist bir hüviyet bürünerek içtimai hayatı etkilemeye çalışıyorsa da esasen yeni ve şedit bir savaşın alt yapısını oluşturduğunu iddia eder.

3.7.3 İttihat ve Terakki ve Ömer Seyfettin

Yazarın, Ali Canip Yöntem aracılığı ile *İttihat ve Terakki Umumi İdaresi* üyesi Ziya Gökalp ile tanışması¹⁶⁹ sonrası edebi sahada “Yeni Lisan” (1911) makalesi ile büyük bir değişim rüzgârı başlar. Müellif, hikâyelerinde kullandığı dili yabancı terkiplerden

¹⁶⁷ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 211.

¹⁶⁸ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 220.

¹⁶⁹ Alangu, *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*, 141-142.

arındırarak akıcı ve anlaşılır bir edebi lisan tercih eder. Bu tercihin 1911 yılı sonrası nesirlerine de yansıdığı görülür.

Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” (1911) makalesini yayımladıktan sonraki yazılarında edebi hadiselerle politik meseleleri birlikte ele alır. Nesirlerindeki ve hikâyelerindeki değişimin en önemli nedenlerinden birisi yazarın *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ile kurduğu yakın ilişkiler neden olarak gösterilir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ile 1911 sonrası müellifin bağları güçlense de cemiyete olan hayranlığı daha gerilere dayanır. 31 Mart Vakası meydana geldiğinde isyanı bastırmak üzere Rumeli’den sevk edilen *Hareket Ordusu*’nun neferleri arasında Ömer Seyfettin de bulunur. 1910 yılında yayın faaliyetine *Hüsn ve Şiir* (1910) olarak başlayan *Genç Kalemler Dergisinin* (1911) başında bulunan İsmail Sübhü ve H. Hüsnü *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’nin önemli isimlerinden Dr. Nazım Bey’i yeğenleridir. Yine Ziya Gökalp’in katılımı öncesinde *Hüsn ve Şiir Dergisi’nin* (1910) yazar kadrosunda bulunan ve derginin adının “Genç Kalemler” olarak değiştirilmesini teklif eden Akil Koyuncu *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’nin önemli isimleri arasında bulunur.

Ömer Seyfettin, 1911 yılında askerlikten istifa ettiğinde ordu tazminatı *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’nin ileri gelenleri tarafından ödenir. Sivil hayata döndüğünde geçimini öğretmenliğin yanı sıra yayın dünyasında neşrettiği hikâye ve nesirlerden sağlayan yazar, *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’nin propagandasını misyon edinen *Halka Doğru* ve *Türk Sözü* gibi mecralarda yazar.

Yazarın *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ile kurduğu ilişki bu kadarla sınırlı değildir. Eşi Calibe Hanım’ın babası Doktor Besim Edhem Bey, cemiyetin ileri gelenlerinden birisidir. Bu izdivaca vesile olanlar da *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’nin önemli isimleridir.

Bu bağlamda yazarın politik nesirleri *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ile örtüşen bir yol izler. 30 Nisan 1914 tarihinde kaleme aldığı “Halk Nedir?” (1914) yazısında çoğunlukla edebi sahanın uğraş alanı olan lisanı politik bir kavram olan “halk” tanımlaması ile birlikte izah etmesinin en önemli nedenlerinden birisi de bu gerekçe olduğu görülür.

Müellif, eski şairlerin halkın his ve düşüncelerini önemsemeden meydana getirdikleri külliyatı bir çeşit “Enderun Lisanı” olmakla suçlar. Şairlerin İstanbul Türkçesi ve halkın kullandığı lisandan uzak bir dil tercih etmesi sebebiyle “millet” mevhumu oluşmadığı gibi Osmanlı coğrafyası dışındaki Türk halkları ile kültürel bağların kopmasına neden olduklarını savunur.¹⁷⁰

Müellifin 30 Temmuz 1914 yılında *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’nin propaganda mecralarından birisi olan *Türk Sözü Dergisinin* 15. Sayısında yayımlanan “Sağlam Zemin” (1914) yazısında bu kez “lisan” ve “vatan” kavramını birlikte ele alır. Yazar, daha önce halk nedir sorusunun cevabını aradığı “Halk Nedir?” (1914) yazısında millet mevhumunu oluşturan en önemli argümanın dil olduğunu söyler. Bu kez vatan mevhumunun da ancak dil ile idrak edilebileceğini savunur. Yazara göre halkın kullanmadığı dilde kaleme alınan eserler vatansız olmaları münasebetiyle ölüme mahkûm olur.¹⁷¹ Yazar bu bağlamda İstanbul Türkçesini esas lisan ve hece veznini milli ölçü olarak ele alır.

Ömer Seyfettin’in 1914 yılında *Matbaa-i Hayriye ve Şükerası*’nda yayımlanan “Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset” (1914) çalışması *İkinci Meşrutiyet* sonrası siyasi olaylara genel yaklaşımını yansıtır.

Müellif, “Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset” (1914) yazısında öncelikle hürriyetin ilanı ile ortaya çıkan bayram havasının aldaticılığına işaret eder. *Meclis-i Mebusan*’ın açılmasından sonra meclise gönderilen vekillerin Sultan İkinci Abdülhamid dönemi yönetiminden fikri anlamda bir farklarının olmadığını iddia eder.¹⁷²

Müellife göre Meclis-i Mebusan’ı oluşturan kişiler Türklüğü yok sayan, gayri milli bir maarif ile yetişmiş ve Batının kuklası kişilerden oluşur. Bu bağlamda ilk meclisin “Osmanlıcılık” ideolojisine yaslandığını düşünür ve sert eleştiriler yöneltir. Yazara göre; Osmanlıcılık anlayışı mefkûresiz ve dinsiz bir Türk yaratma projesinden ibaret tehlikeli bir ideolojidir.¹⁷³

¹⁷⁰ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 359.

¹⁷¹ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 430.

¹⁷² Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 474.

¹⁷³ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 475.

Ömer Seyfettin, “Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset” (1914) yazısında özellikle Balkan Savaşları sonrası bölgenin hızla el değiştirmesi ile “Osmanlıcılık” ideolojisinin çöktüğünü “*Biz mefkûresiz Türkler Rumeli’de bir sabun köpüğü gibi eridik*” sözleri ile ifade eder. Milliyetçilik fikrini ise yalnızca “Türkçülük” ideolojisi üzerine inşa etmez, müellif İslam dinini de Türk kimliğinin önemli bir parçası olarak ele alır. Bu bağlamda Türk’ün bir Arap yahut Kürt ile mefkûresinin çatışması söz konusu olamaz, ancak Batılı devletlerle mefkûre çatışmasını kaçınılmaz bir sonuç olarak değerlendirir.¹⁷⁴ Müellif yazının ilerleyen kısımlarında *İttihat ve Terakki Cemiyetini* Türklük mefkûresini içtimai hayata tatbik etmek için çalışan bir cemiyet olarak ele alır.¹⁷⁵ Yazar, siyasete mesafeli yaklaşımını “Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset” (1914) yazısında terk eder ve *İttihat ve Terakki Partisi* ile yollarını ayıran kişilerin Türklüğe ihanet ettiğini ve siyasi bir cinayet işledikleri suçlamasında bulunacak kadar siyasi atmosferin içerisine girer.¹⁷⁶

Ömer Seyfettin, büyük bir inançla *İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin* politikalarını destekler ve birçok yazı kaleme alır; ancak *Cihan Savaşı, İttihatçı ileri gelenlerinin 1918 yılında ülkeden kaçmaları ve yabancı güçlerin Anadolu’yu işgal etmeye başlaması* gibi gelişmeler yazar için büyük bir hayal kırıklığına neden olur. 1919 yılında *Diken Dergisi’nin* 2. Sayısında “Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür” (1919) isimli kısa bir yazı kaleme alır. Daha önce İttihat ve Terakki karşıtı olmayı “Cinayet” olarak tanımlayan müellif, bu kez “*İttihatçıların asıl en büyük cinayeti fikir hürriyetine bile meydan vermemeleriydi*”¹⁷⁷ sözleri ile asıl siyasi ve fikri cinayetler işleyenin İttihatçılar olduğunu itiraf eder.

Ömer Seyfettin, henüz *İttihat ve Terakki Cemiyeti* lider kadrosu ülkeden ayrılmadan önce partinin genel politikalarına sert eleştiriler yöneltmeye başlar; ama yazarın geçmişte cemiyetle kurduğu ilişki Ali Kemal gibi yazarların, müellif hakkında sert yayınlarda bulunmasına neden olur.

Ali Kemal’in Ömer Seyfettin’i İttihatçı olmakla isnat ettiği yazılar sonrası, 1919 yılında *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde “Ali Kemal Bey Jurnalci Değil Midir?”

¹⁷⁴ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 481.

¹⁷⁵ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 486.

¹⁷⁶ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 487.

¹⁷⁷ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 695.

(1919) yazısını kaleme alan müellif muhatabını Sultan Abdülhamid’e jurnal yazmakla itham eder.

Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki mensuplarının birer birer yargılandığı günlerde Ali Kemal’i hala jurnalcilik ile isnat etmesi, cemiyete karşı cephe alsa da hala hürriyet taraftarı olduğunu gösterir. Yazar, kendisine yöneltilen suçlamaları yapan gazetecinin nazırlık beklentisi ile bunları yaptığını savunarak kendisinin geçmişle hesaplaştığını ancak nedamet getirecek bir hata içerisine girmediğini savunur.

Nitekim müellif, bu tartışmalardan çok önce *Diken Dergisi*’nin 1. Sayısında kaleme aldığı “Siyasi İcmal” (1918) yazısında bir cadı avına dönüşen İttihatçılık ithamını sert bir şekilde eleştirir. Yazar, “Geçmişe mazi, yenmişe kuzu derler.” Sözleriyle eleştirdiği devri sabık taraftarlarını samimiyetsiz olmakla eleştirir.

Müellif, *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde 1919 yılında neşrettiği “Bizde Fırkalar” (1919) yazısında siyasete olan ümidini tamamen kaybettiğini ifade eder. İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne olan inancı ve mücadelesi iktidar oyunları nedeniyle sarsılan yazar, siyasi fırkaların yalnızca kendi menfaatleri etrafında örgütlenen yapılar olduğunu dile getirir.

“Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset” (1914) yazısında *İttihat ve Terakki Cemiyeti*’ni Türkçülük mefkûresinin sarsılmaz bir kalesi olarak resmeden yazar, “Bizde Fırkalar” (1919) yazısında ne geçmişte ne de hali hazırda kurulan hiçbir siyasi fırkanın Türklük mefkûresine hizmet etmediğini beyan eder.

Ömer Seyfettin’in *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ile yüzleştiği bir diğer yazısı *Zaman* gazetesinde 1919 yılında yayımlanan “Türkçülük Meselesi ve İttihat ve Terakki” (1919) olur. Müellif, “Bizde Fırkalar” (1919) yazısında dile getirdiği görüşleri genişletir ve İttihat ve Terakki Cemiyeti’ni hiçbir zaman “Türkçü” olmamakla isnat eder. Yazara göre cemiyet, Türkçülük mefkûresini güçlendirmek yerine imparatorluk idealini güçlendirme hülyasına kapıldığı için ülkenin büyük felaketler yaşamasına sebep olur.

Yazar, bir yandan İttihat ve Terakki Cemiyeti ile yüzleşirken bir yandan devri sabık oluşturmak suretiyle tüm Türk milliyetçilerini hedef alan eleştirilere karşı 1919 yılında *İfham Dergisinin* 51. Sayısında “Türk Milliyetperverleri”(1919) yazısını kaleme alır.

Özellikle İstanbul’da bir cadı avına dönüşen “İttihatçı” paranoyasından en büyük zararı Türk mefkûresi görür. Türkçülüğü, İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin genel ideolojisi olarak değerlendiren İstanbul’daki yeni hükümet ve gazeteler peşi sıra Ziya Gökalp ile Türk milliyetçilerini hedef alır. Müellif böylesi siyaseten karışık ortamda Türkçülüğün ne olduğu ve Türkçülerin kim olduğunu sert sözlerle tekrar okuyucusu ile paylaşır.

Yazar “Türk Milliyetperverleri”(1919) yazısında Türk milliyetçiliğini/milliyetçileri kamuoyundaki bilgi kirliliğinin aksine ikiye ayırır. İlki yalnızca lisan ve edebiyat sahasındaki çalışmalar ile öne çıkar. İkinci gruptaki Türk milliyetçileri ise siyasi çalışmalar yürüten kimseler olarak tanımlar. İlk grupta bulunanları “Nazari”; ikinci grupta yer alanları ise “Ameli” Türkçüler olarak tanımlar. Müellif, ilk grupta yer alan Nazari Türkçüler, Ziya Gökalp ile İttihat ve Terakki Cemiyeti ile olan bağı nedeniyle tam anlamıyla anlaşılamadığını söyler. Nazari Türkçülerin ise hükümetin ve gazetelerin yanlış yönlendirmesinin aksine İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne sonuna kadar karşı bir siyaset izlediğini belirtir.

Ömer Seyfettin yukarıdaki iddialarını somutlaştırmak adına Yusuf Akçura’nın Darülfünundan *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ileri gelenleri tarafından kovulduğunu ve Mustafa Suphi’nin Sinop sürgününü örnek olarak verir. Gazetelerin Türk milliyetçilerinin bir takım yolsuzluklara bulaştığı iddiasını ise “zengin bir Türk milliyetçisi gösteremezler” sözleri ile cevaplar. Yazara göre; *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ne nazari ne de ameli Türkçü değildir, cemiyetin ideolojisi “İttihat-ı İslam” ideolojisine yakındır, bu bağlamda cemiyete yönelik suçlamaların Türkçülük ideolojisi üzerinden yapılması müellife göre kötü niyet taşır. Bunun yanı sıra Ziya Gökalp’in etrafında kötü niyetli birçok kimsenin bulunduğunu kabul eden Ömer Seyfettin, bu durumun ne Türk mefkûresi ne de Ziya Gökalp’in şahsına mal edilemeyeceğini söyler.

Ömer Seyfettin, 1919 yılından itibaren İttihat ve Terakki Cemiyet’i ile yüzleşmeye başlar. Yazar, bu yüzleşmeyi yeni siyasi ortamda kendisini güvene almaktan ziyade yaşadığı hayal kırıklarının hesabını sormak için yapar. Nitekim Ali Kemal ile girdiği polemiklerden de anlaşıldığı üzere yüzleşmesini nedamet getirerek değil, hesap sorarak yapar. Ayrıca İstanbul İtilaf Devletleri tarafından 1919 yılında işgal edildiğinde *İttihat ve Terakki Cemiyeti* mensubu olması nedeniyle Malta Adasına

sürgüne gönderilen Ziya Gökalp ile ilişkisini kesmez ve bu süreçte yazarın yanında durur.

Sonuç olarak, Ömer Seyfettin, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile kurduğu ilişkiler nedeniyle büyük bir hayal kırıklığı yaşar. 1919 yılından itibaren siyaset ile arasına mesafe koyan yazar, edebi faaliyetlerine ağırlık verir; ama sağlık problemleri ve ailevi sorunlar bu sahada da istediği verimi almasını engeller.

3.7.4 Ömer Seyfettin'in Dünya Savaş sonrası siyasete bakışı

Ömer Seyfettin, eski bir asker ve savaş karşıtı olarak devletin savaş gibi bir felaketten kaçınması yönünde tavır alır; ama Cihan Harbi (1914) meydana geldikten sonra hem nesirleri hem de hikâyeleri ile devletin yanında cephe alır.

1915 yılında Çanakkale Cephesi'ni ziyaret eder ve ordunun moralini yüksek tutacak hikâyeler kaleme alır. 1918 yılında savaşın kaybedilmesi ile beraber yazar yapılan hatalarla yüzleşmekten kaçınmaz.

1918 yılında Diken Dergisi'nin 1. Sayısında kaleme aldığı “Almanlar Gidiyor” (1918) yazısında Osmanlı Devleti'nin Almanlarla kurduğu ittifakın yanlışlığına dair çok yazı kaleme almak istediğini ama şartların bunun için uygun olmadığını dile getirir.¹⁷⁸

Yazar, Almanları tüm sorunları çözecek bir kurtarıcı hap olarak gören görüşü mevcut bütün yıkımın müsebbibi olarak görür.

Aynı yılın ekin ayında yine *Diken Dergisi*'nde yayımlanan “Wilson Prensipleri” yazısında işgal tehdidi altındaki ülkeyi ABD Başkanı Wilson'un ortaya attığı prensipler sayesinde kurtulabileceğine inanan siyasetçileri eleştirir. Yazara göre; bu prensiplerin hiçbirisi Türkler için yürürlüğe konulmayacağı gibi asıl maksadın Türk topraklarındaki azınlıkların bahane edilerek Türk yurdunun işgale açık hale getirilecek olmasıdır.

Yazar, 1919 Aralık ayında bu kez *Tercüman-ı Hakikat* gazetesinde yayımladığı “Harici Meşrutiyet” (1919) yazısında Milletler Cemiyeti'nin yapısını eleştirir. Bu yapı yeni savaşların oluşmasını engellemek ve halkların hakkını korumak için teşkil edilmişse de yazara göre; yalnızca menfaat sahiplerinin çıkarına hizmet edecek bir

¹⁷⁸ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Nesirleri*, 593.

yapıdan öteye geçemez. Bu cemiyet üzerinden çare uman ve arayan politikacıların işgal karşısında boş hülyalara kapılmaması adına satır aralarında uyarır.

Yazar, İttihat ve Terakki Cemiyeti ile yaşadığı hayal kırıklığı sebebiyle siyasi meselelere mesafeli durması nedeniyle Cihan Harbi sonrası konulara ilkesel çerçevede yaklaşır yahut yorum yapmaktan kaçınır.

3.8 Ömer Seyfettin'in dine bakışı

Ömer Seyfettin, ideolojik bakımdan İslamcılık ve Osmanlıcılık ideolojisinin karşısında bir tutum izler. Kendisini “İttifak-ı İslam” taraftarı olarak tanımlayarak “İttihat-ı İslam” taraftarı olarak gördüğü Mehmet Akif Ersoy gibi müelliflere karşı bir tutum takınır.

1911 ve 1912 yıllarında meydana gelen *Trablusgarp işgali* ve *Balkan Savaşları* sonrası İslamiyet’i Türklük mefkûresinin önemli sacayaklarından birisi olarak ele alır.

Buna rağmen nazari Türkçülük çerçevesinde İslamiyet’i bir ideoloji olarak değil, Türklük kimliğinin kurucu bir unsuru olarak değerlendirir.

Yazarın, hikâyelerinde dini motiflerin öne çıktığı görülür. Çoğunlukla dini hurafeleri alayı bir şekilde ele alan yazarın “İlk Namaz” (1905) “Türbe”(1919), “Perili Köşk”(1919) örnek olarak verilebilir.

“İlk Namaz” (1905) hikâyesi *Edebiyat-ı Cedide* anlayışı içerisinde kaleme aldığı bir yazı olması sebebiyle bir mesaj kaygısı taşımaz. Yazar bu hikâyede sabah namazının verdiği huzuru anne şefkati ile birlikte ele alarak işler. Bu bağlamda henüz ilk hikâyelerinden başlayarak yazarın İslamiyet’e müspet bir bakışı olduğu tespiti yapılabilir. Buna rağmen, hikâyedeki üsluptan namaz ibadetini bir hasret olarak değerlendirmesi nedeniyle dönemin aydınlarında olduğu gibi manevi unsurlara karşı bir yabancılaşma temayülünün söz konusu olduğu söylenebilir.¹⁷⁹

Yazarın 1 Mart 1919 yılında kaleme aldığı “Türbe” (1919) hikâyesi ise olgunluk dönemi hikâyeleri içerisinde değerlendirilebilir. Müellifin bu hikâyesi dinin toplumda bir istismar aracı olarak kullanılmasını iğnelediği bir öykü olarak okuyucunun karşısına çıkar. Gerçeklikten kopma ve efsanelere inanma ihtiyacının kötü niyetli

¹⁷⁹ Polat, Ömer Seyfettin *Bütün Hikâyeleri*, 59-63.

kimseler tarafından istismar aracına dönüşmesi sonucu ortaya çıkan çarpık ibadetler yazar tarafından yerilir. Yazarın 22 Nisan 1919 tarihinde *Zaman gazetesinde* yayımlanan “Perili Köşk” (1919) hikâyesinde dini unsurların istismar edilmesi karşısında bilime inanan bir aydın olan Sermet Bey’in hakikatleri ortaya çıkarması üzerinden toplumun bilinçlendirilmesi amaçlanır.

Sonuç olarak; Ömer Seyfettin nazari açıdan İslam’ı bir ideoloji olarak değil, Türklük mefkûresinin kurucu unsurlarından birisi olarak ele alır. Hikâyelerinde dinin istismar edilmesi ve hurafeleri sert bir şekilde eleştirirken İslam’a dair ibadetleri ve ananeleri bireyin iç huzuru çerçevesinde ele alır.

SONUÇ

Türk hikâyeciliğinin önemli ismi Ömer Seyfettin'in şiirleri, hikâyeleri, romanları; çeşitli mecralarda yayımladığı köşe yazıları, mektupları, günlükleri ve çevirilerden hareketle bu tez çalışmasında yazarın edebi, sosyal ve içtimai meselelere bakışı mercek altına alınmıştır.

Ömer Seyfettin, ilk şiirini “Terâne-i Giryân” (1900) ismiyle *Mecmua-i Edebiye*'nin dokuzuncu sayısında yayımladığında henüz *Mekteb-i Harbiye*'de öğrenci olarak bulunur. Devrin önemli edebiyat topluluğu *Edebiyat-ı Cedide* sanatçılarının edebi yaklaşımı yazarın şiir anlayışını etkilediği tespit edilir.

Edebiyat-ı Cedide sanatçılarının üzerindeki tesiri kendisi de kabul eden müellif 1905 yılına kadar Arapça ve Acemce terkiplerle dolu, bireysel meseleleri konu alan ve anlaşılması son derece zor şiirler kaleme alır.

1905 yılından itibaren şiirlerinde biçimsel ve tematik geçiş özellikleri başlayan şair ilk kez 1908 yılında toplumsal bir konuyu şiirine taşır. “Hatt-ı Âlî” (1908) ismini taşıyan bu şiirde Osmanlı Devleti'nin yaptırdığı Hicaz Demiryolları Projesine övgülerde bulunur. Müellifin bir içtimai mesele hakkında kendi fikrini ilk kez aleni bir şekilde söylediği şiir ise *İkinci Meşrutiyet Hadisesinden* hemen sonra kaleme aldığı “Müvekkile-i Hürriyete” (1908) şiiridir.

Ömer Seyfettin, “Müvekkile-i Hürriyete” (1908) gibi siyasi şiirler kaleme almaya başlamasına rağmen Argunşah ve Polat gibi araştırmacılar 1914 yılına kadar süren devreyi bir geçiş ve hazırlık dönemi olarak ele alır. Bunun en önemli nedeni şairin içerikte başlattığı tematik değişimi biçimsel anlamda şiirine geç yansıtmasıdır.

1914 yılı sonrası müellifin yazdığı “Fecr”, “Yüksek Aydınlıklar”, “Güneş”, “Yeni Gün-Ergenekon'dan Çıkış”, “Altun Destan”, “Kaşgar”, “Koroğlu Kimdi” isimler taşıyan şiirler, şair Ömer Seyfettin'in şiire bakış açısında meydana gelen değişimleri gözler önüne serer. Yazar konu olarak şiirlerini bir tez etrafında neşrederken aruz kalıbını terk eder ve milli ölçü olarak değerlendirdiği hece ölçüsünü kullanır. Şiirini yabancı terkiplerden arındıran şairin seçtiği kelimeler ise halkın gündelik hayatta kullandığı Türkçeye yakındır.

Ömer Seyfettin'in hikâyeciliği de şiirlerine benzer bir gelişim evresi izler. Yazarın ilk hikâyesi 1902 senesinde *Sabah* gazetesinde yayımlanır. Hikâyecilikte de *Edebiyat-ı Cedide* sanatçılarının etkisinde olan yazar, özellikle Halit Ziya Uşaklıgil'in izinden gider.

Yazar, tarz olarak Batı'dan *Maupassant*'ı kendisine örnek alırken, kullandığı dil ve konu seçimi dönemin hâkim edebiyat topluluğu olan *Edebiyat-ı Cedide* sanatçılarının tesirindedir. Müellifin hikâyeleri bireysel sorunları ele alırken seçilen lisan ise son derece anlaşılabilir cem ve terkiplerle doludur.

Müellifin 1905 yılında kaleme aldığı “İlk Namaz” (1905) hikâyesi eserlerinde tematik anlamda bir geçiş özelliğinin başladığını gösteren ilk çalışması olarak okurun karşısına çıkar. Daha önce yayımladığı hikâyelerinde kullanmadığı Kur'an, namaz ve anne sevgisinin sembolik olarak ele alınması gibi toplumu ilgilendiren değerler yazarın hikâyelerine girmeye başlar.

Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki ilk kırılma 1908 yılında meydana gelen *İkinci Meşrutiyet Hadisesi* ile olur. Hürriyetin ilanı ile ortaya çıkan özgürlük ortamından yararlanan yzrar tematik anlamda her yönüyle toplumsal bir konu olan “Yaşasın Dolap” (1908) hikâyesini yayımlar. Bu hikâyeyi hemen ardından yayımladığı “İki Mebus” (1908) çalışması takip eder. Müellif her iki çalışmada da siyasi meseleleri ele alır; ancak kullandığı dil 1905 yılı öncesinde olduğu gibi yabancı kelime ve terkiplerden oluşur. Yazarın 1910 yılında yayımladığı “Beşeriyet ve Köpek” (1910) çalışmasında da konu seçimi tamamen değişse de biçimsel anlamda sonraları “eskiler” olarak tanımlayacağı geleneğe bağlı olduğu görülür.

Ömer Seyfettin, 1911 yılında *Genç Kalemler Dergisinde* “Yeni Lisan” (1911) makalesini yayımladıktan sonra hikâyelerinde de biçimsel ve tematik değişikliği tam anlamıyla yansıtır. Yazarın 1911 yılı sonrasında hikâyelerinde meydana gelen değişimlerin ana nedenleri olarak Yeni Lisan Hareketi, İzmir edebiyat mahfillerinde kurduğu ilişkiler, Ziya Gökalp ile tanışması, Türkçülük ideolojisinden etkilenmesi ve harplerin yarattığı olağanüstü koşullar gösterilebilir.

Bir subay olarak 1903 yılında atandığı İzmir'in edebi ve fikri mahfillerinde tanıştığı Baha Tevfik ve Türkçü Necip; Ömer Seyfettin'in sosyal meseleler hakkında

eğilmesini sağlar. Yazarın içtimai meseleleri ciddiyetle ele alıp bir tez olarak işlemlerini sağlayan kişiler ise Ali Canip Yöntem ve Ziya Gökalp olur. Müellif, bir gazete yazısı vesilesi ile tanıştığı Ali Canip Yöntem ile dostluğunu mektuplar aracılığı ile ilerletir. Sonraki yıllarda bu mektupları okuyan Ziya Gökalp de Ömer Seyfettin ile Ali Canip Yöntem aracılığı ile tanışır. Fikri anlamda kurulan bu dostluklar Ömer Seyfettin'in hikâyelerindeki bakış açısını toplumsal meseleler üzerine yoğunlaştırmasına neden olur.

Yazarın 1911 yılı sonrası hikâyelerindeki değişimin bir başka sebebi de şüphesiz *Genç Kalemler Dergisinde* başlatılan *Yeni Lisan Hareketi*'dir. Derginin manifestosu niteliğini taşıyan “Yeni Lisan” (1911) makalesini “Yayın Heyeti” adına kaleme alan müellif, *Yeni Lisan Hareketi* ile milli bir lisan oluşturma gayretlerini hikâyelerine de yansıtır.

İzmir'in fikri ve edebi mahfillerinde tanıştığı Türkçü Necip'in Türkçeyi bir bilim dili olarak sadeleştirme ve halkın kullandığı dile yakınlaştırma fikrinden etkilenen Ömer Seyfettin, “Yeni Lisan” (1911) makalesi ile bu görüşleri edebi sahaya taşır. Bilim ve fennin yanında edebi eserlerinden halkın anlayacağı bir dille yazılması için Türkçede bulunan Arapça ve Farsça terkiplerin terk edilerek İstanbul Türkçesini dilde birliğin sağlanması için teklif eder.

Yazar, “Yeni Lisan” (1911) makalesindeki teklife uygun olarak “Bahar ve Kelebekler”(1911) hikâyesini kaleme alarak ortaya attığı görüşleri mücesssem hale getirir. Yeni Lisan Hareketi'ne gelen tepkiler sonrası “İrtica Haberi” (1911) hikâyesini kaleme alan yazar, eleştirilere “Yeni Lisan” (1911) çerçevesinde oluşturulan milli dilin muhkem sınırları içerisinde cevap verir.

Ömer Seyfettin'in hikâyeciliğindeki en önemli merhalelerden birisini “Türkçülük” fikrini bir ideoloji olarak benimsemesi oluşturur. Türkçülük fikri çok daha eskilere dayansa da Türk aydınının gündemine bir doktrin olarak ilk kez Yusuf Akçura'nın kaleme aldığı “Üç Tarz-ı Siyaset” (1904) eseri ile girer. Ziya Gökalp'in İtalyan yazar Dante'nin “La Vita Nova” (1295) eserinden esinlenerek ortaya attığı “Yeni Hayat” fikri Türkçülük ideolojisini içtimai hayata taşıyabilecek bir teori haline getirir; ama ne Akçura'nın ne Gökalp'in çalışmaları Türkçülüğü kurumsal bir ideoloji haline getirmez. Bunun en temel sebebi Türkçülüğün yol gösterecek somut eserleri

bulunmaz. Ömer Seyfettin eksikliği fark ederek sırasıyla önce “Primo Türk Çocuğu” (1911) ve ardından “Bahar ve Kelebekler” (1911) hikâyelerini kaleme alır. Bu hikâyeler Türkçülük ideolojisinin soyut bir teori olarak kalmaktan kurtararak içtimai hayatın içerisine taşıyan eserler olur.

Ömer Seyfettin’in hikâyeciliğini etkileyen bir başka unsur savaşların ortaya çıkardığı koşullar ve felaketler olur. 1911 yılında Ziya Gökalp’in desteği ile ordudan ayrılan yazar maarif ve edebi çalışmalarına ağırlık verdiği sırada İtalyanlar emperyalist emellerle Trablusgarp’ı işgal etmesi müellifin hikâyelerine yeni bir bakış açısı kazandırmasına neden olur. Türkçülük mefkûresinin sınırlarına Arap ve Kürtleri de dâhil eden yazar; Türk ile Türklüğe hizmeti birbirinden ayırır. Yazara göre, Türk Lisanı ve Türklük diğer Doğu toplumlarla aynı kaderi paylaşır. Tek bir dil ve mefkûre altında toplanmak siyasi sınırlarla bölünmüş halkları bir araya getirirken İtalya’nınkine benzer bir işgal karşısında tüm halkları koruyacak bir birliktelik oluşturacaktır.

Kemal Nesrin, *Genç Kalemler* (1910) dergisinde neşrettiği “İtalya Trablus’u Çiğnerken” (1912) şiiri ise Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde yeni bir devre başlatır. Türk tarihinin büyük zaferleri olan Malazgirt, Çaldıran ve İstanbul’un Fethi gibi zaferler Türk kimliğinin önemli bir parçası haline gelir. Yazar, “Eski Kahramanlar” isimli seride peş peşe “Ferman” (1917), “Kütük” (1917), “Vire” (1917) “Teselli” (1917), “Pembe İncili Kaftan” (1917), “Başını Vermeyen Şehit” (1917), “Kızıl elma Neresi” (1917), “Büyücü” (1917), “Teke Tek” (1917), “Topuz” (1917) ve “Diyet” (1917) hikâyelerini yayımlayarak Türk kahramanlarını ve zaferlerini Türk mefkûresinin inşa edici bir unsuru olarak ele alır.

Ömer Seyfettin’in hikâyelerinde meydana gelen bakış açısı değişimlerini derli toplu olarak “Efruz Bey” (1919) romanında işlediği görülür. Yazar, 1908 yılında ilan edilen İkinci Meşrutiyet’ten başlayarak Yeni Lisan Hareti, Türkçülük tartışmaları, Ziya Gökalp öğretileri, Cihan Harbi, İttihatçıların ülkeden kaçması ve İttihatçı avı önemli hadiseleri *Efruz Bey* karakteri üzerinden değerlendirir. Yazar, bu eserle hem kendi hataları ile yüzleşirken hem de dönemin sosyal ve siyasi tartışmalara hangi çerçeveden yaklaştığını genel hatları ile ortaya koyar.

Ömer Seyfettin'in edebi eserlerinin yanı sıra mektupları, röportajları, çevirileri ve köşe yazıları da sosyal ve siyasi meseleler hakkında yazarın bakış açısını ortaya koyan bir mahiyet taşır.

Yazar öncelikle bir asker olmasına karşın savaşın dünya siyaseti adına bir yıkım olduğunu düşünür. 1903 yılından itibaren “Dünya kardeşliği” fikri adı altında insaniyet teşkil edilirse savaşların durabileceğini savunan yazar Baha Tevfik'in pozitivist felsefesi etkisi altında olduğu görülür. Savaşın yıkımdan başka bir sonucu olmayan belirten müellif, 1908'den itibaren bu görüşleri tamamen terk eder. İkinci Meşrutiyet'in ilan edilmesi ile beraber Türk askerinin mevcut durumu hakkında birçok yazı neşreden yazar, ordunun acilen ıslah edilmesini savunur. Yazarın bu hususta yaptığı tespitleri 1912 yılında Balkan Savaşı sırasında ortaya çıkan felaketler doğrular.

Yaklaşık 10 aylık bir esaret hayatından sonra İstanbul'a dönen yazar, 1914 yılında ordudan ihraç edilir. Ömer Seyfettin bir sivil olarak çoğunlukla maarif meselesine eğilir. İstanbul Erkek ve Kabataş İdadilerinde öğretmenlik yapan yazar, yabancı dilde eğitim faaliyetleri sürdüren kurumlara adeta savaş açar.

Yazar, bir aydın olarak edebi ve siyasi meselelerin yanı sıra bir eleştirmen, kadın hakları ve milli spor savunucusu gibi pek çok konuda fikirlerini okuyucu ile paylaşır.

Bir münekkit olarak, eleştiri ahlakının ilkelerini “Tenkidin Faydası” (1918) yazısında ortaya koyan müellif. Çeşitli nesirleri ve mektupları incelendiğinde kendi ilkelerine sadık olmadığı görülür. Eleştirisinin kişiden bağımsız esere dönük ve ilkeli olması gerektiğini savunan yazar; Ali Kemal ve Rıza Tevfik gibi isimlerle girdiği polemiklerde hakarete varan ifadeler kullanmaktan çekinmez.

Yazarın bir aydın olarak nesirlerinde üzerinde hassasiyetle durduğu konuların başında aile gelir. Babası sert bir mizaca sahip olduğu bilinen yazarın annesine bağlılığı ailenin temeline de anne figürünü koymasına neden olur. Yazara göre lisan ve kültür anne tarafından aktarılması nedeniyle ailenin ve dolayısıyla Türk mefkûresinin kurucu unsuru annedir.

Ömer Seyfettin, anne figürüne böylesi kritik bir rol biçmesine rağmen kadının toplumsal hayattan soyutlanmasına şiddetle karşı çıkar. Kendi dönemi içerisinde dile getirilmeyen birçok kadın sorununu nesirlerine taşır. Yazara göre; kadınlar bir

“Hanımlar Cemiyeti” kurarak Türk kadının hakkını tüm platformlarda hatta siyasi arenada dahi savunması gerekir.

Müellifin bir aydın olarak nesirlerinde üzerinde durduğu konulardan birisi de jimnastik sporudur. Yazara göre güçlü beden sıhhati getirir, sıhhat ise sağlıklı bir toplum yaratır. Jimnastiği de Türk kimliğinin parçası olarak değerlendiren Ömer Seyfettin jimnastikten kastettiğinin adale ve kasların şişirilmesi olmadığını belirtir. Okçuluk, binicilik, silahşorluk ve koşu gibi sporlar beden sağlığını korurken Türklük bilincini de güçlendiren faaliyetlerdir.

Ömer Seyfettin, nesirlerinde bir politikacı olarak ilk kez *İkinci Meşrutiyet*’in ilan edilmesinden sonra okuyucunun karşısına çıkar. “Hedmi-İ İstibdat” (1908) yazısıyla tüm öfkesini dışa vuran müellif hürriyetin bayram havası içerisinde rejimin suçlularının unutulduğu uyarısında bulunarak yetkililerin derhal devr-i sabık oluşturmalarını talep eder. Bu yazıda Sultan Abdülhamid döneminin önemli paşalarının tek tek ismini vererek kolluk güçleri tarafından tevkif edilmemesi halinde *Meşrutiyet*’e gölge düşeceğini savunur.

Yazar, *İttihat ve Terakki Cemiyet*’ine ilkesel bazda destek verirken bilfiil fırkacılık yapmaz. *Genç Kalemler Dergisi*’nin *İttihat ve Terakki Cemiyeti* tarafından desteklenmesi teklifi karşısında yayın politikasına karışılmaması şartıyla kabul edilmesini talep edenlerin başında gelir.

Yazar, özellikle Enver Paşa’nın Türkçülük ideolojisine ılımlı yaklaşması ve 1914 yılında meydana gelen Cihan Harbi sonrası *İttihat ve Terakki Cemiyeti* ile yakınlaşır. “Milli Tecrübelerden Çıkarılmış Ameli Siyaset” (1914) yazısında “Osmanlıcılık” ideolojisinin devleti yıkıma sürükleyeceğini belirten müellif İttihat ve Terakki’yi Türkçülüğün kalesi olarak ele alır ve bu fırkaya karşı siyaset yürütülmesini ihanet-i vatan olarak değerlendirir.

İttihat ve Terakki Cemiyeti ileri gelenlerinin Türkçülük ile arasına mesafe koyması, iktidara daha önce Sultan Abdülhamid rejimini destekleyen isimlerin mebus yahut bakan olarak atanması ve nihayet İttihatçı lider kadronun ülkeden kaçması müellifin fırka ile arasına mesafe koymasına neden olur. *Diken Dergisi*’nin 2. Sayısında yayımladığı “Tarih Ezeli Bir Tekerrürdür” (1919) yazısında İttihat ve Terakki

Cemiyeti’ne sert eleştiriler yöneltir. Yazar aynı yıl yayımladığı Türkçülük Meselesi ve İttihat ve Terakki” (1919) yazısında İttihat ve Terakki Cemiyeti’nin siyasi hatalarını sıralayarak Türklüğe büyük bir darbe vurduğunu iddia eder.

Ali Kemal gibi gazetecilerle girdiği ikili polemiklerde İttihat ve Terakki Cemiyeti’ne destek verdiğini reddetmeyen yazar konunun bir cadı avına dönüştürülmesine karşı çıkar. Fırka ile yollarını ayırsa da Ziya Gökalp’ın öğretilerine sadık olduğunu beyan etmekten çekinmez.

1919 yılı sonrası sıhhati kötüye gitmeye başlayan yazar İttihat ve Terakki Cemiyeti tecrübesi ile yaşadığı hayal kırıklı sonrası bir daha herhangi bir siyasi fırkaya destek vermez.

Ömer Seyfettin’in şiirleri, hikâyeleri, romanları ve nesirlerinden hareketle incelenen eserlerinde sosyal ve siyasi meseleler hakkındaki bakış açıları ortaya koyulmuştur. Yazar, kısa denilebilecek ömründe mütemadiyen kendisini geliştirmeye gayret gösterirken ardında Türk edebiyatını derinden etkileyecek bir külliyat bırakmıştır.

KAYNAKÇA

- Akçura, Yusuf. *Türk Yılı 1928*. Ankara: TDK Yayınları , 2009.
- . *Üç Tarz-ı Siyaset*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2020.
- Akyüz, Kenan. *Modern Türk Edebiyatının Ana Çizgileri*. İstanbul: İnkılap Yayınevi, 1990.
- Alangu, Tahir. *Ömer Seyfettin Ülkücü Bir Yazarın Romanı*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2020.
- Anar, Turgay. *Mekândan Taşan Edebiyat: Yeni Türk Edebiyatında Edebiyat Mahfilleri* . İstanbul: Ketebe Yayınları, 2019.
- Argunşah, Hülya. «Ömer Seyfeddin'in Bilinmeyen Şiirleri ve Bazı Düzeltmeler.» *Erdem*, 1999.
- Çelik, Hüseyin. *Ali Suavi Hayatı ve Eserleri*. Van: Van Üniversitesi, 1990.
- Çelik, Hüseyin. «Genç Kalemler.» *İslam Ansiklopedisi* (Türk Diyanet Vakfı Yayınları) C.14 (1996).
- Dayanç, Muharrem. «Ömer Seyfettin'in "İlk Namaz"ından Anneli Dersler Çıkarmak .» Düzenleyen: Hülya Argunşah. (TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları) 2020.
- Devlioğlu, Ferit. *Osmanlıca-Türkçe Anskilopedik Lügat*. Ankara: Aydın Kitapevi, 2000.
- Dizdaroğlu, Hikmet. *Ömer Seyfettin*. Ankara: TDK Yayınları, 1964.
- Gökalp, Ziya. *Yeni Hayat*. İstanbul: Toker Yayınları, 1995.
- Huyugüzel, Ömer Faruk. *Necip Türkçü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2014.
- Kaplan, Mehmet. «Primo Türk Çocuğu Nasıl Doğdu.» *Türk. Edebiyatı Üzerinde Araştırmalar 2* (Dergâh Yayınları), 2016.
- Kerman, Zeynep. «Servet-i Fünûn Edebiyatı.» *Türkler Ansiklopedisi* (Yeni Türk Yayınları) C. 15 (2002).
- Koçak, Ahmet. «Ömer Seyfettin Hikâyelerinde Tarihi Kahramanlar .» Düzenleyen: Nazım Hikmet Polat. *Ömer Seyfettin için* (Türk Ocağı Yayınları), 2020.
- Kuran, Ahmet Bedevi. *Osmanlı İmparatorluğunda İnkılap Hareketleri ve Milli Mücadele*. İstanbul: Celtül Matbaası,, 1959.

- Kutlu, Mustafa. «Ömer Seyfettin.» *Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi* (Dergâh Yayınları) C.7 (1990): 182-187.
- Öksüz, Yusuf Ziya. *Türkçenin Sadeleşme Tarihi Genç Kalemler ve Yeni Lisan Hareketi*. Ankara: TDK Yayınları, 1995.
- Pola, Nazım Hikmet. «Ömer Seyfeddin.» *İslam Ansiklopedisi* (Türk Diyanet Vakfı Yayınları) C.34 (2007).
- Polat, Nazım Hikmet. «Şair Olarak Ömer Seyfettin.» Düzenleyen: Filiz Ferhatoğlu ve Nazım Hikmet Polat. *Ömer Seyfettin İçin* (Türk Ocağı Yayınları), 2020.
- . *Şair Ömer Seyfettin: Bütün Şiirleriyle*. Ankara: TDK Yayınları, 2014.
- Sağlam, Nuri. *Ömer Seyfettin'e Göre Türkçülük Meselesi ve İttihat ve Terakki Siyaseti, Ömer Seyfettin*. Düzenleyen: Hülya Argunşah. Ankara: TC Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 2020.
- Seyfettin, Ömer. *Yarınki Turan Devleti*. İstanbul: Türk Yurdu Kütüphanesi Yayınları, 1914.
- . *Aşk ve Ayak Parmakları*. Düzenleyen: Nazım Hikmet Polat. İstanbul: Ötüken Yayınları, 2020.
- . *Bütün Hikâyeleri*. Düzenleyen: Nazım Hikmet Polat. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2011.
- . *Bütün Nesirleri*. Düzenleyen: Nazım Hikmet Polat. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2020.
- . *Hikâyeler I*. Düzenleyen: Hülya Argunşah. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- . *Hikâyeler I*. Düzenleyen: Hülya Argunşah. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2020.
- . *Yaşasın dolap, Hikâyeler I*. Düzenleyen: Hülya Argunşah. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2017.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi. *Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 2011.
- Tansel, Fevziye Abdullah. *Ömer Seyfeddin'in Şiirleri*. İstanbul: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, 1972.
- Tokgöz, Ahmet İhsan. *Matbuat Hatıralarım*. İstanbul: İletişim Yayınları, 1993.
- Tural, Sadık. «Ömer Seyfettin'in Hayatı ve Eserleri.» *Doğumunun 100. Yılında Ömer Seyfettin* (Marmara Üniversitesi Yayınları), 1984.
- Ünaydın, Ruşen Eşref. *Diyorlar ki*. İstanbul: MEB Yayınları, 1972.
- Yalçın, Hüseyin Cahit. *Kavgalarım*. İstanbul: Ötüken Neşriyat, 1910.

Yöntem, Ali Canip. *Ömer Seyfeddin: Hayatı Eserleri* . İstanbul : Remzi Kitabevi, 1947.

ÖZGEÇMİŞ

Adı Soyadı: Mazlum Çelik

Uyruğu: T.C.

Lisans: Boğaziçi Üniversitesi, Türk Dili ve Edebiyatı, 2019

Yüksek Lisans: İstanbul Medeniyet Üniversitesi, 2022

Meslek Tecrübesi: TTO Proje Uzmanı, SKS - Gençlik Akademisi Direktörü (Maltepe Üniversitesi)

Yabancı Dil: İleri düzeyde İngilizce

